

Kvalitet og kvantitet

Kvalitet i en barnehagesektor i sterk vekst

AINA WINSVOLD
LARS GULBRANDSEN

RAPPORT

NR 2/09

Kvalitet og kvantitet

Kvalitet i en barnehagesektor i sterk vekst

AINA WINSVOLD
LARS GULBRANDSEN

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 2/2009

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Kunnskapsdepartementet (KD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferds-samfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2009
NOVA – Norwegian Social Research
ISBN 978-82-7894-297-0
ISSN 0808-5013

Illustrasjonsfoto: © Photodisc Getty Images
Desktop: Torhild Sager
Trykk: Allkopi

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:
Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo
Telefon: 22 54 12 00
Telefaks: 22 54 12 01
Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

Kunnskapsdepartementet skal våren 2009 utarbeide og legge frem en stortingsmelding om kvalitet i barnehagene. I den forbindelse engasjerte departementet forskningsinstituttet NOVA for å gjennomføre en undersøkelse av norske barnehager. Undersøkelsen bygger på to tidligere undersøkelser om barnehagekvalitet som NOVA gjennomførte i 2002 og 2004 på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet. Disse undersøkelsene ble utført i forbindelse med den forrige kvalitetssatsingen som startet i 2001 og ble avsluttet ved utgangen av 2003. Innen dette tidspunkt skulle alle norske barnehager ha etablert rutiner og verktøy for å opprettholde og videreutvikle barnehagens kvalitet. Den ene undersøkelsen, som ble utført i 2002, skulle kartlegge status for barnehagens arbeid med kvalitet midtveis i det som ble kalt kvalitetssatsningsperioden. Den andre undersøkelsen, som ble utført tidlig i 2004, var en tilnærmet lik undersøkelse hvor man kartla hvor langt barnehagene var kommet i forhold til målene for kvalitetssatsingen og hvor mye arbeid som gjensto før målene var nådd. Undersøkelsen i 2004 inkluderte dessuten to nye temaer: mobbing og overgang fra barnehage til skole.

Gjennom den nye undersøkelsen ønsker Kunnskapsdepartementet å få oppdatert kunnskap om hvordan kvalitetsarbeidet i barnehagene har utviklet seg de siste årene. Dette er ikke minst viktig da barnehagesektoren har opplevd en meget sterk vekst i denne perioden. Siden 2004 har mer enn 50 000 flere barn fått plass i barnehage, og økningen gjelder i særlig grad for de yngste barna. Et viktig spørsmål er om barnehagene har maktet å opprettholde og videreutvikle sin kvalitet i denne sterke utbyggingsfasen. For å kunne belyse dette spørsmålet har vi beholdt de fleste spørsmålene fra de to tidligere undersøkelsene. Men vi har også noen nye temaer: den interne organisering av barnegruppene, språkkartlegging og språkstimulering, tiltak for barn med nedsatt funksjonsevne og kontakt og samarbeid med andre kommunale hjelpeinstanser i forbindelse med barn med særskilte behov.

Denne undersøkelsen baserer seg på et representativt utvalg på 1000 ordinære barnehager trukket ut fra Pedlex sin database. Spørreskjemaet med

67 spørsmål ble sendt ut i månedsskiftet oktober/november 2008, og vi oppnådde svar fra 72 prosent av barnehagene. Som i de tidligere undersøkelsene var det styrerne for barnehagene som ble bedt om å svare på spørsmålene. Vi er meget takknemlige overfor de 707 barnehagestyrerne som tok seg tid til å fylle ut spørreskjemaet. Vi vil også takke Kunnskapsdepartementet for å ha fått muligheten til å gjennomføre et interessant prosjekt, og spesielt takke våre to kontaktpersoner Anne Ma Sandve og Camilla Vibe Lindgaard for godt samarbeid i alle prosjektets faser. Tns-gallup ble engasjert for å gjennomføre undersøkelsen, og vi vil i den forbindelse takke Tns-gallup og spesielt Roar Hind for en meget tilfredsstillende gjennomføring av oppdraget.

NOVA, februar 2009

Aina Winsvold

Lars Gulbrandsen

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	11
1.1 Bakgrunn	11
1.2 Hva er barnehagekvalitet?	14
1.3 Ekspansjon og kvalitet	18
1.4 Rapportens disposisjon	19
2 Data	21
2.1 Utvalg av barnehager	21
2.2 Datainnsamlingen	22
3 Om barnehagene og deres ansatte	25
3.1 Størrelse og eierform	25
3.2 Personalets stabilitet og kvalifikasjoner	29
3.3 Personalutviklingstiltak	40
4 Barnehagens oppfølging av rammeplanen	46
5 Barnehagens rutiner og arbeidsmåter	53
5.1 Behandling av informasjon	53
5.2 Kartlegging av barnas trivsel og utvikling	58
5.3 Brukermedvirkning	60
6 Fysisk miljø og vedlikehold	66
7 Samarbeid mellom barnehagen og barnehagens eier	69
8 Om samarbeid mellom barnehagen og kommunen (bydelen) som lokal barnehagemyndighet	75
9 Mobbing i barnehagen – forekomst og tiltak	81
9.1 Mobbing i barnehagen?	81
9.2 Forekomst av mobbing i barnehagene	82
9.3 Bruk av arbeidsmetoder for å motvirke mobbing	84
9.4 Sammenheng mellom bruk av arbeidsmetoder og rapportert forekomst av mobbing	87
10 Overgang fra barnehage til skole	89
11 Barnehagens organisering	94
12 Språk	101
12.1 Språkkartlegging	101
12.2 Språkmiljø og språkstimulering	106

13 Barn med nedsatt funksjonsevne eller ekstra behov	112
14 Samlet vurdering	116
15 Avslutning	122
Summary.....	125
Litteratur	129
Appendiks 1: Følgerev og spørreskjema	131
Appendiks 2: Purrebrev	143

Sammendrag

Barnehagemeldingen som ble lagt fram i desember 1999 varslet en treårig kvalitetssatsing. Med startpunkt i 2001 skulle alle norske barnehager innen utgangen av 2003 ha etablert redskaper og systemer for å videreutvikle og sikre barnehagens kvalitet. Ved utgangen av 2003 var imidlertid ikke målene for kvalitetssatsingen nådd i alle barnehager. Arbeidet med økt kvalitet måtte skje parallelt med et stadig større fokus på full dekning og lavere barnehagepriser.

Spørsmålet om full dekning har ikke blitt mindre aktuelt i årene siden 2003. Det har vært en enorm ekspansjon i den norske barnehagesektoren, særlig gjelder dette utbyggingen av tilbudet for de aller minste barna. Har denne sterke ekspansjonen vært mulig uten at vi må bokføre dårligere resultater når vi sammenlikner barnehagene ut fra samme resultatmål høsten 2008 som tidlig i 2004?

I gjennomsnitt mottar hver barnehage flere barn i 2008 enn i 2004. Dette gjelder særlig de nye barnehagene som har startet opp etter 2004. Men også blant de barnehagene som eksisterte allerede den gang, er det mange som har et større antall barn enn i 2004.

Styrere er fortsatt en svært stabil arbeidskraft. Over halvparten hadde vært ansatt i samme barnehage i mer enn fem år og nesten førti prosent i mer enn åtte år. Siden 2004 har det vært en viss økning i gjennomtrekken av de øvrige ansatte. I 2004 kunne halvparten av barnehagene rapportere at ingen hadde sluttet i løpet av siste barnehageår. I 2008 var denne andelen redusert til 40 prosent. Fortsatt var stabiliteten størst i de minste barnehagene. Tidligere forskning viste at assistentene var den mest stabile arbeidskraften. Nå er det litt færre som har sluttet blant de som har førskolelærerutdanning enn blant de andre ansatte.

90 prosent av styrerne er kvinner, og 92 prosent har utdanning som førskolelærere. Foreløpig er det bare ca. to prosent som fyller det noe bredere utdanningskravet som det ble åpnet opp for gjennom revideringen av

barnehageloven i 2005. I tre prosent av barnehagene er det ansatt styrer med dispensasjon fra utdanningskravet.

Det finnes minst én mannlig pedagogisk leder i 16 prosent av barnehagene, og 34 prosent av barnehagene har én eller flere mannlige assistenter. I 14 prosent av barnehagene er det én (oftest) eller flere assistenter som utdanner seg til førskolelærer. I 31 prosent av barnehagene er det minst én pedagogisk leder med dispensasjon fra utdanningskravet. Hver fjerde barnehage har også én eller flere førskolelærere i gruppen andre ansatte. Dette er sannsynligvis et uttrykk for at disse barnehagene i noen grad har ansatt mer enn én førskolelærer per avdeling. Det er forøvrig stor variasjon i barnehagenes pedagogtetthet. I én av fire barnehager utgjør ansatte med førskolelærerutdanning 27 prosent eller færre av alle ansatte, samtidig som også én av fire barnehager har en førskolelærerandel på 43 prosent eller mer. I forhold til 2004 har det i alle fall ikke skjedd noen forverring med hensyn til pedagogandelen på barnehagenivå. Samtidig har pedagogandelen økt litt mer i private enn i kommunale barnehager. Andelen barnehager der det er ansatt minst én mann har økt fra 33 prosent i 2002, til 41 prosent i 2004 og videre til 51 prosent i 2008.

I ni av ti barnehager foregår medarbeidersamtaler minst én gang årlig. Åtte av ti har interne opplæringstiltak. På begge felter er det en svak økning siden sist. Omkring halvparten har eget opplæringsbudsjett, også her er det en svak økning siden 2004. Barnehagens størrelse er den viktigste faktor som forklarer om alle tre tiltakene er på plass.

Siden forrige undersøkelse er antall fagområder i Rammeplanen utvidet fra fem til sju. Det fagområdet som flest barnehager har jobbet mye med, er kommunikasjon, språk og tekst, samtidig som det her har skjedd en klar økning siden 2002. Som tidligere var det fagområdet etikk, religion og filosofi som færrest barnehager hadde jobbet mye med. Det er blitt færre av barnehagene som har jobbet med alle fagområdene. Det er noe som oftest skjer i de største private barnehagene.

Barnehagene har i stor og økende grad innført rutiner for å informere nye barn og deres foreldre, samt nyansatte. Samtidig har barnehagene i stadig økende grad formalisert rutinene for behandling av løpende informasjon til og fra foreldre. Minst åtte av ti barnehager rapporterer at de har foreldre-

samtaler, foreldremøter og samarbeidsutvalgsmøter minst to ganger årlig. Det er også flere barnehager som benytter brukerundersøkelser, men ikke så hyppig som i 2004. Forekomsten av informasjonsrutiner og informasjonstiltak øker først og fremst med barnehagens størrelse.

Fortsatt er observasjon den metoden som oftest brukes for å kartlegge barnas trivsel og utvikling, fulgt av pedagogisk dokumentasjon. Systematiske samtaler og praksisfortellinger brukes klart mindre, men i økende grad sammenliknet med 2004. Det som færrest barnehager gjør bruk av, er barneintervju, men også her er det en svak økning siden 2004.

Av andre aktører utenom personalet er det først og fremst foreldre som deltar i vurderingsarbeidet i barnehagen. Sammenliknet med 2002 trekkes nå barna oftere inn, fra å delta i vurderingsarbeidet i 34 prosent av barnehagene i 2002 til 59 prosent i 2008. Også eierne har et tilsvarende nivå på og en tilsvarende økning av sin deltagelse. Når det gjelder planleggingen av barnehagens innhold og aktiviteter deltar nå barna oftere enn foreldrene.

Spørsmålene om fysisk miljø og vedlikehold viser en klar bedring fra 2002 til 2008. I 2002 hadde hver tredje barnehage toppskåre på en indeks som målte disse forholdene, i 2008 oppnådde hver annen barnehage slik toppskåre. Dette gjelder i særlig grad de største og de nyeste barnehagene.

I halvparten av barnehagene har barnehagens eier utarbeidet planer for opplæring eller etterutdanning for de ansatte, og i to av tre tilfeller har barnehagen satt i verk slike tiltak. Dette gjelder langt oftere i kommunale enn i private barnehager.

Når det gjelder kontakt mellom barnehagene og kommunen, har det, i motsetning til de fleste andre indikatorene som er blitt målt, ikke skjedd noen endring fra de første to undersøkelsene. Det er også mangler med hensyn til kontakthyppigheten på felter som bør være avgjørende for kommunens rolle som lokal barnehagemyndighet. Det er her også klare forskjeller mellom kommunale og private barnehager som kan gi grunnlag for spørsmål om kommunene likebehandler de to typer av barnehager.

I forhold til i 2004 er det litt flere styrere som svarer at det aldri forekommer mobbing i deres barnehage. Fremdeles er det et flertall som sier at mobbing har forekommet, men at det har vært svært sjeldent. Fortsatt er det mest brukte programmet for å motvirke mobbing programmet «Du og

jeg og vi to», utarbeidet av Kari Lamer, selv om programmet ikke lenger brukes av flertallet av barnehagene. Det programmet som har hatt størst vekst siden 2004 er programmet «Steg for steg», utviklet av Nasjonalforeningen for folkehelsen. Det ble i 2004 brukt i hver sjettede barnehage og i 2008 i hver tredje.

Når det gjelder tiltak som kan lette overgangen mellom barnehage og skole, har det skjedd store endringer siden 2004. Den gang hadde 72 prosent av barnehagene skoleforberedende tiltak for femåringene. Nå er dette på plass i så godt som alle barnehager. I hver tredje barnehage i 2004 var det etablert rutiner for samarbeid mellom barnehage og skole på kommunalt nivå, og like ofte var det etablert rutiner for kunnskapsoverføring mellom barnehage og skole. Nå skjer dette henholdsvis i nesten to av tre og i tre av fire barnehager. Problemet i denne forbindelse er at skoleforberedende tiltak er langt mer utbredt i kommunale enn i private barnehager.

Det er mest vanlig å organisere barnehagen i avdelinger. Dette gjelder 80 prosent av barnehagene, mens 13 prosent svarer at de er en avdelingsfri barnehage. Det er også mest vanlig å ha aldershomogene grupper eller avdelinger.

60 prosent av barnehagene har etablert faste rutiner for å kartlegge språket hos alle barna i barnehagen, mens en tredjedel ikke har faste rutiner, men velger ut barn etter observasjon og behovsvurdering.

I 56 prosent av barnehagene finnes ett eller flere barn med nedsatt funksjonsevne. Nesten uten unntak utløser dette støtte i form av midler til ekstra personell. Videre har 87 prosent av barnehagene etablert rutinemessig kontakt med andre hjelpeinstanser i kommunen, ført og fremst med PP-tjenesten.

Styrerne har stort sett positive oppfatninger om barnehagenes rammevilkår. Her er det små endringer siden 2004, samtidig som styrere i private barnehager oftere er tilfreds enn styrere i kommunale barnehager. De fleste styrere mener at barnehagens lokaler er godt egnet for barnehagedrift. Dette gjelder særlig nye barnehager, oftere store enn små barnehager og oftere private enn kommunale. En samlet opptelling av i alt 30 ulike kvalitetsmål i 2004 og 2008 viser en tendens til at barnehagene skårer litt høyere i 2008 enn de gjorde i 2004.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

I Stortingsmelding nr. 27 (1999–2000) ble det varslet en treårig kvalitets-satsing i barnehagene. Med startpunkt i 2001 skulle alle norske barnehager innen utgangen av 2003 ha etablert redskaper og systemer for å videreutvikle og sikre barnehagens kvalitet. Dette innebar å utforme, vurdere og følge opp kvalitetskriterier. Tre tema ble ansett som helt sentrale i denne satsingen. Det første temaet var å få barnehagene tilpasset for alle barn, det andre temaet gjaldt utviklingen av varierte og brukertilpassede barnehager i tråd med de behov som fantes blant barn og foreldre, mens det tredje temaet i kvalitetssatsingen dreide seg om barnehagens personale og deres kompetanse.

Det første av disse tre tema, en barnehage for alle barn, må ikke forveksles med målet om full barnehagedekning som har vært i fokus de siste årene. Det dreier seg om at barnehagene skal bidra til at barn med spesielle behov, som for eksempel funksjonshemmede barn, barn fra minoritetsgrupper eller barn med en vanskelig omsorgssituasjon, skal kunne utvikle ferdigheter for å kunne være aktive deltagere i et demokratisk samfunn på linje med alle andre barn. Kvalitet i denne forbindelse dreier seg om i hvilken grad barnehagen evner å gi et godt tilbud også til barn som på enkelte områder ikke er som «alle andre barn», eller ikke har det «like bra» som barn flest.

Det andre temaet som ble nevnt i meldingen var utviklingen av varierte og brukertilpassede barnehager i tråd med de behov som finnes blant barn og foreldre. Målet var at utviklingen av barnehagene skulle skje i samarbeid og dialog med foreldrene, at foreldrene skulle være aktive i utviklingen av kvaliteten av tilbudet og delta aktivt i endringsarbeidet i hver enkelt barnehage (Ibid.: 77). Viktig i denne sammenheng er de kommunikasjonskanaler som finnes, fra mer formelle organ som samarbeidsutvalg, via foreldremøter og brukerundersøkelser til den daglige kontakt mellom personalet og de enkelte foreldre. I tillegg har det vært et økende krav om at barna selv skal bli oppfattet som en brukergruppe, det vil si at kvalitet også dreier seg om at barna blir hørt og tatt med på råd i den type saker der dette er naturlig. Etter

hvert er disse målene samlet under begrep som barns medvirkning og barns medbestemmelse.

Den tredje hovedmålsetningen i kvalitetssatsingen handlet om barnehagens personale. Som ledd i sin kompetanseutvikling skulle de ansatte gis mulighet til å skaffe seg den nødvendige kunnskap og kompetanse for å møte nye utfordringer og sikre kvaliteten i barnehagene. Dette dreide seg dels om å rekruttere personale med den foreskrevne pedagogiske kompetanse. En annen viktig side ved kvalitetssatsingen var å oppnå større stabilitet blant barnehagenes ansatte. Det ble også formulert mål om en jevnere kjønnsbalanse blant de ansatte. Barnehagesektoren er en stor kvinnearbeidsplass, og regjeringen ønsket et økt innslag av menn i barnehagene. Målet som ble satt, var at minst 20 prosent av personalet skulle være menn (Ibid.: 63).

Ønsket om økt brukertilpasning og økt fleksibilitet kan utfordre andre sider ved kvaliteten av barnehagetilbudet. Nilsen og Halvorsen (1998) drøfter innledningsvis i sitt hefte om kvalitetsarbeid i barnehagen nettopp forholdet mellom brukerorientering og brukertilpasning og kvalitet. De tar avstand fra et synspunkt som de gjengir med utsagn om at «brukertilpassing er greit nok så lenge det ikke går på bekostning av kvaliteten i barnehagen». Forfatterne spør om det i det hele tatt er mulig å snakke om et barnehagetilbud av høy kvalitet uten i betydelig grad å ta hensyn til brukernes ønsker og behov, og de hevdet allerede i 1998 at barnehagen utviklet seg til å bli en virksomhet stadig mer åpen og lydhør overfor brukernes behov. Men ulike kvalitetskrav vil ikke alltid la seg forene, og slike motsetninger skal heller ikke feies under teppet. Man bør nettopp ha som grunnleggende utgangspunkt at de ulike interessenter og aktører innenfor barnehagesektoren både kan og skal ha ulike behov og interesser i forhold til kvalitetskrav. Dersom økt fleksibilitet skal bety at den enkelte barnehage fullt ut imøtekommer foreldres behov for tilsyn, vil dette kunne føre til varierende bruk av barnehagen, både av hver enkelt familie og fra familie til familie. Dette kan igjen vanskeliggjøre barnehagens muligheter til å finne plass til felles aktiviteter, som rimelig nok forutsetter at barna er til stede samtidig. I den grad økt fleksibilitet fører til, og ikke minst oppfattes å føre til, økt belastning for de ansatte, vil dette kunne utfordre den viktige kvalitetsbetingelse som et tilfreds personale nødvendigvis vil representere. For den enkelte familie vil det være et helt naturlig og legitimt krav å finne et barnehagetilbud som gir et tilsynstilbud vel

tilpasset familiens arbeidstid, og som i tillegg er plassert slik geografisk at belastning med reisetid til og fra arbeid og hjem blir minst mulig i en ellers travel hverdag. Samtidig vil hver enkelt barnehage også forvalte et «samfunnsoppdrag» som innebærer å tilby et gode der felles samvær og fellesaktivitetene mellom de små og store i barnehagen blir et viktig kvalitetskriterium. I en tid der barnehager er blitt institusjonalisert som en normal bestanddel av den norske barndom, er det viktig at aktører innenfor sektoren ser det som sin oppgave ikke bare å være mest mulig kundeorientert og brukertilpasset, men også målbærer barnehagen som et sosialt og pedagogisk fellesskap som fordrer stabilitet i mellommenneskelige relasjoner og tilstedeværelse.

Skal man tro de mange brukerundersøkelser som ble gjennomført mellom 1996 og 2004, hadde barnehagene til fulle oppfylt kravet om brukertilpassning. Blant spørsmål om mer enn 30 ulike kommunale tjenesteområder kom barnehagene hele tiden på topp i disse undersøkelsene (Tns-gallup 2003). Det viste seg også at tilfredsheten var størst for de sidene ved barnehagene som i hovedsak var personalets ansvar. Tilfredsheten var klart mindre med barnehagens fysiske utforming og dens lokaler, enn med dens ansatte (Gulbrandsen 2005: 48). Foreldre satte åpenbart stor pris på og var svært tilfredse med de ansatte, men samtidig viste en annen undersøkelse at foreldre ikke nødvendigvis bedømte de ansatte ut fra formell kompetanse. Foreldre oppfattet det for eksempel ikke som spesielt viktig at de ansatte hadde pedagogisk utdanning (Barne- og familiedepartementet 2005:51). Høsten 2008 fikk Kunnskapsdepartementet gjennomført en ny brukerundersøkelse. På så godt som alle tema det ble spurt om, var det en svak dreining i positiv retning. De spørsmål som denne gang hadde lavest andel på de to høyeste punkter på en skala fra 1 (svært misfornøyd) til 6 (svært fornøyd) var et spørsmål om innhenting av vikarer ved sykdom (54 prosent), og et spørsmål om antall voksne med pedagogisk utdanning (53 prosent). Det tema som fortsatt ble vurdert som svært viktig av færrest, var at det arbeidet menn i barnehagen (Tns-Gallup 2008), <http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Barnehager/Rapporter%20og%20planer/752409619-1-200804971-11.pdf>

1.2 Hva er barnehagekvalitet?

Å definere hva som er kvalitet i barnehagen dreier seg om innhold, og det er ut fra innholdet at man kan vurdere om et fenomen er kvalitativt forskjellig fra et annet fenomen. Rammeplanen for barnehager gir i den forbindelse retningslinjer for kvalitetsarbeid og kvalitetsutvikling i barnehagene ut fra hva vi kan kalle innholdsmessig kvalitet.

Rammeplanen for barnehagene inneholder allmenne retningslinjer for barnehagens samfunnsmandat, barnehagens innhold, planlegging og samarbeid. I følge Rammeplanen, med referanse til barnehagelovens paragraf 2, skal barnehagen gi barn grunnleggende kunnskaper på sentrale og aktuelle områder. Disse er nærmere definert og beskrevet som sju fagområder: kommunikasjon, språk og tekst; kropp, bevegelse og helse; kunst, kultur og kreativitet; natur, miljø og teknikk; etikk, religion og filosofi; nærmiljø og samfunn; antall, rom og form.

Kvalitetsarbeid i barnehagen handler om å jobbe for at barnehagen skal oppnå ønskede predefinerte egenskaper. For barnehager er kvalitet blitt definert som helheten av de egenskaper en barnehage har, og som vedrører barnehagens evne til å tilfredstille barns, foreldres og samfunnets uttalte og underforståtte behov (sitert etter Sandve 2000 og basert på NS-ISO 8402). Frode Søbstad (2002: 17) definerer barnehagekvalitet som «barnas, foreldrenes og de ansatte oppfatninger av og erfaringer med barnehagen, og i hvilken grad barnehagen oppfyller faglige og samfunnsmessige kriterier for hva en god barnehage er». Han nevner tre hoveddimensjoner for vurdering av kvalitet i barnehagen: strukturell kvalitet, sosial kvalitet og pedagogisk kvalitet.

Hovedinnholdet i denne og tidligere undersøkelser dreier seg i første rekke om det Frode Søbstad definerer som strukturell kvalitet. Det vil i den forbindelse mer dreie seg om å kartlegge nødvendige forutsetninger for kvalitet enn å måle kvalitet som sådan. I forbindelse med strukturell kvalitet nevner Frode Søbstad i alt 15 underpunkter, hvorav mange mer eller mindre direkte vil bli målt, eller i det bli minste berørt, i vår undersøkelse. Et av kriteriene er god økonomi. Det er en dimensjon vi har målt ved hjelp av styreernes vurdering både av barnehagens materielle standard og av barnehagens budsjett. En annen kvalitetsdimensjon er tilrettelegging av det

fysiske miljøet for funksjonshemmede barn. Kvalitet vil også avhenge av hvor mange voksne som er ansatt, av deres kvalifikasjoner, ferdigheter og holdninger. Antall barn per voksne kan måles direkte, men et forholdsvis stort innslag av deltidsansatte vil her representere et måleproblem. Når det gjelder kompetanse, spør vi hvor mange av de ansatte som har fullført førskolelærerutdanning. Når det gjelder personalets stabilitet, spør vi om hvor mange som sluttet siste barnehageår, hvor mange av disse som hadde førskolelærerutdanning, samt om hvor lenge styrer har vært ansatt i barnehagen. Noen flere aspekter som angår de ansattes kompetanse blir registrert, men også dette dreier seg mer om nødvendige enn om tilstrekkelig forutsetninger for kvalitet. Vi spør for eksempel om barnehagen gjennomfører medarbeidersamtaler med de ansatte, om det finnes interne opplæringstiltak og et eget opplæringsbudsjett, og om eier eller kommune tilbyr de barnehageansatte opplæring og videreutdanning.

Som et av punktene under den kvalitetsdimensjon som Søbstad kaller sosial kvalitet, nevner han brukerdialog, konkretisert som åpenhet og velvilje overfor ulike ønsker og behov hos brukerne. Skal slik dialog finne sted, må det være utviklet og formalisert visse kanaler for kontakt mellom ansatte og foreldre, som for eksempel foreldresamtaler og brukerundersøkelser. Vi antar at slike kanaler og rutiner er nødvendige for å innhente informasjon om foreldrenes ønsker og behov, samtidig som slike kanaler og rutiner ikke nødvendigvis fører til at foreldres ønsker ivaretas. Det vet man først etter å ha spurt foreldre, og her vil det alltid være mulighet for at misnøye kan spores tilbake til uenighet og ulike interesser som ikke lar seg fullt ut forene. De samme synspunkter kan anlegges på de egenskaper som Søbstad benevner som pedagogisk kvalitet. Av de i alt 14 underpunkter som han nevner, vil i det minste noen berøres i vår undersøkelse. For mange av punktene gjelder det at kvaliteten må vurderes, enten av brukerne selv, av personalet eller kanskje også av utenforstående eksperter.

En slik undersøkelse av den type vi har foretatt, begrenser seg til å fastslå om noe er på plass eller mangler. Vi kan fastslå om barnehagen arbeider med de ulike fagområder i Rammeplanen, eventuelt om de ulike fagområdene vektlegges ulikt. Hvis en barnehage arbeider lite med for eksempel fagområdet «kommunikasjon, språk og tekst», er dette i og for seg viktig informasjon. Men

vi kan ikke si noe om kvaliteten av arbeidet med et slikt fagområde, selv om styrer svarer at barnehagen arbeider ganske mye med nettopp dette fagområdet. Vi kan også fastslå hvilke metoder barnehagen benytter for å kartlegge barnas trivsel og utvikling, men vi kan ikke si noe om kvaliteten i anvendelsen av metodene. Det er viktig å ha slike begrensninger for øye når man leser denne rapporten.

I barnehagesektoren finnes som tidligere nevnt flere ulike aktører som har ulikt ansvar for barnehagens kvalitet, og som har sine oppfatninger om hva som er god kvalitet. Hvem er aktører, og hvem gir vurderingen i denne sammenheng? For noen av spørsmålene er styrerne de mest naturlige å spørre, for andre spørsmål vil nødvendigvis ikke styrerne ha den beste informasjon, ofte ikke minst fordi det vil være uenighet om hvordan forholdene faktisk er, og om hvordan de ulike sider ved en barnehage fungerer. Søbstad (2002: 19) skiller mellom fem ulike typer aktører. Det er for det første politikere og embetsverk, for det andre de ansatte i barnehagen, for det tredje foreldrene, for det fjerde barna, og som siste aktørgruppe nevnes ulike faglige instanser. Man kan i den sammenheng også legge til barnehageeiere som en viktig aktørgruppe. Det samme må sies om organisasjoner innenfor barnehagesektoren, som for eksempel Private barnehagers landsforbund som med 2000 medlemsbarnehager har stor dekning innenfor den private sektor og Utdanningsforbundet som er den viktigste og største fagorganisasjonen for de ansatte.

Mellom de sentrale myndigheter og den enkelte barnehage kommer kommunene inn som en sentral aktør i kraft av sin rolle som lokal barnehagemyndighet. I denne rollen har kommunen ansvar for planlegging, kvalitetsutvikling og tilsyn med barnehagene. Dette ansvar gjelder for alle barnehagene i en kommune, også de private. I St.meld. nr. 27 (1999–2000) ble kommunene oppfordret til å inngå samarbeidsavtale med de private barnehagene som inngår i kommunens barnehageplaner.

Ulike aktører vil som sagt vurdere kvalitet ulikt, samtidig som ulike aktører vil ha ulik tilgang til informasjon. I den undersøkelsen som vi har foretatt, er det styrerne som gir informasjonen. For noe av det som det spørres om, er det uvesentlig om man spør styrer, andre ansatte, foreldre eller for den saks skyld kommunalt ansatte administratorer. For mesteparten av det vi spør

om, mener vi imidlertid at nettopp styrer vil gi best og mest pålitelig informasjon. For andre spørsmål, som for eksempel spørsmålet om forekomsten av mobbing, kan sannsynligvis andre ansatte, og kanskje ikke minst foreldrene og barna selv, være vel så gode informasjonskilder. Kunnskapsøkonomiske hensyn taler imidlertid for at vi knytter mest mulig informasjon til en og samme datainnsamling. Jo mer det dreier seg om vurdering og evaluering, jo mer vil også svarene stå i fare for å bli bestemt av hvilken aktørtype den som har svart tilhører. Vi har tatt konsekvensen av dette ved å stille svært få spørsmål av denne typen. Å få belyst kvalitet innenfor hele bredden av aktører vil kreve et helt annet opplegg og det har vi ikke hatt mulighet til i denne undersøkelsen. Vi vil imidlertid nevne en ny undersøkelse som nettopp er startet opp, nemlig prosjektet Mafal, som er en forkortelse for «Meistring av førskulelærerrolla i eit arbeidsfelt med lekmanpreg». Her vil det i løpet av første halvår 2009 samles inn data via separate spørreskjema til styrere, pedagogiske ledere og assistenter i et representativt utvalg av norske barnehager (se prosjektet hjemmeside: www.hivolda.no/mafal).

En type viktig kvalitet som vi heller ikke direkte kartlegger gjennom vår undersøkelse, er den kvalitet som finnes i relasjoner mellom aktører og i de prosesser som skjer i barnehager. Det er vanlig å bruke begrep som relasjonell kvalitet eller prosessuell kvalitet for å betegne disse sidene ved barnehagens virksomhet. Nå vil nettopp slik kvalitet være en viktig side ved den kompetanse som de fagutdannede er i besittelse av, men samtidig kan vi vanskelig måle slike kvaliteter på annen måte enn i beste fall indirekte. Dette er kvalitet som sannsynligvis vil kunne la seg måle gjennom sammensatte mål for trivsel og tilfredshet blant ansatte, barn og foreldre, sannsynligvis også gjennom sosial kompetanse og pedagogisk utbytte for barna. Men igjen er det undersøkelser som vil kreve en langt bredere angrepsvinkel enn spørsmål til styrerne. Vi må i beste fall nøye oss med å kartlegge om noen betingelser for relasjonell og prosessuell kvalitet finnes eller ikke finnes i de barnehager vi undersøker.

Når det gjelder ulike former for kvalitet i barnehagen foreligger det internasjonalt brukte skalaer for måling av kvalitet som for eksempel Infant/toddler Environment Rating Scale, vanligvis forkortet til ITERS, og Early Childhood Environment Rating Scale, vanligvis forkortet til ECERS.

Våren 2002 ble det i samarbeid mellom NOVA og fagekspertisen i Barne- og familiedepartementet utarbeidet et norsk opplegg for kvalitetsregistrering som de to følgende undersøkelsene har bygget videre på. Valget av en norsk løsning begrenser internasjonale sammenligninger. På den annen side kan undersøkelsen i større grad tilpasses virkeligheten i norske barnehager. Samtidig vil vi ved å holde fast på det opplegget som ble valgt i 2002, kunne beskrive endring og utvikling over tid.

1.3 Ekspansjon og kvalitet

I følge undersøkelsen som ble gjort i 2002 var kvalitetssatsingen i norske barnehager i god gjenge. På et generelt spørsmål om status for kvalitetsarbeidet i barnehagen svarte ni prosent av styrerne at målet for kvalitetssatsingen var nådd og 55 prosent at målet ville være nådd ved periodens utløp, ved slutten av 2003. I hver tredje barnehage regnet imidlertid styrer med at man trengte lenger tid for å nå målet.

Undersøkelsen ved slutten av perioden, helt i starten av 2004, viste at styrerne hadde vært for optimistiske. Hadde forventningene fra 2002 blitt oppfylt, skulle 64 prosent av styrerne ha svart at målet var nådd. Andelen viste seg imidlertid å ikke være høyere enn 21. Selv om man ga barnehagene ett år ekstra til å få alt på plass, ville 27 prosent trenge enda lengre tid enn dette for å nå målet (Gulbrandsen og Sundnes 2004: 89).

Mellom de to undersøkelsene var det en ny sak som kom til å sette sitt preg på barnehagepolitikken og barnehagediskursen, nemlig enigheten mellom opposisjonspartiene om en ny og mye lavere maksimalpris for opphold i barnehage. Forliket mellom opposisjonspartiene avfødte senere et bredt barnehageforlik der også regjeringspartiene ble med. Foruten maksimalpris, skulle man også innen relativt kort tid oppnå full barnehagedekning. Siden har spørsmålet om full dekning vært et svært dominerende politisk stridstema. Barnehagepolitikken har enda mer enn før fått preg av å være en såkalt valenssak, en sak der partiene er enige om mål, men konkurrerer om hvem som best fremmer dette målet (Bjørklund 2001).

Allerede i 2004 var dekningsprosenten såpass høy som 87,2 for barn over tre år (Gulbrandsen 2007b: 52). Mye av ekspansjonen senere har dreid seg om yngre barn. Andelen ett- og toåringer i barnehage økte fra 47,5

prosent i 2004 til 69,3 prosent i 2007 (Gulbrandsen 2009: 57) og har økt ytterligere etter dette. I 2008 begynte nærmere 40 000 ettåringer i barnehagen. Denne ekspansjonen har vært svært personellkrevende generelt, og skapt et stort behov for nye førskolelærere. I deler av landet er det et betydelig antall ansatte som har dispensasjon fra utdanningskravene (Gulbrandsen 2007). Et av hovedspørsmålene bak denne rapporten er om man har klart å opprettholde kvaliteten sammen med en så sterk utbygging. Har fokus på full dekning av etterspørsel gått utover kvaliteten? Økt mangel på fagutdannet personale er i seg selv en indikator på at så er tilfelle. Forskning i Nederland, basert på måleinstrumenter som ITERS og ECERS, har vist en klar nedgang i omsorgskvaliteten i nederlandske barnehager i perioden 1995–2005 (Riksen-Walraven 2008). I Nederland skjedde det i denne perioden en sterk vekst av barnehagedekningen for barn under 4 år.

1.4 Rapportens disposisjon

Denne undersøkelsen er en repetisjon av to tidligere undersøkelser av kvalitetsarbeid i barnehagen. I likhet med hva som skjedde fra rapport nummer én til rapport nummer to, har det også i denne rapporten kommet til noen ytterligere tema som oppdragsgiver har ønsket å få belyst. Forøvrig vil rapporten legges opp etter omtrent samme mal som de to foregående rapportene (Gulbrandsen 2002, Gulbrandsen og Sundnes 2004). Gjennomgående i rapporten vil den nåværende situasjonen og de resultatene som foreligger bli sammenlignet med tidligere resultater, samtidig som utvikling og endringer vil bli beskrevet og kommentert.

I neste kapittel (2) redegjør vi for data og datainnsamlingen. I resten av rapporten behandles de ulike emner langt på vei i samme rekkefølge som i det spørreskjemaet som ble sendt ut til barnehagene. I kapittel 3 presenteres og analyseres våre data om barnehagene og de ansatte. Kapittel 4 presenterer innholdet i barnehagens virksomhet, sett i lys av kravene i Rammeplanen. I kapittel 5 går vi nærmere inn på barnehagenes arbeidsmåter og omfanget av brukermedvirkning. I kapittel 6 retter vi søkelyset mot barnehagens fysiske miljø. Kapittel 7 omhandler samarbeid mellom barnehagen og barnehagens eier. I kapittel 8 ser vi på samarbeid mellom barnehagen og kommunen/bydelen i rollen som lokal barnehagemyndighet. Kapittel 9 omhandler

mobbing og tiltak mot mobbing, mens kapittel 10 behandler tiltak for å lette overgangen fra barnehage til skole. I kapittel 11 undersøker vi hvordan barnehagene, etter den store økningen av sektoren, organiserer sine avdelinger. Kapittel 12 omhandler språkmiljø og språkkartlegging, mens kapittel 13 omhandler barnehagenes tilgang til ressurser og deres rutiner for å imøtekomme barn med ekstra behov. I kapittel 12 og 13 vil det være resultater fra spørsmål som bare har blitt stilt i undersøkelsen i 2008, slik at det her derfor ikke vil være mulig å sammenligne med tidligere år. I kapittel 14 gjør vi en samlet vurdering av status, både gjennom styrernes *oppsummering*, og gjennom en kvantitativ analyse av summen av de enkelte kvalitetsindikatorer. Kapittel 15 inneholder en avsluttende vurdering av de samlede resultater ut fra spørsmålet om den sterke ekspansjonen i barnehagesektoren har skjedd på bekostning av kvaliteten i barnehagene.

2 Data

2.1 Utvalg av barnehager

De to forrige undersøkelsene administrerte og gjennomførte NOVA fullt ut på egen hånd, men med tett og godt samarbeid med oppdragsgiver om undersøkelsenes innholdsmessige side. Det siste var også tilfelle denne gang. Til forskjell fra tidligere valgte NOVA denne gang å engasjere Tns-gallup for å gjennomføre datainnsamlingen. Tns-gallup hadde ansvaret for grafisk utforming av spørreskjemaet, for utsending og innsamling av skjema og for registrering og ferdigstilling av dataene. I alle tre undersøkelsene har utvalget blitt trukket tilfeldig ut på basis av et adresseregister hos Pedlex Norsk Skoleinformasjon, og vi viser i den forbindelse til den metodediskusjon som er gjengitt i første rapport (Gulbrandsen 2002: 16). Per 13. januar 2009 inneholdt registret adressen til 6453 barnehager. Av disse var 990 familiebarnehager, 126 bedriftsbarnehager, 2928 kommunale barnehager og 2435 private barnehager. For informasjon om Pedlex vises det til: <http://ped.lex.no/>. Av de tre siste barnehagetyperne trakk Pedlex et tilfeldig utvalg på 1000 barnehager, som fikk tilsendt spørreskjema og introduksjonsbrev (se appendiks).

I undersøkelsen fra 2002 prøvde man å unngå å inkludere de minste familiebarnehagene ved at man i utvalgstrekkningen gikk til neste barnehage på listen dersom den uttrukne hadde færre enn åtte barn eller at det eksplisitt var oppgitt at det dreide seg om en familiebarnehage. Siden listen fra og med 2004 var inndelt som vist ovenfor, kunne vi i 2004 styre helt unna familiebarnehagene. Det var dermed ikke nødvendig med noen seleksjon ut fra størrelse eller å ha strategier for å utelukke de minste barnehagene. Vi fulgte samme framgangsmåte i 2008. Vi kan imidlertid ikke garantere at det ikke kan ha kommet med et lite antall familiebarnehager på grunn av eventuelle feil i Pedlex sitt register.

2.2 Datainnsamlingen

Som tidligere nevnt ble 1000 barnehager trukket ut til å delta i undersøkelsen. Spørreskjemaet, som ble utarbeidet først i samarbeid med Kunnskapsdepartementet og senere med Tns-Gallup, ble sendt ut 27.10.08. Spørreskjemaet var på åtte sider samt et følgebrev (se appendix 1) der det ble informert om formålet med undersøkelsen, hvem som stod bak, og hvor rapporten fra undersøkelsen ville bli tilgjengelig. Barnehagene ble oppfordret til å svare så raskt som mulig, helst innen 7 dager. Undersøkelsen ble purret to ganger. Første gang 11.11.08 uten skjema, og andre gang 24.11.08 med skjema. I alt svarte 707 barnehager innen undersøkelsen ble lukket den 20.01.09. Vi mottok 23 skjema i retur, tallet inkluderer representanter fra barnehager som ringte inn og informerte om at barnehagen var lagt ned. I noen tilfeller var det sendt skjema til to avdelinger ved samme barnehage, hvor det kun skulle vært sendt ett skjema. Disse ble også inkludert i Tns-gallups retur. Fratrullet retur oppnådde undersøkelsen en svarprosent på 72,4 prosent. Undersøkelsen utført i 2002 hadde også en svarprosent på 72, mens undersøkelsen utført i 2004 hadde en svarprosent på 78.

I tabell 2.1 har vi gitt en fylkesvis oversikt over utsendte og innkomne skjema, samt svarprosenten for de enkelte fylker. Det er en betydelig variasjon i de fylkesvise svarprosentene. Svarprosenten varierer mellom 54,1 i Sør-Trøndelag og 96 Aust-Agder. Sett i forhold til forrige undersøkelse i 2004 er det en relativt stor endring i svarprosenten for de enkelte fylker. De fleste fylker har i undersøkelsen for 2008 gått ned i svarprosent, unntakene er de to fylkene som lå lavest i 2004 der svarprosenten har steget betraktelig.

Tabell 2.2 viser fylkesfordelingen i bruttoutvalget og nettoutvalget, det vil si hvor mange prosent av spørreskjemaene som ble sendt til hvert enkelt fylke, og hvor mange prosent av besvarelsene som det enkelte fylke sto for. Tabellen viser at svarfordelingen er i rimelig godt samsvar med bruttoutvalget, der avvikene aldri overgår halvannet prosentpoeng.

Tabell 2.1. Utsendte og innkomne spørreskjema, samt svarprosent fordelt etter fylker

Fylke	Utsendt	Svar	Svarprosent 2008	Svarprosent 2004
Østfold	44	33	75,0	82,1
Akershus	108	72	66,7	71,1
Oslo	104	66	63,5	70,0
Hedmark	38	26	68,4	78,9
Oppland	39	28	71,8	86,8
Buskerud	49	35	71,4	77,8
Vestfold	42	30	71,4	82,5
Telemark	31	22	71,0	80,5
Aust-Agder	25	24	96,0	68,2
Vest-Agder	35	28	80,0	83,9
Rogaland	82	63	76,8	82,1
Hordaland	94	56	59,6	72,4
Sogn og Fjordane	29	24	82,8	87,8
Møre og Romsdal	56	45	80,4	91,4
Sør-Trøndelag	61	33	54,1	68,3
Nord-Trøndelag	36	25	69,4	75,8
Nordland	63	44	69,8	80,3
Troms	42	34	81,0	73,8
Finnmark	22	18	81,8	66,7
SUM	1000	707	70,7	
SUM (minus retur)	977		72,4	78

Tabell 2.2 Barnehager i bruttoutvalget og nettoutvalget, samt avvik, fordelt etter fylke. 2008

Fylke	Bruttoutvalget	Nettoutvalget	Avvik
Østfold	4,4	4,7	0,3
Akershus	10,8	10,2	-0,6
Oslo	10,4	9,3	-1,1
Hedmark	3,8	3,7	-0,1
Oppland	3,9	4,0	0,1
Buskerud	4,9	5,0	0,1
Vestfold	4,2	4,2	0,0
Telemark	3,1	3,1	0,0
Aust-Agder	2,5	3,4	0,9
Vest-Agder	3,5	4,0	0,5
Rogaland	8,2	8,9	0,7
Hordaland	9,4	7,9	-1,5
Sogn og Fjordane	2,9	3,4	0,5
Møre og Romsdal	5,6	6,4	0,8
Sør-Trøndelag	6,1	4,7	-1,4
Nord-Trøndelag	3,6	3,5	-0,1
Nordland	6,3	6,2	-0,1
Troms	4,2	4,8	0,6
Finnmark	2,2	2,5	0,3
Total	100	100	

Vi undersøkte også om det var noen forskjell mellom private og kommunale barnehager i hvordan de sendte inn besvarelser. Tabell 2.3 viser at fordelingen mellom kommunale og private barnehager er om lag den samme blant de som svarte (nettoutvalget) som blant bruttoutvalget som mottok skjema.

Tabell 2.3 Barnehager i brutto og nettoutvalget fordelt etter eier. Prosent. 2008

Eierform	Bruttoutvalget	Nettoutvalget
Kommunalt eid barnehage	55	53
Privat eid barnehage	45	47
	100	100

Mange av spørsmålene i spørreskjemaet er slik at vi spør om noe finnes eller ikke finnes i barnehagen. På de fleste av spørsmålene får barnehagestyrer anledning til å svare nei, mens det på andre spørsmål bare gis anledning til å krysse av for det såkalt positive svaralternativet. De som ikke har brukt det positive svaralternativet, kan enten ha gjort dette fordi den egenskapen vi spør om ikke finnes, eller fordi styreren ikke kan eller ikke vil besvare spørsmålet. I slike tilfeller vet vi strengt tatt ikke hvilke av disse to muligheter som foreligger, men vi har konsekvent tolket manglende svar som et nei-svar. På den måten «mister» vi få eller ingen barnehager i analysen. Dersom det ikke eksplisitt opplyses om annet, vil barnehager med manglende svar alltid inngå i den basis som andelen med et eksplisitt, positivt svar prosentueres ut fra.

3 Om barnehagene og deres ansatte

3.1 Størrelse og eierform

I dette kapitlet skal vi beskrive barnehagene ut fra svarene på noen av spørsmålene helt innledningsvis i spørreskjemaet, i første omgang størrelse og eierform. Dels er dette opplysninger som kan benyttes til å vurdere kvaliteten av datamaterialet ved å fortelle oss hvor representativt vårt utvalg er sett i relasjon til samtlige barnehager i Norge. Opplysningene er også av interesse som uttrykk for viktige sider ved barnehagenes kvalitet. Sist, men ikke minst, er opplysningene av interesse som mulige «årsaker», ved å fortelle oss hvilke egenskaper ved barnehagene som øker eller reduserer sannsynligheten for at de ulike kvalitetsindikatorerne er på plass i barnehagen.

Tabell 3.1 viser barnehagenes størrelse, målt ved antall barn i barnehagen. Barnehagene er fordelt etter øvre verdi for fordelings deciler. Dersom vi rangerer barnehagene fra minst til størst, viser for eksempel verdien for første decil hvor mange barn det er i den barnehagen som befinner seg på den plass i rangeringen der ti prosent av barnehagene har like mange eller færre barn. Barnehager fordelt etter størrelse er en opplysning som mangler i offisiell barnehagestatistikk. Dersom vi rangerer alle barnehager fra den som har færrest til den som har flest barn, vil midtpunktet, også kalt medianverdien dele barnehagene i to like store grupper. Tilsvarende vil decilverdiene, dele barnehagene i ti like store grupper. Øvre verdi for 5. decil er identisk med medianverdien. I våre to tidligere undersøkelser i 2002 og 2004 var medianverdien henholdsvis 35 og 37 barn. I 2008 var medianverdien økt til 46 barn. I 2002 hadde hver tiende barnehage i utvalget minst 65 barn. I 2004 var denne grensen 70 barn, mens den i 2008 hadde økt til 84 barn. Over tid har altså barnehagene blitt større. Det kan i den forbindelse nevnes at største registrerte barnetall i 2002 var 111. I 2004 var det en halv prosent av barnehagene som hadde et høyere barnetall enn det registrerte maksimaltall i 2002, med 156 som høyeste antall. I 2008 var det høyeste antall barn som vi registrerte 215. Videre hadde 3,6 prosent av barnehagene flere barn enn maksimaltallet i 2002, og 1,3 prosent hadde flere

barn enn høyeste antall i 2004. Det kan synes som om det først og fremst er kommet til flere store barnehager. De 20 prosent av barnehagene som har færrest barn, har ikke blitt større. Alle markeringspunktene i fordelingen fra midten og oppover viser imidlertid fra 9 til 13 flere barn i 2008 sammenliknet med 2004.

Tabell 3.1 Barnehager fordelt etter antall barn i barnehagen. Øvre grenseverdi for hvert decil (barnehager med ubesvart antall barn er ikke tatt med i tabellen). 2002, 2004 og 2008.

	1. d	2.d	3. d	4. d	5. d	6. d	7. d	8. d	9. d	N
2002	16	21	25	30	35	43	49	56	65	(389)
2004	17	20	25	31	37	44	53	61	70	(710)
2008	15	21	29	36	46	54	62	70	83	(699)

En slik endring kan skyldes de nye barnehagene som er kommet til etter siste undersøkelse, det kan skyldes at barnehager som allerede eksisterte i 2004 senere har utvidet sin virksomhet, eller så kan også begge deler ha funnet sted. Verken i 2002 eller 2004 hadde vi spørsmål om når barnehagen hadde startet opp. Endringer i de barnehager som allerede eksisterte i 2004, kan vi derfor vanskelig etterspore slik våre undersøkelser er lagt opp. Men for de av barnehagene som har kommet til etter forrige undersøkelse, vet vi mer om hva som har skjedd. Som tabell 3.2 viser, er barnetallet størst i de nye barnehagene som er kommet til siden forrige undersøkelse ble gjennomført. Det er særlig i den øvre del av fordelingen at vi finner store barnehager blant de relativt nyetablerte. Disse barnehagene er gjennomgående større enn barnehager startet i årene 1995–2003, som igjen er klart større enn barnehager startet opp mellom 1985 og 1994. De enda eldre barnehagene er gjennomgående litt større enn barnehager fra årene mellom 1985 og 1994, men likevel av klart mindre størrelse enn de barnehagene som startet opp de siste fem årene. Det er imidlertid 38 barnehager der styrer ikke har oppgitt noe oppstartsår (de fleste av de 38), eller at det åpenbart var registrert feil oppstartsår (et lite fåtall av de 38). Dette er stort sett svært små barnehager. Dersom vi antar at sannsynligheten for at styrer ikke vet eksakt oppstartsår øker jo eldre barnehagen er, vil barnehager uten oppstartsår være gamle barnehager som skulle vært gruppert sammen med barnehager startet før 1985. Dette ville da eventuelt ha dradd tallene for de eldste barnehagene noe

nedover. Vi kan altså være rimelig sikre på at det er en korrelasjon mellom barnehagens størrelse, målt som antall barn, og barnehagens alder. Jo nyere barnehage det dreier seg om, jo større er barnehagen.

Tabell 3.2 Barnehager fordelt etter antall barn i barnehagen og tidspunkt for oppstart. Øvre verdi for hvert decil (barnehager med ubesvart antall barn er ikke tatt med i tabellen). 2008.

	1. d	2. d	3. d	4. d	5. d	6. d	7. d	8. d	9. d	N
Etter 2003	18	24	34	45	57	63	72	84	117	(98)
1995–2003	16	23	31	44	53	60	68	73	79	(122)
1985–1994	16	22	28	33	46	53	58	65	75	(235)
Før 1985	16	24	33	37	47	54	60	67	84	(192)
Ubesvart	8	10	12	15	17	19	26	38	81	(38)

Dersom vi sammenlikner fordelingene i tabell 3.2 for barnehager startet opp før 2004 med den midtre fordelingen i tabell 3.1, ser vi også at de barnehagene som ble startet før 2004 i dag gjennomgående er større enn de barnehagene som eksisterte ved årsskiftet 2003–2004. Altså må også et betydelig antall av de barnehagene som allerede var i drift ved inngangen til 2004 ha tatt inn flere barn nå enn de hadde den gang.

I de to forrige undersøkelsene ble barnehagene inndelt i tre grupper ut fra størrelse: barnehager med maksimum 25 barn, barnehager med mellom 26 og 50 barn og barnehager med mer enn 50 barn. For å kunne sammenlikne med de to forrige undersøkelsene, bruker vi den samme inndelingen også i analysene av dataene fra undersøkelsen i 2008. I teksten vil vi noen ganger bruke betegnelsene små eller de minste om barnehager med inntil 25 barn, og store eller de største om barnehager med flere enn 50 barn. I 2008 ga dette som resultat at 26 prosent av barnehagene ble klassifisert som små, 29 prosent som mellomstore og 45 prosent som store. Dette gir en skjevere fordeling enn i 2004 da henholdsvis 31 prosent, 37 prosent og 32 prosent falt i hver av de tre størrelseskategoriene. Dersom vi i 2008 deler den største gruppen, for eksempel ved 75 barn, er det 31 prosent av barnehagene som har mellom 51 og 75 barn, og 14 prosent som har mer enn 75 barn.

De to første undersøkelsene viste at status for kvalitetsarbeidet i barnehagene var avhengig av barnehagens størrelse. Jo større barnehagen var, jo flere av kvalitetstiltakene var på plass. Det ble i den forbindelse antatt at store barnehager, i større grad enn små, både ville ha behov for, og ressurser til, å ta i bruk formaliserte kvalitetssystemer og rutiner. Samtidig ble det antatt at

et slikt behov ville kunne oppstå for om mulig å kompensere for mangelen på den nærhet og oversiktighet man finner i små barnehager. Gulbrandsen og Sundnes (2004) hevdet i den forbindelse at det ville være mer alarmerende om rutiner og redskaper ikke var på plass i store barnehager enn i små barnehager, ikke bare fordi det var flere barn som da ville bli berørt, men også fordi behovet for formalisering og etablering av rutiner sannsynligvis ville øke med økende størrelse.

Spørsmålet vi stiller i forbindelse med barnehagens størrelse er om forskjellen mellom store og små barnehager fortsatt er den samme som før, og dersom svaret er nei, om det er de små, de mellomstore, eller de største barnehagene som har endret seg mest.

Både i 2002 og 2004 viste vår undersøkelse at det oftest var kommunen som eide barnehagene. Det samme er tilfelle i den nye undersøkelsen. 53 prosent av barnehagene eies av kommunen, 41 prosent av privat eier og fem prosent av annen eier, mens én prosent hadde ubesvart på spørsmålet om eier. De to første undersøkelsene ga en svak overrepresentasjon av kommunalt eide barnehager. Statistisk sentralbyrås statistikk basert på alle barnehager viste per 15. desember 2002 at 49,6 prosent av barnehagene var privat eid. Siste tilgjengelige tall i SSBs Kostra-statistikk er fra årsskiftet 2007–2008. Blant de 6619 barnehagene som ble registrert på dette tidspunkt, var 44,4 prosent kommunalt eide, 54,6 privateide og én prosent eid av fylkeskommune eller stat. Da vi opprinnelig laget spørreskjemaet i 2002, var det den sistnevnte type barnehager vi regnet med å klassifisere ved hjelp av kategorien 'annen eier'. Den gang omfattet slike barnehager 1,5 prosent av barnehagene. Innenfor gruppen av privateide barnehager finner vi også de private familiebarnehagene. Man finner ikke tall om disse i Kostra. I den foreløpig siste NOS-publikasjon om barnehager, basert på data fra utgangen av 2003 (Statistisk sentralbyrå 2005), var det 1781 hjem registrert som familiebarnehager, hvorav 21 prosent var klassifisert som kommunale. Det vil i praksis si private hjem som er organisert innenfor et kommunalt tilbud av familiebarnehager. Dersom vi antar at det er cirka 1400 private familiebarnehager, og holder disse utenfor beregningen, får vi 44 prosent private og 54 prosent kommunale. Det som er sikkert er at de seks prosent som har oppgitt 'annen eier', må omfatte langt mer enn de barnehagene som er eid av stat eller fylkeskommune. Vi kan i praksis enten holde dem utenfor, eller slå dem

sammen med de private. I de fleste analysene i denne rapporten har vi gjort det siste. Men uansett må vår konklusjon bli at data synes rimelig representative dersom vi tar høyde for innslaget av private familiebarnehager i den heldekkende Kostra-statistikken. Vi viser for øvrig til tilsvarende diskusjon i forrige rapport (Gulbrandsen og Sundnes 2004: 29)

Tabell 3.3 Barnehagene fordelt etter eier. Prosent.

	2002	2004	2008
Kommunen	56	57	53
Privat eier	35	35	41
Annen eier	9	7	5
Ubesvart	1	1	1
Antall:	(402)	(758)	(707)

For å ha en mulighet til å skille mellom ulike typer private barnehager, har vi fulgt opp med et spørsmål om eierform til de som enten svarte privateid eller annen eier. Det finnes et helt identisk spørsmål i årsmeldingsskjemaene. De 327 barnehagene dette gjelder fordeler seg som vist i tabell 3.4. Som vi ser er aksjeselskap eller andelslag de to dominerende eiertyperne.

Tabell 3.4 Barnehager eid av privat eller av andre fordelt etter type eierform. 2008.

Forening	Aksje- selskap	Stiftelse	Ansvarlig selskap	Samvirke/ andelslag	Eneeier- foretak	Annet	Ubesvart
12 %	31 %	10 %	4 %	25 %	5 %	11 %	2 %

3.2 Personalets stabilitet og kvalifikasjoner

Det er vanlig å mene at kvaliteten av den omsorg som personalet kan yte, øker med økende stabilitet. Kvaliteten av omsorg vil ikke bare avhenge av hva som ytes i relasjonen mellom barn og personale, men også av hvem som yter omsorgen. Stor personalmessig stabilitet sikrer få og stabile relasjoner mellom voksne og barn, med økte muligheter for den ansatte til å høste den nødvendige erfaring om hvert enkelt barns behov og egenart. De to forrige undersøkelsene inneholdt to spørsmål som kunne fortelle om personalmessig stabilitet. For det første ble styrerne spurt om hvor lenge de hadde vært styrer i den barnehagen de nå var ansatt. For det andre ble styrerne spurt om hvor mange av de ansatte som hadde sluttet i løpet av siste barnehageår.

Tabell 3.5 viser hvordan styrerne fordeler seg med hensyn til hvor lenge de hadde vært ansatt i barnehagen. Både når det gjelder dette spørsmålet og spørsmålet om hvor mange som har sluttet i løpet av siste barnehageår, må vi ta en reservasjon om at ulike tidspunkt for datainnsamlingene kan ha påvirket resultatet. I 2002 spurte vi som nevnt på et tidspunkt da barnehageåret ennå ikke var helt avsluttet. I 2004 knyttet vi spørsmålet til barnehageåret som startet høsten 2002 og sluttet sommeren 2003. I 2008 spurte vi om barnehageåret som startet høsten 2007 og sluttet sommeren 2008. I 2002 ble svarkategoriene på dette spørsmålet laget ut fra en overdreven oppfatning om hvor ofte styrere skiftet jobb. Ved å bruke de kategoriene som er vist i kolonnen merket 2002, fikk vi i liten grad frem den faktiske variasjon som forekom. 61 prosent av de spurte hadde vært ansatt i mer enn to år. I 2004 fininndelte vi denne kategorien ytterligere, uten at det hjalp nevneverdig. Det var nå en nesten like stor andel som hadde vært ansatt i mer enn fire år som halvannet år tidligere hadde vært ansatt i mer enn to år. Vi regnet dessuten med at datainnsamlingstidspunktet kunne føre til at vi i 2004, av rent metodiske årsaker alene, ville kunne få en høyere andel som hadde vært ansatt under ett år. Vi konkluderte den gang med at det var stor stabilitet blant styrere i barnehagene. I den nyeste undersøkelsen har vi differensiert ytterligere den kategorien som representerte lengst ansettelsesforhold.

Tabell 3.5 Barnehagene fordelt etter hvor lenge styrer har vært ansatt. Prosent.

	2002	2004	2008
Under ett år	20	12	13
Ett til to år	12	12	12
Mer enn to år*	61	-	-
Tre til fire år**	-	17	19
Mer enn fire år***	-	55	-
Fem til åtte år****	-	-	14
Mer enn åtte år****	-	-	39
Ubesvart	6	3	4
Antall:	(402)	(758)	(707)

*) Kategorien ble ikke benyttet i 2004 og 2008

**) Kategorien ble ikke benyttet i 2002

***) Kategorien ble ikke benyttet i 2002 og 2008

****) Kategoriene ble ikke benyttet i 2002 og 2004

Som vi ser av tabell 3.5 hadde 39 prosent vært ansatt i samme barnehage i mer enn åtte år, og over halvparten mer enn fire år. Den siste andelen er nærmest identisk med hva vi fant i 2004.

I 2002 og 2004 var det slik at både størrelse og eierforhold påvirket hvor lenge styrerne hadde vært ansatt, men sammenhengene var svært svake. Ser vi på styrere som har vært ansatt mer enn fire år, øyner vi også denne gang en svak sammenheng i den retning at det er flere styrere med lang fartstid i mellomstore og store barnehager enn i de minste, men sammenhengen er ikke sterk nok til å være statistisk signifikant. Det er denne gang ingen forskjell mellom private og kommunale barnehager. Når det gjelder tabell 3.6, er denne for de nyeste barnehagenes del nærmest å regne som en konsistenssjekk av data. Men det er ingen forskjell mellom barnehager som ut fra ulikt oppstartstidspunkt for barnehagen kunne ha vært forskjellige med hensyn til hvor lenge styrer hadde vært ansatt.

Tabell 3.6 Andel barnehager der styrer har vært ansatt i mer enn fire år etter barnehagens oppstartsår.

Før 1985	1985–1994	1995–2003	Etter 2003
62 %	65 %	60 %	5 %
(195)	(250)	(125)	(98)

Spørsmålene om barnehagens oppstartsår og styrers ansettelsestid kan forøvrig brukes til å lage en variabel som forteller noe om barnehagenes historie. Barnehager der styrer har vært ansatt i fem til åtte år, eller mer enn åtte år, vil være barnehager der samme person også var styrer på det tidspunkt den forrige undersøkelsen ble gjennomført, i 2004. Vi har tverrsnittsdata der vi ikke kan følge den enkelte barnehage, men det kan likevel gi oss indikasjoner på effekten av å ha en stabil styrer. Som vi ser av tabell 3.7, får vi på denne måten tre typer barnehager, nemlig de som er nystartet siden forrige kvalitetsundersøkelse, de som eksisterte ved forrige undersøkelse, men som senere har ansatt ny styrer, og de som fortsatt har samme styrer som ved årsskiftet 2003–2004. Åtte prosent av barnehagene har ubesvart på minst ett av de to spørsmålene.

Tabell 3.7 Barnehager sett i forhold til forrige kvalitetsundersøkelse

Startet etter 2003	Startet før 2004, men senere ansatt ny leder	Startet før 2004 og fortsatt samme leder	Ubesvart på minst ett spørsmål
14 %	27 %	51 %	8 %

De to forrige undersøkelsene avdekket stor stabilitet også blant det øvrige personalet. I 2004 var det for eksempel i 52 prosent av barnehagene ingen ansatte som hadde sluttet siste barnehageåret (året 2002–2003), mens kun én ansatt hadde sluttet i 28 prosent av barnehagene.

Vi avdekker denne gang noe større gjennomtrekk blant de ansatte. Andelen barnehager der ingen hadde sluttet var redusert til 41 prosent¹, i 26 prosent har én ansatt sluttet og i 19 prosent hadde to sluttet. Alt annet likt, skulle sannsynligheten for at noen slutter i løpet av året øke med størrelsen på barnehagen, og barnehagene har jo vokst betydelig siden sist. Samtidig vil sannsynligvis stabiliteten oppleves som større blant barn og foreldre dersom en person har sluttet i en stor barnehage enn om vedkommende som sluttet hadde vært ansatt i en liten barnehage. Med hensyn til å oppnå størst mulig personalmessig stabilitet, vil en positiv korrelasjon mellom antall som slutter og antall barn i barnehagen være å foretrekke framfor ingen korrelasjon, og ikke minst framfor en negativ korrelasjon.

Undersøkelsene både i 2002 og 2004 viste at stabiliteten var størst i de minste barnehagene. Som vist i tabell 3.8 var dette også tilfelle i 2008. Tabellen viser samtidig at gjennomsnittstallet for antall ansatte som har sluttet, fortsatt er større i store barnehager enn i små. Men uansett størrelse er det flere som har sluttet i 2008 enn i 2004. Økningen er også større jo større barnehage det dreier seg om, men hvis vi ser spesielt på de aller største barnehagene, de med mer enn 75 barn, var det ikke nevneverdig flere som hadde sluttet i disse enn i barnehager med mellom 51 og 75 barn. I 28 prosent av disse barnehagene var det ingen som hadde sluttet og i gjennomsnitt hadde 2,1 ansatte sluttet i løpet av siste barnehageår. Nå påvirkes disse tallene ikke bare av hvor mange som har sluttet, men også av antall barnehager der ingen har sluttet. Ser vi kun på antall som har sluttet i de barnehagene hvor noen i det hele tatt har sluttet, var det i 2004 1,55 i de minste, 1,62 i de mellomste og 1,96 i de største barnehagene. Tallet har økt svært lite i de minste (1,65 i 2008), økt klart mer i de mellomstore til 2,13, og enda litt mer i de største hvor tallet i 2008 var 2,67. Tallet i barnehager med flere enn 75 barn var 2,93.

¹ Det var 34 som eksplisitt svarte 0, men sju prosent hadde ikke hadde svart. Vi viser til diskusjonen avslutningsvis i kapittel 2, hvor vi argumenterer for at manglende svar på spørsmål av denne typen kan behandles som synonymt med svaret «ingen».

Tabell 3.8 Prosentandel barnehager der ingen ansatte har sluttet siste barnehageår og gjennomsnittlig antall som har sluttet etter barnehagens størrelse.

	2004	2008	2004	2008	2004	2008
	< 26	< 26	26–50	26–50	> 50	> 50
Andel barnehager der ingen ansatte sluttet	60	53	52	45	45	30
Antall som sluttet (gjennomsnittstall)	0,62	0,74	0,78	1,16	1,07	1,86
N:	(217)	(181)	(263)	(203)	(230)	(315)

Verken i 2002 eller 2004 var det noen forskjell mellom kommunale og private barnehager med hensyn til hvor mange som hadde sluttet. Det samme var tilfelle i 2008. I 2002 og 2004 var det heller ingen forskjell mellom små og store barnehager med ulik eierform. Uansett om barnehagen er kommunal eller privat, avtok personalstabiliteten med økende størrelse. Med ett eneste unntak gjaldt dette også i 2008. Det eneste unntaket var barnehager som vi har klassifisert som middels store. Her var det ingen som hadde sluttet i 51 prosent av de kommunalt eide barnehagene, mot i 39 prosent av de privateide av samme størrelse.

I motsetning til de to forrige undersøkelsene hadde vi denne gang med et spørsmål om hvor mange av de som sluttet som hadde førskolelærerutdanning. Det gjør oss i stand til å avgjøre om de ansatte med slik utdanning skiller seg fra andre ansatte. Tidligere har Retvedt m. fl. (1999) påvist at assistenter hadde et klart mer stabilt ansettelsesforhold i den enkelte barnehage enn pedagogiske ledere (Retvedt m.fl. 1999: 45). I barnehagemeldingen som introduserte kvalitetssatsingen, ble det skissert en tiltaksplan for større rekruttering til og stabilitet i barnehagesektoren (St. meld. nr. 27, 1999–2000: 61). Også her ble det påpekt at assistentene var det mest stabile element i barnehagene. På grunnlag av registerdata og Kostra-data konkluderte imidlertid Gulbrandsen (2008) med at ansatte med førskolelærerutdanning synes å utgjøre en mer stabil arbeidskraft enn ansatte uten slik utdanning (Gulbrandsen 2008: 36).

Siden vi har opplysninger om antall ansatte med førskolelærerutdanning, antall ansatte totalt sett, antall ansatte som sluttet siste barnehageår og antall av disse som hadde førskolelærerutdanning, kan vi beregne stabilitetsrater for ansatte med og uten førskolelærerutdanning. De med førskolelærerutdanning

som sluttet utgjorde 9 prosent av alle ansatte med slik utdanning. De ansatte uten slik utdanning som sluttet utgjorde 11 prosent av alle ansatte uten slik utdanning. Selv om forskjellen ikke er stor, kan vi i det minste slå fast at andre ansatte ikke lenger utgjør en mer stabil arbeidskraft enn ansatte med førskolelærerutdanning. En ennå ikke publisert rapport basert på registerdata bekrefter dette. Av barnehageansatte høsten 2003 uten førskolelærerutdanning var det 63 prosent som fortsatt jobbet i barnehage høsten 2007. Av de ansatte høsten 2003 med førskolelærerutdanning var det hele 84 prosent som fortsatt hadde sitt daglige virke i barnehage i 2007 (Gulbrandsen, 2009b). Men det siste gjelder vel og merke barnehagesektoren som helhet, ikke den enkelte barnehage.

Vi nevnte innledningsvis i dette kapitlet at opplysninger om den enkelte barnehage kunne brukes til å vurdere utvalgets grad av representativitet. Problemet i den forbindelse er mangel på statistikk der barnehagene er enhet. Barnehager er viktige virksomheter, men har likevel i liten grad blitt gjort til gjenstand for statistisk beskrivelse. Den offisielle barnehagestatistikken beskriver i langt større detalj barn og ansatte i barnehagene, ikke barnehagene som sådan. Det publiseres for eksempel ingen statistikk som fordeler barnehager etter størrelse, og heller ikke etter hvilke åpningstider som tilbys eller er avtalt.

I de to forrige undersøkelsene ble det spurt om antall ansatte og antall utførte årsverk, samt antall ansatte med pedagogisk utdanning og hvor mange årsverk som var utført av personer med pedagogisk utdanning. Disse spørsmålene ble stilt separat for menn og kvinner. Vi kunne dermed registrere kjønns sammensetningen i den enkelte barnehage, både med hensyn til antall ansatte totalt sett og antall ansatte med pedagogisk utdanning. Dette spørsmålsbatteriet ble denne gang noe utvidet. Vi spurte om kjønn og utdanning for de ansatte i ulike stillingstyper. Vi hadde dårlige erfaringer med spørsmålene om antall årsverk, da disse ga usikre data. Disse spørsmålene ble derfor utelatt denne gang.

La oss starte med *styrerne*. I og med at det vil være én styrer, daglig leder eller virksomhetsleder per barnehage, vil vi ved å spørre om forhold ved styrer både få opplysninger om barnehagen som sådan og om den personen av de ansatte som befinner seg i denne stillingsgruppen.

Undersøkelsen viser at 90 prosent av styrerne er kvinner, og 92 prosent har fullført førskolelærerutdanning. Vi spurte også om styrer hadde annen pedagogisk utdanning enn førskolelærerutdanning. 32 prosent av styrerne svarte at de hadde en slik annen utdanning. For hovedtyngden av disse er dette sannsynligvis en eller annen form for tilleggsutdanning. Det er bare sju prosent som ikke har fullført førskolelærerutdanning, men som har en annen pedagogisk utdanning. Vi vet ikke hvor mange av disse som fyller kravene ut fra de endringene av barnehageloven som ble vedtatt i 2005 (man kunne heretter være styrer også med annen høyskoleutdanning som gir barnefaglig eller pedagogisk kompetanse). Opplysninger om dispensasjoner kan imidlertid antyde innslaget av styrere som ikke har den foreskrevne utdanning. Fem prosent av barnehagene hadde dispensasjon fra utdanningskravet til styrer. Kun én prosent av styrerne er under utdanning til førskolelærer. Kombinerer vi spørsmålet om dispensasjon og annen pedagogisk utdanning, er det to prosent som ikke er ferdige førskolelærere, har annen pedagogisk utdanning, men ikke dispensasjon. Dette er et anslag for omfanget av den nye utdanningsgruppen som barnehageloven fra sommeren 2005 åpnet for i styrerstillinger. Tre prosent av styrerne har ikke førskolelærerutdanning, men annen pedagogisk utdanning, men har likevel måttet få dispensasjon fra utdanningskravet.

Neste stillingsgruppe som vi har stilt spørsmål om, er *de pedagogiske lederne*. Det er seks barnehager som har svart eksplisitt null på spørsmålet om antall kvinnelige pedagogiske ledere, mens ti er registrert som ubesvart. Det er gode grunner til å tro at manglende utfylling er uttrykk for at det ikke er ansatt noen kvinner som pedagogiske leder, slik at vi kan behandle tomme ruter i skjemaet som synonymt med null. Dette kommer enda klarer fram dersom vi ser på antall mannlige pedagogiske ledere. Her har 260 av styrerne svart eksakt 0, mens 322 har latt det være en blank rubrikk. Både her og i resten av spørsmålene om personalet har vi valgt å behandle ubesvart som synonymt med at det var blitt svart null.

Dersom vi rangerer barnehagene etter antall pedagogiske ledere er grenseverdi for 1. kvartil to pedagogiske ledere, medianverdien er tre, mens grenseverdien for 3. kvartil er fem. I 16 prosent av barnehagene finnes det mannlige pedagogiske ledere, i 98 prosent av barnehagene finner vi

kvinnelige pedagogiske ledere. Sju prosent av barnehagene er helt uten pedagogiske ledere som har fullført førskolelærerutdanning. I ti prosent av barnehagene er det pedagogiske ledere som utdanner seg til førskolelærer. I ni prosent gjelder dette én pedagogisk leder. I hele 31 prosent av barnehagene finner vi minst én pedagogisk leder med dispensasjon fra utdanningskravet. I 22 prosent av barnehagene gjelder det kun én pedagogisk leder, i sju prosent to og i to prosent hele tre personer. Det er ganske vanlig at pedagogiske ledere har annen utdanning og videreutdanning i barnepedagogikk. Slike pedagogiske ledere finner vi i mer enn hver tredje barnehage (36 prosent). Siden dette er aggregerte data på barnehagenivå, er vi ikke i stand til å gjøre samme eksakte anslag som for styrere med hensyn til om annen pedagogisk utdanning kan være alternativ utdanning som skal godkjennes etter de siste endringene av barnehageloven. Men vi kan i det minste krysskjøre noen av opplysningene på barnehagenivå. Av de sju prosentene av barnehagene hvor det ikke er pedagogiske ledere med fullført førskolelærerutdanning, er det i flertallet av disse, fem prosent, heller ikke pedagogiske ledere med annen pedagogisk utdanning. Det er heller ikke her vi finner pedagogiske ledere som utdanner seg til førskolelærer. Tabell 3.9 viser hvordan barnehagene fordeler seg ut fra kombinasjonen av antall pedagogiske ledere med fullført førskolelærerutdanning og pedagogiske ledere med og uten dispensasjon fra utdanningskravet. Betydningen av å ha en person på dispensasjon antas å være mindre jo større barnehagen er. Det er imidlertid ikke de største barnehagene som har flest dispensasjoner. Det er snarere slik at innslaget av dispensasjoner minker dersom barnehagens størrelse, her målt som antall pedagogiske ledere med førskolelærerutdanning, øker.

Tabell 3.9 Andel av barnehager med pedagogiske ledere med dispensasjon fra utdanningskravet etter antall pedagogiske ledere med fullført førskolelærerutdanning. 2008.

Ingen	Én	To	Tre	Fire	Fem	Seks.	Sju	Åtte e. m.
67 %	27 %	32 %	37 %	26 %	24 %	26 %	26 %	26 %
(48)	(128)	(130)	(115)	(107)	(80)	(34)	(23)	(42)

Neste stillingsgruppe er *assistentene*. 34 prosent av barnehagene har mannlige assistenter og 96 prosent har kvinnelige assistenter. Med unntak av to barnehager, er den siste andelen lik andelen som i det hele tatt oppgir å ha

assistenter. Mens de tre markeringspunktene som delte barnehager i fire like store grupper ut fra antall pedagogiske ledere var 2, 3 og 5, er de tilsvarende tall for assistenter 4, 7 og 10. I 13 prosent av barnehagene er det ansatt assistenter med fullført førskolelærerutdanning. I 14 prosent av barnehagene finner vi assistenter under utdanning til førskolelærer. Det mest vanlige, i 10 prosent av barnehagene, er at det dreier seg om én assistent.

Til sist har vi stilt spørsmål om *annet personale*. I 16 prosent av barnehagene er det minst én mann som av styrer er vurdert å tilhøre denne restkategorien. I 56 prosent av barnehagene er det minst én kvinne som er gruppert som annet personale. I alt finner vi medarbeidere av denne type i 59 prosent av barnehagene.

Det viser seg at hele 26 prosent av barnehagene har ansatte i denne gruppen som har fullført førskolelærerutdanning. Disse befinner seg sannsynligvis i stillinger som pedagog II eller førskolelærer II. Det er relativt sjelden at noen fra denne gruppen er under utdanning. I bare tre prosent av barnehagene finner vi noen i denne gruppen som utdanner seg til førskolelærere.

Ser vi andel med fullført førskolelærerutdanning av alle ansatte, uansett stillingstype, er barnehagene fordelt som tabell 3.10. I 81 prosent av barnehagene har under halvparten av de ansatte førskolelærerutdanning. Kvalitetsutvalget som avga innstilling i mars 2005 foreslo en opptrappingsplan der førskolelærerandelen i løpet av en femårsperiode skulle økes fra en tredjepart til halvparten. Nesten halvparten av barnehagene ligger fortsatt på det tidligere nivå, mens bare 19 prosent har førskoleutdanning for minst halvparten av sine ansatte.

Tabell 3.10 Barnehager fordelt etter den andel ansatte med fullført førskolelærerutdanning utgjør av alle ansatte. 2008.

1. decil	1. kvartil	Median	3. kvartil	9. decil
19 %	27 %	35 %	43 %	60 %

I de to forrige undersøkelsene spurte vi om antall ansatte med pedagogisk utdanning. I de fleste tilfelle er nok dette ensbetydende med førskolelærerutdanning, men det er samtidig grunn til å tro at noen av styrerne den gang kan ha tatt med også ansatte med annen pedagogisk utdanning. Det er da

også påvist at man får et høyere antall med førskolelærerutdanning dersom man baserer seg på årsmeldingsdata fra styrere sammenliknet med hva man får gjennom beregninger basert på registerdata fra Statistisk sentralbyrå (Gulbrandsen 2008). Vi skulle derfor forvente at en lik fordeling i 2004 og 2008, reelt sett vil representere et økt innslag av førskolelærere, siden man i 2008 anvender et strengere måleinstrument enn i 2004.

Tabell 3.11 viser situasjonen i 2004. Det er større spredning i 2008 enn i 2004, noe som selvsagt kan skyldes ulik spørsmålsformulering. Men alt i alt er det grunn til å påpeke den store likheten i de to fordelingene. Totalt sett har det derfor ikke skjedd noen forverring på barnehagenivå i takt med den store utbyggingsfasen vi har vært gjennom.

Tabell 3.11 Barnehager fordelt etter hvor stor prosentandel av de ansatte som har pedagogisk utdanning. 2004.

1. decil (10 %)	1. kvartil (25 %)	Median (50 %)	3. kvartil (75 %)	9. decil (90 %)
25	30	36	43	50

Tabellene 3.12 og 3.13 viser fordelingen av pedagogtetthet etter barnehagens eierform og størrelse i 2004 og 2008, gitt de forbehold vi må ta med hensyn til at vi måler noe ulikt. Som vi ser av tabell 3.12 var det ingen forskjell mellom kommunale og private barnehager i 2004. I 2008 er det større spredning i de private enn i de kommunale. Med unntak av grenseverdien for første decil som er litt lavere i private enn i kommunale, har det ellers skjedd en svak endring i private barnehagers favør.

Tabell 3.12 Barnehager med ulik eierform fordelt etter hvor stor prosentandel av de ansatte som har pedagogisk utdanning (2004) og fullført førskolelærerutdanning (2008).

		1. decil (10 %)	1. kvartil (25 %)	Median (50 %)	3. kvartil (75 %)	9. decil (90 %)
2004	Kommunal	25	31	36	42	50
	Privat	24	30	37	43	50
2008	Kommunal	20	27	33	43	56
	Privat	17	27	36	46	63

Tabell 3.13 viser at i 2004 var pedagogtettheten høyest i de mellomstore barnehagene, og lavest i de minste, men forskjellene var små. Uansett

størrelse får vi større spredning med det målet vi bruker i 2008 enn med det vi brukte i 2004. Vi bør merke oss at medianverdiene nesten er identiske i 2004 og 2008. At endringene er størst i ytterpunktene kan ha sammenheng med at vi bruker ulikt måleinstrument. Det skal forøvrig legges til at fordelingen for de aller største barnehagene, de med mer enn 75 barn, nærmest er identisk med fordelingen for de store (mer enn 50 barn) i tabell 3.13.

Tabell 3.13 Barnehager av ulik størrelse fordelt etter hvor stor prosentandel av de ansatte som har pedagogisk utdanning (2004) og fullført førskolelærerutdanning (2008).

		1. decil (10 %)	1. kvartil (25 %)	Median (50 %)	3. kvartil (75 %)	9. decil (90 %)
2004	Små	20	25	33	50	50
	Mellomstore	27	33	38	42	50
	Store	25	30	35	40	46
2008	Små	8	20	33	43	60
	Mellomstore	21	29	36	44	64
	Store	21	28	35	43	56

Vi nevnte tidligere at vi ville sjekke kvalitetsstatus i 2008 ut fra hva som hadde skjedd siden forrige undersøkelse, tidlig i 2004. Uansett om det er en helt ny barnehage, om det er en barnehage som allerede eksisterte, men som har fått ny styrer, eller om det er en barnehage fra før 2004 som fortsatt har samme styrer, så finner vi ingen nevneverdig forskjell i fordelingen av førskolelærerandelen i de tre barnehagetyperne.

Med snart 80 000 ansatte er barnehagesektoren en stor arbeidsplass. Sektoren er først og fremst en kvinnearbeidsplass. En viktig del av kvalitets-satsingen er nettopp å få flere menn inn i barnehagene. Den enkelte barnehage er imidlertid en liten arbeidsplass. I 2002 og 2004 hadde fjerdeparten av alle barnehagene fem eller færre ansatte, halvparten hadde ni eller færre ansatte og tre av fire hadde tretten eller færre ansatte. Bare hver tjuende barnehage hadde minst 20 ansatte. Undersøkelsene i 2002 og 2004 ga her helt identiske resul-tater. Antallet ansatte i 2008 viser barnehagenes vekst i perioden. Nå hadde fjerdeparten av alle barnehager åtte eller færre ansatte, halvparten hadde 13 eller færre ansatte, og tre av fire hadde 18 eller færre ansatte. Andelen med minst 20 ansatte hadde økt fra fem prosent i 2004 til 18 prosent i 2008.

Samtidig er det i barnehagene et større innslag av menn enn det man lett kan få inntrykk av fra den offisielle totalstatistikk. Selv om bare sju

prosent av ansatte i 2002 var menn, var det likevel på dette tidspunkt ansatt minst én mann i 33 prosent av barnehagene. Det vanligste var én eneste mann (22 prosent). Sju prosent kunne oppvise to mannlige ansatte, tre prosent hadde tre menn og én prosent av barnehagene hadde hele fire menn på lønningslista. I 2004 hadde denne andelen med minst én mannlig ansatt økt til 41 prosent. Da hadde 26 prosent av barnehagene én mannlig ansatt, ti prosent hadde to, tre prosent hadde tre, mens to prosent hadde fire eller flere mannlige ansatte. I 2008 var det minst én mannlig ansatt i 51 prosent av barnehagene. Fortsatt var det ca. 25 prosent som kun hadde én mannlig ansatt, mens andelen barnehager med to eller flere menn hadde økt fra 11 i 2002 til 26 prosent i 2008.

3.3 Personalutviklingstiltak

Også denne gang inneholdt spørreskjemaet om barnehagen og dens ansatte tre spørsmål som kartlegger forekomsten av ordninger og praksis som antas å gjøre de ansatte bedre i stand til å utføre jobben. Det dreier seg om gjennomgang av og refleksjon omkring praksis (medarbeidersamtaler), om forekomst av interne opplæringstiltak og om barnehagen har avsatt økonomiske ressurser til opplæring ved å ha et eget opplæringsbudsjett. Sett i forhold til kvalitetsarbeid er dette tiltak som kan virke positivt på kvalitet ved å utvikle og perfeksjonere den enkelte medarbeider. Særlig medarbeidersamtale vil også være et viktig hjelpemiddel for å utvikle og korrigere det daglige liv og samspill i barnehagen. Vi står her overfor tiltak som inngår i det vi kan definere som barnehagens egen personalutvikling.

Tabell 3.14 Forekomst av medarbeidersamtaler, interne opplæringstiltak og opplæringsbudsjett. Prosentandeler som svarer ja.

	2002	2004	2008
Gjennomfører barnehagen medarbeidersamtaler med sine ansatte minst én gang årlig?	84	89	91
Har barnehagen noen former for interne opplæringstiltak?	72	77	79
Har barnehagen eget opplæringsbudsjett?	48	51	53
Antall:	(402)	(758)	(707)

Som vist i tabell 3.14 var årlige medarbeidersamtaler ganske vanlig allerede våren 2002. Senere har ytterligere noen flere barnehager fått på plass årlig medarbeidersamtale. En tilsvarende utvikling ser vi også når det gjelder interne opplæringstiltak. Det er klart færre av barnehagene som har eget opplæringsbudsjett. Fortsatt er det noe man finner i omtrent halvparten av barnehagene, mens også her er det en svak økning som for de andre tiltakene.

Undersøkelsen i 2002 viste at forekomst av de tre tiltakene var klart avhengig av barnehagens størrelse. Det ble den gang konkludert med at det kritiske skillet gikk mellom hva som ble definert som små barnehager på den ene siden og mellomstore og store barnehager på den andre siden (Gulbrandsen 2002: 26). Tabell 3.15 viser at det i 2004 var blitt et klarere «trappetrinns-mønster» der de minste kom noe dårligere ut enn de mellomstore barnehagene som igjen var distansert av de største. Dette var et resultat av at den største endringen i retning av å få tiltakene på plass mellom 2002 og 2004 hadde skjedd i de største barnehagene, det hadde skjedd en mindre endring i samme retning blant de minste, mens det nesten ikke hadde skjedd noen endring i det hele tatt i de mellomste barnehagene. «Trappetrinnsmonstret» kom særlig klart fram dersom vi ser på det å ha alle tre tiltak på plass. Dette gjaldt hver fjerde av de minste, drøyt halvparten av de største, mens de mellomstore barnehagene befant seg omtrent midt mellom disse to ytterpunktene.

Tabell 3.15 Forekomst av medarbeidersamtaler, interne opplæringstiltak, opplæringsbudsjett samt det å ha alle tre tiltak på plass etter barnehagens størrelse. Prosentandeler som svarer ja.

2004	<26	26–50	> 50
Gjennomfører barnehagen medarbeidersamtaler med sine ansatte minst én gang årlig?	80	89	97
Har barnehagen noen former for interne opplæringstiltak?	63	80	86
Har barnehagen eget opplæringsbudsjett?	39	48	63
Alle tre tiltak på plass	24	40	57
Antall:	(217)	(263)	(230)
2008			
Gjennomfører barnehagen medarbeidersamtaler med sine ansatte minst én gang årlig?	83	93	94
Har barnehagen noen former for interne opplæringstiltak?	57	85	88
Har barnehagen eget opplæringsbudsjett?	35	54	63
Alle tre tiltak på plass	24	47	58
Antall:	(181)	(203)	(315)

Sammenhengene i 2008 likner svært mye på det trappetrinnsmønsteret vi fant i 2004. Sammenlikner vi store og små barnehager er forskjellen litt mindre for årlige medarbeidersamtaler, og litt større for de to andre tiltakene. Ser vi alle tre tiltakene samlet er forskjellen mellom store og små uendret, mens det er en beskjeden økning i de mellomstore barnehagene. Vi har også sett nærmere på de aller største barnehagene, men de skiller seg ikke ut fra de andre barnehagene med mer enn 50 barn.

Undersøkelsen i 2002 viste at medarbeidersamtaler fant sted litt oftere i kommunale barnehager enn ellers, samtidig som kommunale barnehager litt oftere hadde interne opplæringstiltak enn private. Forekomsten av opplæringsbudsjett var ikke avhengig av eierform (Gulbrandsen 2002: 26). De beskjedne forskjellene man fant i 2002, var i alle fall ikke blitt større i 2004. Både for de private og de kommunale er alle andeler høyere i 2004 enn i 2002, men ingen av dem er så mye større enn de var i 2002 at det er noen statistisk signifikant økning. Det er ikke store endringer fra 2004 til 2008, men de endringer vi finner i retning av å få tiltakene på plass er utelukkende å finne i de privateide barnehagene.

Tabell 3.16 Forekomst av medarbeidersamtaler, interne opplæringstiltak, opplæringsbudsjett samt det å ha alle tre tiltak på plass etter barnehagens eierform. Prosentandeler som svarer ja.

2004	Kommune	Privat	Annen
Gjennomfører barnehagen medarbeidersamtaler med sine ansatte minst én gang årlig?	91	85	86
Har barnehagen noen former for interne opplæringstiltak?	81	71	72
Har barnehagen eget opplæringsbudsjett?	54	49	44
Alle tre tiltak på plass	46	34	33
Antall:	(435)	(262)	(50)
2008			
Gjennomfører barnehagen medarbeidersamtaler med sine ansatte minst én gang årlig?	90	91	87
Har barnehagen noen former for interne opplæringstiltak?	82	77	68
Har barnehagen eget opplæringsbudsjett?	54	52	57
Alle tre tiltak på plass	47	44	43
Antall:	(372)	(290)	(37)

Det er korrelasjon mellom eierform og størrelse. Gjennomgående er kommunale barnehager større enn de private. I tabell 3.17 har vi presentert forekomsten av de tre indikatorene i barnehager av ulik størrelse og med ulik eierform. Med referanse til våre tidligere kommentarer har vi gruppert sammen kategoriene privat og annen eier.

Tabell 3.17 Forekomst av medarbeidersamtaler, interne opplæringstiltak og opplæringsbudsjett etter barnehagens eierform og størrelse. Prosentandeler som svarer ja. 2004 og 2008

2004	< 26		26–50		> 50	
	Kommune	Privat	Kommune	Privat	Kommune	Privat
Medarb. samtale	82	78	91	85	99	94
Oppl. tiltak	65	59	86	69	86	85
Oppl. Budsjett	45	34	49	47	64	62
Antall:	(108)	(105)	(160)	(101)	(145)	(82)
2008						
Medarb. samtale	82	84	93	94	94	94
Oppl. tiltak	63	52	88	82	89	87
Oppl. Budsjett	40	30	55	48	60	66
Antall:	(89)	(91)	(109)	(92)	(171)	(140)

Når det gjaldt årlig medarbeidersamtale forekom dette i 2002 minst hyppig i de små, private barnehagene. Det som skjedde mellom 2002 og 2004 var at disse kom seg opp på nesten samme nivå som de minste kommunale. Uansett om barnehagen er kommunal eller privat, er størrelsen av betydning for om dette tiltaket er på plass. Samtidig er det snakk om en variasjon mellom det man kunne karakterisere som svært ofte i de minste og nesten alltid i de største. Når det gjelder å ha på plass interne opplæringstiltak, er det de minste barnehagene som skiller seg ut fra de andre, særlig gjelder dette de små private barnehagene. For store barnehager har det ingen betydning om barnehagen er kommunal eller privat. Når det gjelder eget opplæringsbudsjett er de minste og mellomstore private barnehagene på etterskudd sammenliknet med de kommunale, men blant de største er eget opplæringsbudsjett litt oftere på plass i private enn i kommunale

Tabell 3.18 viser effekter av hva som har skjedd siden forrige kvalitetsundersøkelse. Med unntak av medarbeidersamtaler, er det en svak

tendens til at de andre tiltakene mindre hyppig finnes i de allerede etablerte barnehager som har fått ny styrer.

Tabell 3.18 Forekomst av medarbeidersamtaler, interne opplæringstiltak og opplæringsbudsjett etter hva som har skjedd med barnehagen etter forrige kvalitetsundersøkelse (i 2004), Andeler som har svart ja.

	Etablert barnehage med samme styrer	Etablert barnehage med ny styrer	Ny barnehage
Medarb.samtale	92	94	92
Oppl. Tiltak	84	77	81
Oppl. Budsjett	60	45	50
Alle tre tiltak	51	39	47
N:	(358)	(193)	(98)

I tabell 3.19 har vi presentert hvordan kommunale og private barnehager av ulik størrelse fordeler seg på et sammensatt, additivt mål for hvor mange av tiltakene som er på plass. Vi har tidligere tolket resultatene fra 2004 slik at størrelsen hadde betydning for bredden av slike tiltak, samtidig som størrelse hadde større effekt for private enn for kommunale barnehager. I de minste og de mellomstore barnehagene hadde de kommunale et visst forsprang på de private. I de største barnehagene hadde ni av ti barnehager iverksatt minst to av de tre tiltakene og det var liten forskjell mellom kommunale og private.

Tabell 3.19 Antall personalutviklingstiltak etter barnehagens eierform og antall barn. Prosent.

2004	< 26		26–50		> 50	
	Kommune	Privat	Kommune	Privat	Kommune	Privat
Ingen	11	11	1	4	1	1
Ett	24	33	16	23	10	9
To	38	42	39	42	30	38
Tre	31	18	44	32	59	52
Antall:	(108)	(105)	(160)	(101)	(145)	(82)
2008	< 26		26–50		> 50	
Ingen	11	11	3	1	2	3
Ett	23	32	9	14	9	8
To	36	39	38	41	35	28
Tre	30	19	51	44	54	61
Antall:	(89)	(91)	(109)	(92)	(171)	(140)

I 2008 har det ikke skjedd noen endring i de minste barnehagene. I de mellomstore har både kommunale og private barnehager i større grad fått alle

tiltakene på plass. I de største barnehagene har vi en svak nedgang i de kommunale og en økning i de private slik at det nå er i de største private barnehagene at alle tre tiltakene oftest er på plass.

Vi avslutter med en multivariat analyse der vi ser på den samlede effekten av tre variablene vi har benyttet i tabellene foran. Vi gjør en logistisk regresjon på det å ha alle tre personaltiltak på plass. I tabellen viser vi oddsrater. Disse forteller for hver variabel i modellen om oddsen for å ha alle tre tiltak på plass er større eller mindre enn i referansegruppen på samme variabel, kontrollert for de andre variablene i modellen. Som vi ser av tabell 3.20 får vi en signifikant økt odds med økende størrelse, mens det ikke er noen signifikante effekter verken av eierform eller av den kombinerte variabelen av alder og styrerstabilitet.

Tabell 3.20 Binær logistisk regresjon av det å ha alle tre personaltiltak på plass. (Oddsreter)

Størrelse, Ref gruppe: Inntil 25 barn	
26–50 barn	2,65**
Mer enn 50 barn	4,08**
<i>Eier, Ref gruppe K Kommunal eier</i>	
Privat eier	0,93
<i>Historisk forløp, Ref gruppe.: Ny barnehage etablert etter 2003</i>	
Etablert før 2004, men ny styrer senere	0,78
Etablert før 2004 og med samme styrer fortsatt	1,28

** P < 0,01

4 Barnehagens oppfølging av Rammeplanen

Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver redegjør for barnehagens samfunnsmandat både i nåtid og i et fremtidsperspektiv. Den gir forpliktende retningslinjer for barnehagens verdigrunnlag, innhold og oppgaver samtidig som den fungerer som et verktøy for barnehagepersonalet, foreldre, eiere og tilsynsmyndigheter når man enten planlegger aktiviteter, gjennomfører dem eller vurderer barnehagens virksomhet. For å underlette barnehagens planlegging av et variert og allsidig tilbud til barna har man delt opp kravene til det pedagogiske innholdet i syv fagområder. Fagområdene i barnehagen er med på å danne et kunnskapsgrunnlag for de fagene barna vil få på skolen og er delt opp på følgende måte; Kommunikasjon, språk og tekst; Kropp, bevegelse og helse; Kunst, kultur og kreativitet; Natur, miljø og teknikk; Etikk, religion og filosofi; Nærmiljø og samfunn; Antall, rom og form.

Selve innholdet i barnehagen skal bygge på et helhetlig læringssyn hvor omsorg, lek og læring er helt sentralt. Målet er å fremme menneskelig likeverd, likestilling, åndsfrihet, toleranse, helse og forståelse for bærekraftig utvikling. Omsorg, lek og læring er delt opp i seks undertemaer som både er overordnet barnehagens virksomhet og som anbefales å bli integrert i barnehagens arbeidsmetoder: Omsorg og oppdragelse; Lek; Læring; Sosial kompetanse; Språklig kompetanse; Barnehagen som kulturarena. Vi har spurt styrerne i hvilken grad de jobber systematisk med disse undertemaene, og de har kunnet velge mellom de tre svarskategoriene, arbeidet lite med, arbeidet noe med og arbeidet mye med. Som vi kan se av tabell 4.1 er det få barnehager som svarer at de arbeider lite med et område, unntaket er området «Barnehagen som kulturarena». «Språklig kompetanse» er det området der flest svarer at det jobber de mye med, litt over to tredjedeler av barnehagene prioriterer dette området. Vi ser også at «Sosial kompetanse» er et høyt prioritert temaområde, 67 prosent av barnehagene oppgir at de arbeider mye

med dette. Derimot er det kun 18 prosent som arbeider ganske mye med temaområdet «Barnehagen som kulturarena», det vil si under en femtedel.

Tabell 4.1 Svarfordeling på spørsmål om barnehagen har arbeidet systematisk med ett eller flere av disse temaområdene fra kapitlet om Omsorg, lek og læring. 2008

	Arbeidet lite med	Arbeidet noe med	Arbeidet ganske mye med	Ubesvart
Omsorg og oppdragelse	3	29	62	6
Lek	3	36	56	6
Læring	2	34	57	7
Sosial kompetanse	1	27	67	5
Språklig kompetanse	2	24	70	4
Barnehagen som kulturarena	28	46	18	8

Tabell 4.2 viser hvor mye barnehagene jobber med de syv fagområdene i Rammeplanen. Resultatene fra undersøkelsen i 2008 blir, i den grad det er mulig, sammenlignet med resultatene fra 2002 og 2004. I de to tidligere undersøkelsene spurte man naturlig nok kun om de fem fagområdene som fantes i den daværende Rammeplan. I 2008 spørres det om de syv fagområdene den nåværende Rammeplan inneholder. Litt overraskende er at andelen ubesvarte har økt kraftig i undersøkelsen for 2008. Vi vet lite om årsaken til dette, men det kan muligens bety at barnehagen ikke jobber systematisk med de aktuelle områdene, og samtidig er klar over at det er høyt prioritert og derfor velger å la være å svare. Vi har tidligere i rapporten argumentert for at manglende svar nettopp kan tolkes som ensbetydende med at man ikke har arbeidet med fagområdet.

Vi ser av tabell 4.2 at for fagområdet «Kommunikasjon, språk og tekst» har det skjedd en liten økning fra 2004, men en relativt stor økning fra 2002. Andelen barnehager som rapporterer at de arbeider ganske mye med «Kropp, bevegelse og helse» har gått ned med 13 prosentpoeng siden 2004. Også når det gjelder «Kunst, kultur og kreativitet» (som vi sammenligner med den tidligere kategorien estetiske fag) har andelen barnehager som jobber systematisk med dette sunket betraktelig, fra 50 prosent i 2004 til 33 prosent i 2008. Det samsvarer med resultatet i tabell 4.1 der temaområdet «Barnehagen som kulturarena» skilte seg relativt mye fra de andre områdene i og med at det ble jobbet mye mindre med dette sammenlignet med de andre

områdene. Systematisk arbeid med fagområdet «Natur, miljø og teknikk» har også gått ned sammenlignet med 2002 og 2004, fra 56 prosent i 2002 til 41 prosent i 2008. I de to tidligere undersøkelsene hadde vi fagområdet «Samfunn, religion og etikk», i 2008 har spørsmålet blitt delt opp i to fagområder, «Etikk, religion og filosofi» samt «Nærmiljø og samfunn». Samtidig som vi vurderer resultatene hver for seg, har vi valgt å sammenligne de to nye kategoriene med den gamle, selv om dette er et begrenset sammenligningsgrunnlag. «Etikk, religion og filosofi» er det fagområdet det arbeides minst med, kun 15 prosent svarer at de jobber ganske mye med dette området. Også i 2002 og 2004 var det dette fagområdet som færrest hadde jobbet mye med.

Tabell 4.2 Svarfordelinger på spørsmål om hvilke av Rammeplanens fagområder barnehagen har jobbet lite, noe eller mye med i inneværende år. Horisontal prosenttering.

		Arbeidet lite med	Arbeidet noe med	Arbeidet ganske mye med	Ubesvart	
Kommunikasjon, språk og tekst	2008	1	22	67	10	
	*	2004	2	32	64	1
	*	2002	2	45	51	2
Kropp, bevegelse og helse	2008	3	34	52	11	
	**	2004	2	31	65	2
	**	2002	4	32	62	2
Kunst, kultur og kreativitet	2008	9	47	33	11	
	***	2004	4	43	50	3
	***	2002	6	43	48	4
Natur, miljø og teknikk	2008	8	41	41	11	
		2004	5	41	52	2
		2002	4	39	56	2
Etikk, religion og filosofi	2008	22	51	15	12	
Nærmiljø og samfunn	2008	11	45	33	12	
	****	2004	11	64	23	3
	****	2002	16	60	21	3
Antall, rom og form	2008	7	40	43	11	

* I 2002 og 2004 het fagområdet «Språk, kommunikasjon og tekst»

** I 2002 og 2004 het fagområdet «Fysisk aktivitet og helse»

*** I 2002 og 2004 het fagområdet «Estetiske fag»

**** I 2002 og 2004 het fagområdet «Samfunn, religion og etikk». I 2008 har spørsmålet blitt delt opp i to fagområder.

Undersøkelsene i 2002 og 2004 skilte seg ikke mye fra hverandre. Både på slutten av barnehageåret 2001–2002 og midtveis i barnehageåret 2003–2004 hadde man i de fleste barnehagene jobbet noe eller ganske mye med fire av de daværende fagområdene. Det fagområdet som flest barnehager hadde arbeidet mye med i 2002, var fagområdet «Fysisk aktivitet og helse», tett fulgt av de tre andre områdene som omtrent halvparten av styrerne rapporterte at barnehagene hadde arbeidet ganske mye med. Prioriteringen av dette området har sunket ganske markant i undersøkelsen utført i 2008. Samtidig som det har skjedd en sterk økning av interesse for fagområdet «Kommunikasjon, språk og tekst». Allerede i 2004 kunne vi se at fokuset på dette området hadde økt. «Antall, rom og form» er et nytt eget fagområde som antageligvis har vært inneflettet i de andre områdene tidligere. Sammenlignet med de andre fagområdene er dette noe barnehagene generelt fokuserer en del på.

Tabell 4.3 viser prosentandelene som i 2008 har arbeidet ganske mye med de ulike fagområder etter barnehagens størrelse og eierform. Her kan vi se at kommunale barnehager, uansett størrelse, i større grad gjennomgående rapporterer at de arbeider ganske mye med fagområdet «Kommunikasjon, språk og tekst». Private barnehager oppgir i større grad enn kommunale at de arbeider ganske mye med «Kropp, bevegelse og helse» samt «Kunst, kultur og kreativitet». Dette gjelder imidlertid først og fremst i de minste barnehagene. Andelen barnehager som arbeider ganske mye med «Etikk, religion og filosofi» er lavt sammenlignet med de andre fagområdene, samtidig kan vi se at private barnehager uansett størrelse i større grad jobber med dette fagområdet. For fagområdet «Nærmiljø og samfunn» kan man ikke finne noen systematiske forskjeller mellom kommunale og private barnehager, ei heller når det gjelder størrelse. Når det gjelder «Antall, rom og form» er det flere av de store barnehagene som rapporterer at de jobber ganske mye med dette sammenlignet med de små, men forskjellene er her svært små.

Tabell 4.3 Prosentandeler som har arbeidet ganske mye med de ulike fagområder etter barnehagens størrelse og eierform. 2008

	< 26		26–50		> 50	
	Kommunal	Privat	Kommunal	Privat	Kommunal	Privat
Kommunikasjon, språk og tekst	66	49	75	64	77	63
Kropp, bevegelse og helse	35	57	56	60	51	51
Kunst, kultur og kreativitet	21	40	36	37	28	36
Natur, miljø og teknikk	39	35	37	45	39	45
Etikk, religion og filosofi	8	15	9	20	16	22
Nærmiljø og samfunn	36	29	32	26	31	38
Antall, rom og form	40	32	42	43	51	45

I tabell 4.4 undersøker vi om det er forhold i barnehagens nære historie som påvirker hvilke fagområder som det jobbes mye med. Vi deler barnehagene inn i tre grupper, nemlig de nye barnehagene som har startet opp siden forrige undersøkelse, de allerede etablerte barnehagene som har fått ny styrer siden forrige undersøkelse, og de etablerte og uendrede barnehager som holder fram med samme styrer som ved årsskiftet 2003–2004. Gjennomgående har styrerskifte lite å si for hva barnehagene arbeider mye med, og det har heller ingen stor betydning om det er en gammel eller ny barnehage. Vi bør imidlertid merke oss fagområdet «Kommunikasjon, språk og tekst». Her trekker både ny barnehage og ny styrer andelen nedover. Klart størst andel som har jobbet mye med dette fagområdet, er barnehager som allerede var i drift ved forrige undersøkelse og som har beholdt samme styrer.

Tabell 4.4 Prosentandeler som har arbeidet ganske mye med de ulike fagområder etter barnehagens størrelse og eierform. 2008

	Ny barnehage	Gammel barnehage, ny styrer	Gammel barnehage, samme styrer
Kommunikasjon, språk og tekst	57	66	72
Kropp, bevegelse og helse	56	57	51
Kunst, kultur og kreativitet	48	48	49
Natur, miljø og teknikk	47	42	39
Etikk, religion og filosofi	11	18	16
Nærmiljø og samfunn	38	34	30
Antall, rom og form	36	44	45
	(96)	(193)	(358)

Vi har også undersøkt om pedagogtettheten i barnehagen påvirker hvilke deler av Rammeplanen det jobbes mye med. Vi har delt barnehagene i tre like store grupper ut fra andel ansatte med førskolelærereksamen, henholdsvis til og med 30 prosent, mellom 30 og 40 prosent og over 40 prosent. Siden det viste seg ikke å være noen systematiske, eller store forskjeller avhengig av andel førskolelærere, har vi valgt å ikke presentere noen tabell i den forbindelse.

Vi har sammenfattet informasjonen om barnehagens innhold ved å lage en variabel som kartlegger hvorvidt barnehagene har arbeidet noe eller ganske mye med hvert av de områdene som er angitt i Rammeplanen. Jo skjevare denne fordelingen er, jo mer er alle områder dekket. Denne tabellen var meget skjev både i 2002 og 2004, da det var fem fagområder vi spurte om. I 2004 svarte 79 prosent av barnehagene at de hadde arbeidet noe eller ganske mye med alle fem fagområdene. I 2008 var det syv fagområder inkludert og fordelingen er her mindre skjev enn tidligere. Dette kan ha sammenheng med den relativt store andelen ubesvarte.

Tabell 4.5 Barnehager fordelt etter hvor mange av Rammeplanens fagområder som det er jobbet ganske mye eller noe med i inneværende år. Horisontal prosenttuering. 2002 og 2004.

	Ingen	Ett	To	Tre	Fire	Fem
2002	1	1	5	2	20	71
2004	1	1	2	6	13	79

Tabell 4.6 Barnehager fordelt etter hvor mange av Rammeplanens fagområder som det er jobbet ganske mye eller noe med i inneværende år. 2008. Horisontal prosenttuering.

	Ingen	Ett	To	Tre	Fire	Fem	Seks	Syv
2008	9	0.3	1	3	5	11	15	55

I 2002 og 2004 var det ikke noen forskjell etter størrelse og eierform på dette sammensatte målet. Som vi ser av tabell 4.7 er små og middels store barnehager like i denne sammenheng, uansett om de eies av kommune eller private. I de største barnehagene er det imidlertid i de private at det oftest arbeides med alle sju fagområdene. Det er særlig de største barnehagene, de med mer enn 75 barn, som bidrar her. I disse barnehagene var det totalt sett 65 prosent som hadde arbeidet med alle fagområdene. I så store kommunale

barnehager er det 60 prosent som har jobbet med alle områder. I private barnehager av samme størrelse er andelen 70 prosent.

Tabell 4.7 Andel barnehager som har jobbet noe eller mye med alle sju fagområdene i Rammeplanen, avhengig av størrelse og eierform.

Kommunal			Privat		
< 26	26–50	> 50	< 26	26–50	> 50
47 %	57 %	55 %	47 %	57 %	62 %
(89)	(109)	(171)	(91)	(92)	(140)

Samlet sett kan vi observere en betydelig reduksjon i andelen barnehager som oppgir at de arbeider noe eller ganske mye med alle fagområdene, nemlig fra 79 prosent i 2004 til 55 prosent i 2008. En mulig forklaring til dette er at det i 2008 er flere områder å dekke. Siden forrige undersøkelse er antall fagområder i Rammeplanen utvidet fra fem til sju. Det er de store private barnehagene som inkluderer flest fagområder i sitt arbeid. Det fagområdet som flest barnehager har jobbet mye med er «Kommunikasjon, språk og tekst», samtidig som det her har skjedd en klar økning siden 2002. Som tidligere var det fagområdet «Etikk, religion og filosofi» som færrest barnehager hadde jobbet mye med.

5 Barnehagens rutiner og arbeidsmåter

5.1 Behandling av informasjon

God informasjonsflyt mellom barnehage og foreldre, mellom de ansatte og mellom barn og ansatte, er meget viktig for en barnehages virksomhet. Gode rutiner for behandling av informasjon er dermed av vesentlig betydning for kvaliteten av de tjenester barnehagen tilbyr sine brukere. Det viktigste tema for informasjonen vil selvsagt være barna og deres trivsel og utvikling. Informasjon må innhentes, bearbeides, formidles og ikke minst viktig, bevares som erfarings- og vurderingsgrunnlag. Av den grunn er det viktig at rutiner formaliseres i skriftlig form, slik at man unngår problemet med såkalt taus, personavhengig kunnskap.

Allerede i 2002 hadde de fleste barnehager utarbeidet skriftlige rutiner for hvordan viktig og nødvendig informasjon skulle formidles til dem som kom til barnehagen for første gang. Dette gjaldt i særlig grad informasjon til nye foreldre. I 2008 var prosentandelen av barnehagene som hadde nedskrevne rutiner for å informere nye foreldre om barnehagens innhold og arbeidsmåter på samme høye nivå som i 2004, på 96 prosent. Samtidig har det siden 2004 skjedd en liten økning når det gjelder det å ha på plass nedskrevne rutiner for å informere nye barn og nye ansatte.

Tabell 5.1 Forekomst av nedskrevne rutiner for å behandle informasjon. Prosentandeler som har svart ja.

	2002	2004	2008
Barnehagen har nedskrevne rutiner for å informere nye foreldre om barnehagens innhold og arbeidsmåter	94	96	96
Barnehagen har nedskrevne rutiner for å informere nye barn om barnehagens innhold og arbeidsmåter	84	83	87
Barnehagen har nedskrevne rutiner for å informere nye ansatte om barnehagens innhold og arbeidsmåter	74	79	83

I undersøkelsen fra 2002 var det særlig små barnehager som hang etter med å utarbeide nye rutiner for å informere nyansatte om barnehagens innhold og arbeidsmåter. Da var slike rutiner nedskrevet i 59 prosent av de små, og i 88

prosent av de store barnehagene. I 2004 hadde det skjedd en økning i nedskrevne rutiner for de små barnehagene. Slike rutiner var da på plass i 68 prosent av de små og 89 prosent av de store barnehagene. I 2008 var det 71 prosent av de små og fortsatt 89 prosent av de store barnehagene som hadde nedskrevne rutiner på dette området. Mellom 2002 og 2008 har altså de minste barnehagene nærmet seg de største. En prosentdifferanse på 29 prosentpoeng i 2002 er blitt redusert til 16 i 2008. I 2008 var det, i likhet med årene 2002 og 2004, ingen forskjell mellom kommunale og private barnehager på dette området.

Som vi kan se av tabell 5.2 har det fra 2002 til 2008 vært en stigning i forekomst av nedskrevne rutiner for løpende informasjonsutveksling mellom barnehage og foreldre. Mens tabellen viser omtrent uendret status i 2004 sammenliknet med 2002, har det skjedd en økning i 2008 på ni prosentpoeng for rutiner for løpende informasjon *til* foreldrene og på 18 prosentpoeng når det gjelder å ha på plass nedskrevne rutiner for å behandle informasjon fra foreldrene. I 2002 ble det registrert at store barnehager i større grad hadde nedskrevne rutiner for løpende informasjon *fra* foreldre (41 prosent) enn tilfellet var i små barnehager (29 prosent). I 2004 var det ikke lenger noen slik forskjell, det hadde da skjedd en svak økning i de minste og en tilsvarende nedgang i de største. I 2008 har andelen med nedskrevne rutiner for hvordan man skal behandle informasjon fra foreldrene økt til 47 prosent for de små barnehagene og til 56 prosent for de store barnehagene. Resultatet kan sees i lys av resultatene fra brukerundersøkelsen utført av Tns-gallup høsten 2008. 69 prosent av foreldrene var da fornøyd med den informasjonen som barnehagen ga dem. (Krysset av 5 eller 6 på en skala fra 1 til 6, se Tns-gallup 2008: 15). Resultatet var imidlertid det samme i en tilsvarende undersøkelse gjennomført høsten 2004 (Gulbrandsen 2005: 46).

Tabell 5.2 Forekomst av nedskrevne rutiner for løpende informasjonsutveksling. Prosentandeler som har svart ja.

	2002	2004	2008
Barnehagen har nedskrevne rutiner for behandling av løpende informasjon til foreldre	57	59	68
Barnehagen har nedskrevne rutiner for behandling av løpende informasjon fra foreldre	32	33	51

Tabell 5.3 viser forekomst av formelle kontaktpunkter mellom foreldre og barnehage. For to av de tre spørsmålene, foreldresamtale minst to ganger per år og møter i samarbeidsutvalget med tilsvarende hyppighet, er andelen omtrent den samme på de tre tidspunktene. Det er imidlertid litt færre av barnehagene som arrangerer foreldremøte minst to ganger per år. I 2002 var det en svak tendens til at alle tre indikatorene oftere var på plass i kommunale enn i private barnehager. I 2004 var det ikke lenger noen slik forskjell. I 2008 lå de kommunale barnehagene gjennomgående noen prosentpoeng over de private i forhold til alle de tre indikatorene, for foreldresamtaler var forholdet 88 versus 82 prosent, for foreldremøter var det 82 versus 76 prosent, og for møter med samarbeidsutvalg var det 82 versus 76 prosent. Foruten at små barnehager i mindre grad hadde møter med samarbeidsutvalget enn tilfellet i større barnehager, 67 prosent versus 85 prosent, hadde størrelsen liten betydning for den formaliserte kontakten i 2008.

Tabell 5.3 Forekomst av formalisert kontakt mellom barnehage og foreldre. Prosentandeler som svarer ja.

	2002	2004	2008
Barnehagen har foreldresamtale minst to ganger per år	88	88	86
Barnehagen arrangerer foreldremøte minst to ganger per år	87	90	80
Det avholdes møte i samarbeidsutvalget minst to ganger per år	78	83	80

Brukerundersøkelser er et hjelpemiddel for å få kunnskap om foreldrenes synspunkter om barnehagen. I 2002 var det til sammen 68 prosent av barnehagene som oppga å ha benyttet en slik undersøkelse siste år, og flertallet av disse hadde tidligere utført flere brukerundersøkelser. I 2004 hadde til sammen 75 prosent fått slike undersøkelser på plass. I 2008 har vi stilt spørsmålene annerledes enn tidligere. Det vanskeliggjør en direkte sammenligning med tidligere år, men vi kan konstatere at andelen som utfører brukerundersøkelser hvert år har gått ned, fra 60 prosent i 2004 til 42 prosent i 2008. Omtrent like mange har brukerundersøkelser hvert andre eller tredje år. Samlet sett er det i 2008 nesten 90 prosent av barnehagene som benytter seg av brukerundersøkelser, selv om det ikke skjer på en regelmessig årlig basis.

Tabell 5.4 Bruk av brukerundersøkelser blant foreldre. Prosent. 2008.

Ja, hvert år	42
Ja, hvert annet eller tredje år	39
Ja, men på ad hoc basis	7
Nei, ikke i løpet av de siste 3–4 årene	9
Ubesvart	2
Antall	707

Totalt sett var det 54 prosent av barnehagene som hadde utført brukerundersøkelser i løpet av 2008, mens 70 prosent hadde planer om å gjennomføre en slik undersøkelse i 2009. Når man sammenligner med året 2004 da 75 prosent av barnehagene utførte en brukerundersøkelse, har det altså skjedd en nedgang i årlige brukerundersøkelser. Men i den grad planene om brukerundersøkelser blir realisert, vil 85 prosent av barnehagene ha gjennomført en slik undersøkelse i 2008 eller 2009. Bruk av brukerundersøkelser har økt i alle typer av barnehager sammenlignet med tidligere undersøkelser, men det skjer altså ikke fullt så hyppig som i 2004.

I 2002 var brukerundersøkelser mest vanlig i kommunale barnehager, og oftest i de store barnehagene. Og det var i de små private barnehagene at brukerundersøkelser i minst grad var tatt i bruk. I 2004 var det 62 prosent av de små barnehagene som gjennomførte brukerundersøkelser, mot ca. 80 prosent i de mellomstore og store barnehagene. I 2008 var fremdeles brukerundersøkelser mest brukt i de store og mellomstore kommunale barnehagene, der nesten alle benytter slike på regelmessig eller ad hoc basis. Store og mellomstore private barnehager ligger fra fire til syv prosentpoeng bak. I de minste barnehagene var det en enda mindre forskjell, men her i de privates favør.

Tabell 5.5 Prosentandeler som har benyttet brukerundersøkelser, både regelmessig og uregelmessig, for foreldre etter barnehagens størrelse og eierform. Kategorien privat rommer både private og «andre» eiere.

	< 26		26–50		> 50	
	Kommune	Privat	Kommune	Privat	Kommune	Privat
2002	67	51	71	71	81	74
2004	63	62	82	76	80	82
2008	78	81	92	88	96	89
Antall:	(49)(108)(89)	(69)(105)(91)	(97)(160)(109)	(59)(101)(92)	(70)(145)(171)	(39)(82)(140)

I tabell 5.6 har vi sammenfattet alle spørsmålene om informasjon i en additiv indeks, der vi summerer forekomsten av de ulike informasjonsrutiner og informasjonstiltak. En barnehage kan her ha svart positivt på ett eller flere av spørsmålene om skriftlige rutiner for å informere nye brukere og ansatte (se tabell 5.1), og på spørsmålene om skriftlige rutiner for å behandle løpende informasjon til og fra foreldre (se tabell 5.2). Vi har videre inkludert forekomst av foreldresamtaler, foreldremøter og samarbeidsutvalgsmøter. Når det gjaldt brukerundersøkelser registrerte vi de barnehager som inntil tidspunktet for undersøkelsen hadde gjennomført slike undersøkelser. En barnehage som svarer positivt på alle spørsmål, ville oppnå ni poeng på denne indeksen. Som vi ser var indeksen allerede i 2002 høyreskjev med en overvekt av barnehager med høye verdier på indeksen, en skjevhet som blir sterkere i 2004 og enda sterkere i 2008. Flere barnehager har altså fått flere tiltak på plass, og langt flere barnehager har fått alle ni tiltakene på plass. I 2002 var det 30 prosent av barnehagene som hadde minst åtte av ni tiltak på plass. I 2004 var denne andelen økt til 39 prosent og i 2008 hadde andelen økt ytterligere til 53 prosent.

Tabell 5.6 Barnehagene fordelt etter antall informasjonsrutiner og -tiltak som foreligger. Horisontal prosentuering.

	Null -To	Tre	Fire	Fem	Seks	Sju	Åtte	Ni
2002	1	4	6	11	22	26	18	12
2004	1	2	5	9	19	25	24	15
2008	4	1	6	4	11	20	23	30

Tabell 5.7 viser hvordan andelen av barnehagene med minst åtte av ni tiltak på plass fordeler seg etter størrelse og eierform. For alle tre undersøkelser som har blitt utført kan vi se en tydelig sammenheng mellom antall informasjonstiltak og barnehagenes størrelse og en liten, men gjennomgående, sammenheng mellom antall informasjonstiltak og eierform. I 2002 hadde de kommunale barnehagene et forsprang på de privateide, i 2004 hadde denne forskjellen jevnet seg mer ut. Undersøkelsen i 2008 viser at denne situasjonen har endret seg markant da de private nå har flere indikatorer på plass enn de kommunale, både i de minste og i de mellomstore barnehagene.

Tabell 5.7. Prosentandeler av barnehager med minst åtte informasjonsrutiner og informasjonstiltak på plass etter barnehagens størrelse og eierform.

	< 26		26–50		> 50	
	Kommune	Privat	Kommune	Privat	Kommune	Privat
2002	30	15	29	24	50	38
2004	29	25	41	43	46	46
2008	40	47	48	55	60	61
Antall:	(50)(108)(89)	(69)(105)(91)	(97)(160)(109)	(59)(101)(92)	(70)(145)(171)	(39)(82)(140)

Vi har også undersøkt om fordelingen på indeksen er betinget av pedagogtetthet og om barnehagen er ny eller har fått ny styrer. Ingen av disse to variablene hadde noen signifikant betydning for fordelingen på indeksen.

Et stort flertall av barnehagene har formalisert informasjonsutvekslingen ved hjelp av nedskrevne rutiner. Dette gjelder først og fremst det vi kan kalle «oppstartinformasjon», og i økende grad den daglige og løpende informasjon samt brukerundersøkelser. Samtidig har forekomsten av foreldresamtaler, foreldremøter, og samarbeidsutvalgsmøter minsket i 2008. I alle undersøkelsene har forekomsten av informasjonstiltakene vært avhengig av størrelse og eierform.

5.2 Kartlegging av barnas trivsel og utvikling

Det viktigste kriteriet for kvalitet i barnehagen er at barna trives og utvikler seg i en for barna positiv retning. Vi har sett på hvilke metoder som blir benyttet for å kartlegge nettopp barnas trivsel og utvikling i barnehagen. Undersøkelsen i 2008 viser at «observasjon» som metode fortsatt dominerer i norske barnehager, og at bruken av metoden er økende. Når det gjelder bruk av «barneintervju» er det en metode som hovedvekten av barnehagene bruker lite, men samtidig synker andelen barnehager som overhodet ikke benytter «barneintervju», fra 35 prosent i 2002 til 15 prosent i 2008. «Praksisfortellinger» som metode benyttes i økende grad, men i langt mindre grad enn «observasjon». Andelen som bruker denne metoden ganske mye eller en del, har økt fra 38 prosent i 2002 til 54 prosent i 2008. Sammenlignet med tidligere undersøkelser er det samlet sett en liten økning på tre prosentpoeng for bruk av «systematiske samtaler». For undersøkelsen i 2008 har vi inkludert metoden «pedagogisk dokumentasjon». Av barnehagene er det

90 prosent som oppgir at bruker denne metoden ganske mye eller en del. Nest etter «observasjon» er det denne metoden som nå brukes mest.

Tabell 5.8 Metoder som barnehagen benytter for å kartlegge barnas trivsel og utvikling. Horisontal prosentuering.

		Brukes ganske mye	Brukes en del	Brukes lite	Brukes ikke	Ubesvart
Observasjon	2002	59	36	5	-	*
	2004	60	34	5	1	1
	2008	67	26	3	*	3
Barneintervju	2002	3	20	34	35	8
	2004	5	23	38	27	7
	2008	5	27	46	16	6
Praksisfortellinger	2002	11	27	24	24	13
	2004	12	33	24	22	9
	2008	18	36	31	9	7
Systematiske samtaler	2002	19	31	22	18	10
	2004	19	31	23	15	11
	2008	16	37	29	10	8
Pedagogisk dokumentasjon	2008	55	35	5	1	4
Annet	2002	13	22	6	8	50
	2004	20	18	6	5	52
	2008	16	18	6	6	54

- : forekommer ikke,

*: mindre enn 0,5 prosent

Tabell 5.9 viser hvilke av de ulike metodene som brukes i barnehager av ulik størrelse og med ulik eierform. Vi har valgt å vise prosentandelene som har brukt de ulike metodene ganske mye eller en del. Siden 95 prosent av barnehagene har brukt «observasjon» og 90 prosent har brukt «pedagogisk dokumentasjon», har vi utelatt denne metoden fra tabellen rett og slett fordi den høye forekomsten gir lite rom for variasjon. I 2002 og 2004 var det relativt liten forskjell mellom de ulike barnehagene. Når det gjelder bruk av «barneintervju» er det samme tilfelle i 2008. Bruk av «praksisfortellinger» har økt generelt i barnehagene, fremdeles blir de mest brukt i mellomstore og store barnehager. Når det gjelder bruk av «systematiske samtaler» er det ingen forskjell mellom små og store barnehager, uansett eierform, men dette brukes litt oftere i mellomstore private enn i mellomstore kommunale.

Tabell 5.9. Prosentandeler som bruker de ulike metoder ganske mye eller en del avhengig av barnehagens størrelse og eierform.

	< 26		26–50		> 50	
	Kommune	Privat	Kommune	Privat	Kommune	Privat
Barneintervju						
2004	19	26	31	26	31	32
2008	39	33	31	32	33	32
Praksisfortellinger						
2004	35	43	44	51	47	51
2008	48	48	54	62	59	52
Systematiske samtaler						
2004	56	51	48	52	44	56
2008	53	52	49	58	52	54
Antall:	(108) (89)	(105)(91)	(160) (109)	(101)(92)	(145) (171)	(82)(140)

Kartlegging av barnas trivsel og utvikling skjer stort sett på tradisjonelt vis, gjennom observasjon. Omkring halvparten av barnehagene bruker enten i liten grad, eller overhodet ikke, metoder som praksisfortellinger, systematiske samtaler eller barneintervju. Dette er metoder der barna oppmuntres til å være mer aktivt deltagende. Type av barnehage har lite å si i dette henseende.

5.3 Brukermedvirkning

Den informasjon som hentes inn gjennom barnehagenes daglige virksomhet må bearbeides for å kunne brukes på en fruktbar måte. En viktig side ved slik bearbeiding er vurdering av den foreliggende informasjon. I følge Rammeplanen skal barnehagenes årsplaner inneholde en beskrivelse av de rutiner som gjelder for dette vurderingsarbeidet. Her vil personalets vurdering være svært viktig, men for å kunne gjøre en helhetlig vurdering er også synspunkter fra andre aktører meget viktige. Vi har ønsket å undersøke i hvilken grad eier eller myndighetsorgan er med på vurderingsarbeidet, videre i hvilken grad foreldre trekkes inn, og hvor mye plass som gis til barna. Tabell 5.10 viser hvordan styrerne vurderer de ulike aktørers aktivitet i vurderingsarbeidet. Vi kan se at personalet er helt sentrale i dette arbeidet, men også at andre over tid har økt sin deltagelse i vurderingsarbeidet. Når vi legger sammen kategoriene «deltar mye» og «deltar noe» har andelen barnehager der barn er med på vurdering økt fra 46 prosent i 2004 til 59 prosent i 2008.

Når vi sammenligner resultatene i 2008 med tallene fra 2004 kan vi se at andelen som rapporterer foreldremedvirkning i vurderingene har gått opp fra 80 prosent til 85 prosent, men samtidig har andelen der foreldre deltar mye gått ned fra 24 til 18 prosent. Som naturlig og ventet er personalets medvirkning meget høyt for alle tre undersøkelsene. Ut fra tabellen kan man lese at det har vært en relativt kraftig økning for barnehageeiers medvirkning i vurderingsarbeidet, andelen barnehager der eier deltar mye eller en del har økt fra 40 til 55 prosent. Kommunale myndigheters medvirkning i vurderingsarbeidet har også økt, andelen barnehager som svarer at disse deltar mye eller en del har økt fra 18 prosent i 2002 og 2004 til 29 prosent i 2008.

Tabell 5.10 Oversikt over hvem som deltar i vurderingsarbeidet (horisontal prosentuering).

		Deltar mye	Deltar noe	Deltar lite	Deltar ikke	Ubesvart
Barn	2002	5	29	30	21	16
	2004	5	41	27	14	13
	2008	8	51	26	8	7
Foreldre	2002	23	53	15	3	5
	2004	24	56	13	2	6
	2008	18	67	12	0,5	2
Personalet	2002	93	4	*	*	3
	2004	93	4	*	*	3
	2008	95	3	*	*	2
Barnehageeier	2002	15	25	28	20	12
	2004	14	26	27	19	13
	2008	21	34	26	12	6
Kommunal myndighet	2002	4	14	25	42	15
	2004	3	15	27	38	17
	2008	5	24	31	33	8

* under 0,5 %

Tabell 5.11 viser andelen av barnehager der barn deltar i det minste noe i vurderingsarbeidet, fordelt etter størrelse og eierform. Både i 2002 og 2004 var det små kommunale barnehager og store private barnehager som representerte ytterpunktene med hensyn til barns medvirkning i vurderingsarbeidet. Av tabellen kan vi se at store private barnehager var tidlig ute med å inkludere barn, men at forspranget i forhold til andre typer barnehager har krympet raskt. Hvis man sammenligner år 2008 med år 2004 har det skjedd

en relativt kraftig økning av barns medvirkning i vurderingsarbeidet innenfor alle typer av barnehager, unntatt i små private barnehager (her må det sies at de hadde et høyere utgangspunkt enn de små kommunale barnehagene). Samlet sett rapporterer de mellomstore barnehagene størst medvirkning, mens de små har minst medvirkning. Den største økningen fra 2004 har funnet sted i mellomstore private barnehager, med 20 prosentpoeng. Det har forøvrig skjedd en svak endring også blant foreldre i retning av å ønske mer innflytelse for barna, men andelen som er helt enig i dette har bare økt fra 15 prosent i 2004 til 17 prosent i 2008. Så mye som hver fjerde forelder er helt uenig i at barn skal ha mer innflytelse i barnehagen, mens dette gjaldt hver tredje forelder i 2004 (Tns-gallup 2008: 23).

Tabell 5.11 Prosentandel barnehager der barn deltar mye eller noe i vurderingsarbeidet etter barnehagens størrelse og eierform. (Kategorien privat rommer både private og «andre» eiere.)

	< 25		25–50		> 50	
	Kommune	Privat	Kommune	Privat	Kommune	Privat
2002	20	30	39	29	36	59
2004	37	47	50	47	50	55
2008	51	45	65	67	63	61
N:	(49)(108)(89)	(69)(105)(91)	(97)(160)(109)	(59)(101)(92)	(70)(145)(171)	(39)(82)(140)

Vi har også spurt om det finnes skriftlige rutiner eller regler for hvordan resultatene fra vurderingsarbeidet skal brukes i den påfølgende årsplan. Som vi kan se av tabell 5.12 er denne type formalisering relativt lite utbredt, men har økt siden 2004.

Tabell 5.12 Forekomsten av skriftlige rutiner eller regler for hvordan resultater fra vurdering skal brukes i den påfølgende årsplan. Prosent.

	2002	2004	2008
Ja	27	28	37
Nei	69	68	60
Ubesvart	4	4	4
Antall:	(402)	(758)	(707)

I tabell 5.13 kan vi se at når det gjelder medvirkning i planleggingen av barnehagens innhold og aktiviteter er den vanligste oppfatningen blant styrerne at foreldre deltar noe. Andelen barnehager der styrer oppfatter at foreldrene deltar mye i planlegging, har gått ned fra 15 til 8 prosent i 2008,

samtidig har det vært en økning på 4 prosentpoeng for de som vurderes til å delta noe. Barns deltagelse i planlegging av aktiviteter har, i følge styrerne, økt betydelig. I 2008 oppgir 86 prosent av barnehagene at de inkluderer barna, mye eller noe i planleggingen. Her kan vi se en økning både for andelen som deltar mye og deltar noe.

Tabell 5.13 Barn og foreldres deltagelse i planlegging av barnehagens innhold og aktiviteter. Horisontal prosentuering.

		Deltar mye	Deltar noe	Deltar lite	Deltar ikke	Ubesvart
Foreldre	2002	14	60	21	4	*
	2004	15	61	20	3	2
	2008	8	65	24	1	2
Barn	2002	17	47	28	7	2
	2004	12	57	24	5	3
	2008	23	63	8	2	4

* under 0,5 prosent

Vi har konstruert et samlet mål for foreldres og barns medvirkning ved å klassifisere barnehagene etter om foreldre og barn deltar mye eller noe i vurdering og planlegging. En barnehage får poengsummen fire dersom både foreldre og barn deltar minst noe i begge aktiviteter, og kan ellers oppnå verdiene 3, 2, 1 eller 0, alt etter hvem sin deltagelse styrerne rapporterer om. Tabell 5.14 viser fordelingen for dette sammensatte målet for årene 2002, 2004 og 2008. Fra 2002 til 2008 har det vært en jevn økning i brukernes deltagelse. Andelen barnehager hvor både foreldre og barn deltar i begge aktiviteter, har økt fra 23 prosent i 2002 til 43 prosent i 2008. Deltagelsen må forøvrig sees i forhold til foreldrenes eget ønske om deltagelse. Godt over halvparten av foreldrene har ikke noe ønske om å delta mer enn de allerede gjør i barnehagens virksomhet (Tns-gallup 2008: 24).

Tabell 5.14 Barnehagene fordelt på sammensatt mål som viser barn og foreldres deltagelse i vurderingsarbeid og i planlegging av innhold og aktiviteter. Horisontal prosentuering 2002, 2004 og 2008.

	Null	En	To	Tre	Fire
2002	5	13	32	26	23
2004	5	10	25	28	31
2008	3	7	17	30	43

Tabell 5.15 viser innslaget av barnehager som oppnår fire poeng på dette målet i ulike typer barnehager i 2002, 2004 og 2008. Med unntak for de små private barnehagene har andelen med det vi kan kalle bred deltagelse både fra barn og foreldre økt betydelig i alle typer barnehager. Økningen har vært størst i de mellomstore og store barnehagene. Mens størrelsen på barnehagene har en viss betydning for deltagelse, kan man ikke finne noen generell forskjell mellom kommunale og private barnehager. I de to største gruppene har bred deltagelse fra barnehagens to brukergrupper økt fra å finnes i hver tredje barnehage i 2004 til å finnes i nesten annenhver barnehage i 2008. For de små barnehagene er det fremdeles kun hver tredje barnehage som har en bred deltagelse fra både foreldre og barn.

Tabell 5.15 Prosentandel barnehager der både foreldre og barn deltar mye eller noe både i vurderingsarbeid og planlegging etter størrelse og eierform.

	< 25		25–50		> 50	
	Kommune	Privat	Kommune	Privat	Kommune	Privat
2002	14	22	26	17	26	44
2004	26	32	34	32	31	33
2008	33	31	53	46	44	47
N:	(49)(108)(89)	(69)(105)(91)	(97)(160)(109)	(59)(101)(92)	(70)(145)(171)	(39)(82)(140)

Tabell 5.16 viser at nye barnehager skiller seg ut med mest hyppig deltagelse både av barn og voksne. Heller ikke her finner vi forøvrig noen effekt av pedagogtettheten i barnehagen.

Tabell 5.16 Prosentandel barnehager der både foreldre og barn deltar mye eller noe både i vurderingsarbeid og planlegging etter barnehagens oppstartsår og styrers ansettelsestid. 2008.

Barnehagen startet etter 2003	Barnehagen startet før 2004, og ny styrer senere	Barnehagen startet før 2004, og fortsatt samme styrer
52 %	42 %	43 %
(98)	(193)	(358)

Vi avslutter med en multivariat analyse der vi ser på den samlede effekt av størrelse, eierforhold og barnehagens nære forhistorie. Kontrollert for de andre variablene i modellen, øker sjansen for deltagelse både fra barn og foreldre i mellomstore og store barnehager sett i forhold til de minste. Eierform har ingen betydning. Vi gjenfinner også her sammenhengen fra tabell 5.16 som viste mindre deltagelse i barnehagene som allerede var etablert før

2004. Koeffisientene for denne variabelen er imidlertid kun signifikante på 10 prosents nivå.

Tabell 5.17 Binær logistisk regresjon av at både foreldre og barn deltar mye eller noe både i vurderingsarbeid og planlegging (Oddsratene)

Størrelse, Ref gruppe: Inntil 25 barn	
26–50 barn	2,15**
Mer enn 50 barn	1,82**
<i>Eier, Ref gruppe K Kommunal eier</i>	
Privat eier	0,86
<i>Historisk forløp, Ref gruppe.: Ny barnehage etablert etter 2003</i>	
Etablert før 2004, men med ny styrer senere	0,64
Etablert før 2004 og med samme styrer fortsatt	0,64

** P < 0,01

Andelen foreldre som deltar lite eller ikke noe i planleggingen har vært relativt konstant siden 2002, mens andelen barn som kun deltar lite eller ikke, har sunket betraktelig. Generelt har barns deltagelse økt betraktelig fra 2002 til 2008.

Barnehagene har i stor, og økende grad, innført rutiner for å informere nye barn og deres foreldre, samt nyansatte. Samtidig har barnehagene i stadig økende grad formalisert rutineene for behandling av løpende informasjon til og fra foreldre. Minst åtte av ti barnehager rapporterer at de har foreldresamtaler, foreldremøter og samarbeidsutvalgsmøter minst to ganger årlig. Det er også flere barnehager som har gjort bruk av brukerundersøkelser, men ikke så hyppig som i 2004. Forekomsten av informasjonsrutiner og informasjonstiltak øker først og fremst med barnehagens størrelse. Fortsatt er observasjon den metoden som oftest brukes for å kartlegge barnas trivsel og utvikling, fulgt av pedagogisk dokumentasjon. Systematiske samtaler og praksisfortellinger brukes klart mindre enn observasjon, men i økende grad sammenliknet med 2004. Sammenlignet med de andre metodene brukes barneintervju i liten grad, men også her er det en svak økning. Av andre aktører utenom personalet er det først og fremst foreldre som deltar i vurderingsarbeidet i barnehagen. Sammenlignet med tidligere undersøkelser trekkes nå barna oftere inn, i 2008 deltok barna i vurderingsarbeidet i over halvparten av barnehagene. Også eierne har økt sin deltagelse. Når det gjelder planleggingen av barnehagens innhold og aktiviteter deltar nå barna oftere enn foreldrene.

6 Fysisk miljø og vedlikehold

I en barnehage er det fysiske miljøet, det vil si både lokaler og uteområder, av stor betydning. I undersøkelsene vi har gjennomført, har vi ikke kunnet beskrive eller vurdere den faktiske tilstand til lokalitetene. Vi har begrenset oss, kanskje med unntak av den vurderingen som må ligge til grunn for å kunne besvare spørsmålet om det fysiske miljø er tilrettelagt for alle barn, til spørsmål om krav i offentlige regler og forskrifter er oppfylt og om planer for kontroll og vedlikehold er blitt utarbeidet. Vi har stilt i alt åtte spørsmål hvor styrerne foruten svarkategoriene ja og nei, også er blitt presentert for svaralternativet «vet ikke». Til forskjell fra de to forrige undersøkelsene erstattet vi spørsmålet om barnehagens fysiske miljø med to spørsmål, ett om barnehagens fysiske innemiljø og ett om barnehagens fysiske utemiljø. Spørsmålene ble dessuten litt omformulert fra å gjelde alle barn til å gjelde alle barn og aldersgrupper.

For spørsmålet om barnehagen er blitt godkjent i henhold til Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler, har det i hver undersøkelse vært en viss oppslutning om «vet ikke», dog er den minskende. I 2002 var det en «vet ikke» andel på 16 prosent, i 2004 på tolv prosent og i 2008 er den på ni prosent. Nest høyest «vet ikke»-andel var det på spørsmålet om barnehagens uteområder var godkjent etter Forskrift om sikkerhet ved lekeplassutstyr. Her var «vet ikke»-andelen på henholdsvis åtte og ni prosent i de to tidligere undersøkelsene, mens den i 2008 var på seks prosent. For alle spørsmålene i 2008 var det dessuten en ubesvart andel som varierte mellom én og tre prosent. I de etterfølgende tabeller vil de barnehagene der styrer har svart «vet ikke» eller har ubesvart på ett eller flere av spørsmålene, inngå i den basis som andel «ja»-svar prosentueres ut fra.

Tabell 6.1 viser svarfordelingen på de sju spørsmålene på de tre tidspunktene. For fire av spørsmålene har andelen barnehager som svarer «ja» økt siden første undersøkelse i 2002. Størst økning finner vi for spørsmålet om barnehagens fysiske miljø. Vi skal i den forbindelse merke oss at vi i 2008 stiller strengere krav enn før ved både å spørre eksplisitt om ute- og innemiljø, og alle aldersgrupper. Vi finner en nesten like stor økning når det

gjelder spørsmålet om barnhagen er godkjent etter Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler, fra 73 prosent i 2002 til 84 prosent i 2008. Unntakene er spørsmålet om barnehagen har utarbeidet eller holder på å utarbeide en plan for internkontroll, og spørsmålet om årlige inspeksjoner fra brannvesenet. Ansvar for brannsikkerhet ligger delvis på den enkelte barnehage (i henhold til forskrift om brannsikkerhet, nr. 11.1.0). En ansvarlig brannvernleder skal, sammen med barnehagens eier, sikre at myndighetenes og forsikringsselskapenes krav til brannforebygging blir oppfylt.

Tabell 6.1 Svarfordeling på ulike spørsmål som angår uteområder og bygninger. Prosentandeler som svarer ja.

	2002	2004	2008
Er barnehagens uteområder godkjent etter Forskrift om sikkerhet ved lekeplassutstyr?	85	85	85
Er barnehagens fysiske miljø tilrettelagt for alle barn?	75	80	88*
Er barnehagen godkjent etter Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler?	73	78	84
Har barnehagen utarbeidet eller holder på med å utarbeide en plan for internkontroll?	95	97	94
Har barnehagen årlig inspeksjon fra brannvesenet?	77	79	80
Har barnehagen utarbeidet en plan for systematisk ettersyn og vedlikehold?	74	78	79
Er det siste år foretatt eller planlagt større forbedringer/påkostninger utover normalt vedlikehold?	41	39	50

* I undersøkelsen 2008 inkluderte vi både ute- og innemiljø. Prosentandelen som svarte bekreftende var den samme på begge spørsmålene, 88 prosent.

Vi har samlet kvalitetsindikatorerne i et felles additivt mål. Av indikatorerne i tabell 6.1 utelater vi spørsmålet om faktisk utførte forbedringer eller påkostninger utover normalt vedlikehold, og summerer de andre seks. Siden det denne gang er to spørsmål om fysisk miljø, har vi bare brukt det ene av dem, nemlig spørsmålet om utemiljø, siden svarfordelingen på spørsmålene er helt identiske. Ut fra fordelingene i tabell 6.2 ser vi at de fleste barnehagene klumper seg rundt de høyeste verdiene som det er mulig å oppnå. Vi ser også at andelen barnehager som har alle seks tiltak på plass har økt fra 36 prosent i 2002 til 52 prosent i 2008.

Tabell 6.2 Barnehager fordelt etter antall krav om bygninger og utearealer som er oppfylt. Horizontal prosentuering.

	Ingen	Ett	To	Tre	Fire	Fem	Seks
2002	1	1	4	9	19	30	36
2004	1	1	3	6	17	30	42
2008	2	1	2	6	12	25	52

Tabell 6.3 viser innslaget av barnehager som oppfyller alle seks kriterier i ulike typer barnehager. Fra 2002 til 2008 har det skjedd en betydelig forbedring i alle typer barnehager, både i private og kommunale barnehager og uansett størrelse. Om alt er på plass er først og fremst et spørsmål om barnehagens størrelse, men blant de minste har de private et lite forsprang på de kommunale. Dersom vi ser spesielt på de aller største barnehagene, de med mer enn 75 barn, er alle krav oppfylt i hele 73 prosent av disse.

Tabell 6.3 Prosentandel barnehager der alle seks krav til bygninger og utemiljø er oppfylt etter størrelse og eierform.

	< 26		26–50		> 50	
	Kommunal	Privat	Kommunal	Privat	Kommunal	Privat
2002	18	20	26	48	54	54
2004	25	32	47	36	53	52
2008	32	40	51	53	61	60
	(49)(108)(89)	(69)(105)(91)	(97)(160)(109)	(59)(101)(92)	(70)(145)(171)	(39)(82)(140)

Tabell 6.4 viser at de nyeste barnehagene oftest har oppfylt alle seks krav. Når det gjelder barnehager som allerede eksisterte i 2004, ser vi at de som har fått ny styrer kommer litt dårligere ut enn de som fortsatt har samme styrer.

Tabell 6.4 Prosentandel barnehager der alle seks krav til bygninger og utemiljø er oppfylt etter om barnehagens oppstartsår og styrers ansettelsestid

Barnehagen startet etter 2003	Barnehagen startet før 2004, og ny styrer senere	Barnehagen startet før 2004, og fortsatt samme styrer
62 %	47 %	53 %
(98)	(193)	(358)

Når det gjelder bygninger og uteområder synes tilstanden jevnt over å være bra, og det har skjedd klare forbedringer siden forrige undersøkelse. Fremdeles er situasjonen bedre i store barnehager enn i små, men forskjellen mellom små og store barnehager er blitt redusert.

7 Samarbeid mellom barnehagen og barnehagens eier

Å oppnå bedre kvalitet i barnehager vil i siste instans være eiers ansvar. Ser vi bort fra familiebarnehager, eies flertallet av barnehagene av kommunen. Det er i den sammenheng krav om, og samtidig en utfordring for kommunen å skille mellom sin rolle som eier og sin rolle som lokal barnehagemyndighet. Særlig i store kommuner kan avstanden bli stor mellom kommunen som eier og den enkelte barnehage, men samtidig kan økende kommunestørrelse gjøre det lettere for kommunen å skille mellom eier- og tilsynsrollen. Når det gjelder private barnehager er det en stor variasjon i eiertyper, men gjennomgående er nok avstanden mellom eier og den enkelte barnehage mindre enn i de kommunale barnehagene. Dette forhold bør vi ha i mente når vi senere i kapittel 14 skal presentere styrernes vurdering av hvordan eierne ivaretar sitt ansvar og sine plikter.

Tabell 7.1 viser svarfordelingene i 2002, 2004 og 2008 på våre relativt enkle faktaspørsmål om samarbeid mellom barnehage og eier. Når det gjelder spørsmålet om lokal tilpasning av Rammeplanen, behøver det ikke nødvendigvis å være slik at det ene svaret betinger høyere kvalitet enn det andre. Men aktivitet for å få til en lokal tilpasning kan i det minste være et uttrykk for en bevisst holdning fra eiers side til Rammeplanen og dens innhold og betydning. Som vi ser av tabellen har det her ikke vært noen endring fra 2002 til 2008. Fortsatt er det et mindretall av barnehagene der eier har benyttet seg av anledningen til å fastsette retningslinjer for lokal tilpasning. Når det gjelder det å ha utarbeidet planer for opplæring eller etterutdanning, var det en liten økning fra 2002 til 2004, men senere har det ikke skjedd noen økning. Når det gjaldt igangsetting av slike tiltak, hadde dette skjedd i omtrent halvparten av barnehagene i 2002, mens det nå er tilfelle i nesten to av tre barnehager.

Tabell 7.1 Spørsmål om samarbeid mellom barnehagen og barnehagens eier. Prosentandeler som svarer ja.

	2002	2004	2008
Har eier fastsatt retningslinjer for lokal tilpasning av Rammeplanen?	39	38	37
Har eier et felles system for kvalitetssikring av barnehager?	45	55	58
Har eier et felles system for kvalitetssikring av alle sine tjenester?	33	43	37
Har eier utarbeidet planer for opplæring eller etterutdanning for de ansatte?	43	51	52
Har barnehagen satt i verk tiltak for opplæring eller etterutdanning for de ansatte?	52	56	65

Når det gjelder felles system for kvalitetssikring av barnehager og felles system for kvalitetssikring av alle tjenester, må nødvendigvis eier ha minst to barnehager og levere minst to ulike typer tjenester dersom spørsmålet skal gi mening. Vi skulle forvente at dette er mest aktuelt i kommunale barnehager, noe da også tabell 7.2 viser for både 2004 og 2008. På begge områder er det en høyere andel ja-svar i 2004 enn det var i 2002, men noen tilsvarende økning fram mot 2008 finner vi ikke.

Tabell 7.2 Prosentandeler som svarer ja på ulike spørsmål om samarbeid mellom barnehagen og barnehagens eier etter eierform.

	Kommune	Privat
2004		
Har eier fastsatt retningslinjer for lokal tilpasning av Rammeplanen?	42	34
Har eier et felles system for kvalitetssikring av barnehager?	69	35
Har eier et felles system for kvalitetssikring av alle sine tjenester?	48	32
Har eier utarbeidet planer for opplæring eller etterutdanning for de ansatte?	56	25
Har barnehagen satt i verk tiltak for opplæring eller etterutdanning for de ansatte?	62	48
2008		
Har eier fastsatt retningslinjer for lokal tilpasning av Rammeplanen?	43	30
Har eier et felles system for kvalitetssikring av barnehager?	73	42
Har eier et felles system for kvalitetssikring av alle sine tjenester?	42	31
Har eier utarbeidet planer for opplæring eller etterutdanning for de ansatte?	65	36
Har barnehagen satt i verk tiltak for opplæring eller etterutdanning for de ansatte?	72	58

Når det gjelder planer om og tiltak for opplæring og etterutdanning er det klar forskjell mellom de private og kommunale barnehager (tabell 7.2). For alle fem spørsmål finner vi en klart større andel bekreftende svar fra styrerne i de kommunalt eide barnehagene enn i de privateide både for 2004 og 2008. Sammenhengen mellom svar på disse spørsmålene og eierform er langt på vei helt lik den sammenheng som ble påvist allerede i 2002 (Gulbrandsen 2002: 43). Når det gjelder etterutdanning og opplæring er imidlertid dette et ansvar som også påligger kommunen som barnehagemyndighet. Ved at private barnehager gjør bruk av kommunens tilbud, kan manglende aktivitet, og i mange tilfeller sannsynligvis også manglende forutsetninger blant de private eiere, kompenseres på denne måten. Både i 2002 og 2004 fant vi at det var tilfelle (Gulbrandsen 2002: 50, Gulbrandsen og Sundnes 2004: 67). I neste kapittel vil vi vise at de private barnehagene fortsatt synes å kompensere en slik mangel gjennom bruk av opplæringstilbud fra kommunens side. Sett fra kommunens side er dette også en plikt for kommunen i henhold til kravet om likebehandling av kommunale og private barnehager.

Tabell 7.3 Prosentandeler som svarer ja på ulike spørsmål om samarbeid mellom barnehagen og barnehagens eier etter barnehagens størrelse.

2004	< 26	25–50	>50
Har eier fastsatt retningslinjer for lokal tilpasning av Rammeplanen?	40	34	40
Har eier et felles system for kvalitetssikring av barnehager?	52	53	57
Har eier et felles system for kvalitetssikring av alle sine tjenester?	32	42	48
Har eier utarbeidet planer for opplæring eller etterutdanning for de ansatte?	36	42	51
Har barnehagen satt i verk tiltak for opplæring eller etterutdanning for de ansatte?	45	51	73
2008			
Har eier fastsatt retningslinjer for lokal tilpasning av Rammeplanen?	37	34	40
Har eier et felles system for kvalitetssikring av barnehager?	49	58	64
Har eier et felles system for kvalitetssikring av alle sine tjenester?	31	30	45
Har eier utarbeidet planer for opplæring eller etterutdanning for de ansatte?	35	50	62
Har barnehagen satt i verk tiltak for opplæring eller etterutdanning for de ansatte?	46	63	78

Tabell 7.3 viser at det er en klar sammenheng mellom tre av disse kvalitetstiltakene og størrelsen på barnehagen. Det ene unntaket er fastsettelse av retningslinjer for lokal tilpasning av Rammeplanen, og det unntaket var der også i 2002. Det andre unntaket er spørsmålet om eier har utviklet et felles system for kvalitetssikring av barnehager hvor det heller ikke er noen korrelasjon med størrelse. Her fant vi en relativt klar korrelasjon i 2002. Siden den gang har slike kvalitetssikringssystem blitt såpass mye mer vanlig, først og fremst i de minste barnehagene, men også i de mellomstore, at det ikke lenger er noen sammenheng mellom dette forhold og barnehagens størrelse.

De fem indikatorene som er behandlet så langt i dette kapitlet har noe ulik karakter, og kan derfor ikke uten videre slås sammen i et samlet mål for eiers aktivitetsnivå i forbindelse med kvalitetsutvikling. Det at eier har utarbeidet planer for opplæring eller etterutdanning, og det at barnehagen har satt i verk tiltak med tilsvarende formål, kan sies å være planer og tiltak som skal bidra til økt kvalitet gjennom kompetanseutvikling blant de ansatte. Spørsmålet om fastsettelse av retningslinjer for lokal tilpasning av Rammeplanen er noe mer usikkert. Vi tar det likevel med fordi det som tidligere nevnt kan være en indikator på at eier har et bevisst forhold til Rammeplanen og dens innhold. De to siste spørsmålene vil vi ikke ta med i et sammensatt mål. Et felles system for kvalitetssikring av barnehager forutsetter som nevnt at eier har minst to barnehager, samtidig som et felles system for kvalitetssikring av alle tjenester forutsetter at eier tilbyr andre tjenester enn barnehager. For et betydelig antall barnehager, særlig for de privateide, vil dette ikke være aktuelt. Skal barnehager sammenliknes, må det skje på likt grunnlag. Vi ender derfor opp med et sammensatt mål basert på tre av spørsmålene der barnehagene, eller rettere sagt deres eiere, gis poeng etter om de har vedtatt retningslinjer for lokal tilpasning av Rammeplanen, om de har utarbeidet planer for opplæring og videreutdanning for de ansatte og om det er satt i verk tiltak med samme formål.

Tabell 7.4 viser barnehagenes fordeling på dette sammensatte målet i 2002, 2004 og 2008. På begge tidspunkter er det en ganske jevn fordeling på de ulike verdier på indeksen. På dette felt er det heller ikke noen endring å spore i retning av at flere tiltak er på plass. Dette bryter med tendensen som ellers viser at det gjennomgående har vært en endring i retning av at barne-

hagene har fått flere tiltak på plass, selv om endringen riktignok ikke kan sies å ha vært særlig stor. De endringer som peker i den retning, finner vi for de to målene som ikke er tatt med i det sammensatte målet, nemlig om eiers innføring av felles kvalitetssikringssystem, både for alle barnehager og for tjenesteyting generelt.

Tabell 7.4 Barnehagenes fordeling på sammensatt mål for omfang av samarbeids-tiltak mellom eier og barnehage. Horisontal prosentuering.

	0	1	2	3
2002	27	31	24	18
2004	25	31	27	18
2008	20	27	32	21

Tabell 7.5 viser fordelingene på det sammensatte målet for barnehager av ulik størrelse og med ulik eierform. Det sammensatte målet gir samme informasjon som de foregående tabellene 7.2 og 7.3. Det er først og fremst eierform som er av betydning. Uansett størrelse er det kommunale barnehager som scorer høyest, både dersom vi ser på andel som oppnår tre poeng, og i enda større grad dersom vi ser på andel som scorer minst to poeng. Tilsvarende analyse av data fra 2002 ga helt identiske resultater med hva som er vist for 2004 i tabell 7.5 (Gulbrandsen 2002: 45).

Tabell 7.5. Fordeling på sammensatt mål for omfang av samarbeidstiltak mellom eier og barnehage i barnehager av ulik størrelse og med ulik eierform. Prosent. 2004 og 2008.

2004	< 26		26–50		> 50	
	Kommunal	Privat	Kommunal	Privat	Kommunal	Privat
Ingen	23	38	21	43	8	26
Ett	22	37	28	30	32	35
To	38	17	35	15	26	24
Tre	17	8	16	12	34	15
Antall:	(108)	(105)	(160)	(101)	(145)	(82)

2008	< 26		26–50		> 50	
	Kommunal	Privat	Kommunal	Privat	Kommunal	Privat
Ingen	24	42	15	30	8	16
Ett	24	36	23	36	18	31
To	28	18	37	23	42	34
Tre	25	4	26	11	32	19
Antall:	(89)	(91)	(109)	(92)	(170)	(140)

Det er blitt litt mer vanlig at eier har innført felles system for kvalitetssikring både av barnehager og for annen tjenesteyting. Dette gjelder naturlig nok særlig kommunale barnehager der eier langt oftere enn private barnehageeiere både vil eie mer enn én barnehage og samtidig yter flere tjenester på et bredere felt enn kun barnehager. Men også når det gjelder planer og tiltak for opplæring og etterutdanning av ansatte, har kommunale barnehager fortsatt et forsprang på de private.

8 Om samarbeid mellom barnehagen og kommunen (bydelen) som lokal barnehagemyndighet

I forbindelse med at kommunen er den lokale barnehagemyndighet, har den godkjennings- og tilsynsoppgaver ovenfor barnehagene. Dette ansvaret omfatter blant annet de krav som barnehageloven og Rammeplanen stiller til innhold og kvalitet av det pedagogiske tilbud i barnehagene. Kommunene har ansvar for å legge forholdene til rette for å styrke de ansattes kompetanse, gi støtte til utviklingsarbeid, gjøre tilsynsbesøk, og understøtte den formaliserte kontakten gjennom møter, veiledning og informasjonstiltak, samt gi tilbakemeldinger på årsplaner barnehagene sender inn.

I undersøkelsene har vi spurt om de enkelte barnehagene har søkt om kommunale midler til utviklingsarbeid. Spørsmålet er stilt uten noen tidsavgrensning, og som vi kan se av tabellen er det en relativ liten andel som søker om ekstra midler til utviklingsarbeid. Selv om det mellom 2004 og 2008 har skjedd en økning på seks prosentpoeng av andelen som har søkt om midler og fått, har det store flertall aldri søkt om noe tilskudd. Vi har ikke stilt spørsmålet om hvorfor, men en nærliggende forklaring kan være at dette er en budsjettpost som de fleste kommunene ikke opererer med. Vi kan også se at det kun er et lite antall som søker og ikke får midler. Antallet har ligget stabilt mellom fem og sju prosent i alle tre undersøkelsene. Grunnen til at få søker midler kan være flere, men ofte er nok midlene svært begrenset sett i forhold til antall barnehager og antall ansatte.

Tabell 8.1 Om barnehagen har søkt om kommunale midler til utviklingsarbeid. Prosent.

	2002	2004	2008
Ja, og har fått midler	15	15	21
Ja, men har ikke fått midler	7	6	5
Nei, har ikke søkt	75	76	70
Ubesvart	3	3	4
N	(402)	(758)	(707)

Når det gjelder å søke ekstra midler kan man i undersøkelsen for 2008 se en tydelig forskjell mellom store og små barnehager, mens de mellomstore barnehagene befinner seg et sted midt i mellom. Samlet sett har 30 prosent av de store kommunale barnehagene søkt og fått midler, mens kun 15 prosent av de små kommunale har gjort det samme. Denne forskjellen finner vi også i de private barnehagene, men ikke så stor som i de kommunale barnehagene (se tabell 8.2). Det kan legges til at forskjellen mellom kommunale og private er enda større i de aller største barnehagene, nemlig de med mer enn 75 barn. Her er andelen som har søkt 38 prosent i de kommunale og 26 prosent i de private barnehagene.

Tabell 8.2 Prosentandel av barnehagene som har søkt om kommunale midler til utviklingsarbeid etter størrelse og eierform. 2008.

Under 26 barn		26–50 barn		Over 50 barn	
Kommunal	Privat	Kommunal	Privat	Kommunal	Privat
15 %	14 %	22 %	17 %	30 %	21 %
(89)	(91)	(109)	(92)	(171)	(140)

I undersøkelsene har vi spurt om det formelle samarbeidet mellom kommunene og barnehagene. Spørsmålene ble stilt med svaralternativene «ja» og «nei» og i tabell 8.3 vises svarfordelingene. Slik det ser ut, har kontakten mellom kommune og barnehagene minsket noe i de senere år. Årsplanen sendes til kommunen i omtrent samme utstrekning som tidligere, det vil si at nesten ni av ti barnehager sender sin årsplan til kommunen, men tilbakemeldingene fra kommunen har sunket fra 36 prosent i 2004 til 33 prosent i 2008. Man kan tolke dette resultatet på ulike måter. At det ikke gis noen tilbakemelding, kan være uttrykk for at alt er i sin beste orden. Men samtidig kan det relativt lave innslag av tilbakemelding være et tegn på kommunal passivitet i forhold til barnehagene.

Barnehagene har i mindre grad enn tidligere hatt tilsynsbesøk fra kommunen det siste barnehageåret. Her kan vi se en nedgang siden 2002, da drøyt halvparten av barnehagene fikk slike besøk. I 2008 var det 43 prosent av barnehagene som i løpet av det siste året hadde hatt tilsynsbesøk fra kommunen eller bydelen. Kommunens ansvar for tilsyn, rettleiding og kontroll kan nok i noen grad ivaretas på uformelt vis, men det kan synes

merkelig at dette ansvaret kan ivaretas uten noen form for fysisk besøk i barnehagen. Allerede i barnehagemeldingen fra desember 1999 ble det nevnt at stadig flere kommuner hadde etablert gode rutiner for tilsynet (St. meld, nr. 27, 1999–2000: 27), men andelen med årlig tilsynsbesøk har altså gått ned fra 2002 til 2008.

Opplæringstilbudet fra kommunen har derimot økt noe de senere årene. Andelen barnehager som får opplæringstilbud fra sine respektive kommuner har gått opp fra 83 prosent i 2004 til 90 prosent i 2008. Den klart lavere forekomst av tiltak for opplæring og etterutdanning i private sammenlignet med i kommunale barnehager, kan altså i noen grad synes å bli kompensert ved at de ansatte også i private barnehager kan nytte seg av tiltak satt i gang av kommunen.

Tabell 8.3 Prosentandeler som svarer ja på spørsmål som belyser samarbeid mellom barnehagen og kommunen.

	2002	2004	2008
Sendes barnehagens årsplan til kommunen?	87	86	85
Får barnehagen noen tilbakemelding fra kommunen?	34	36	33*
Gir kommunen de ansatte i barnehagen tilbud om å delta i opplæringstiltak?	83	83	90
Har barnehagen hatt tilsynsbesøk fra kommunen det siste barnehageåret?	51	48	43

* Tallet er beregnet kun ut fra de som sier ja til at de sender årsplan til kommunen.

Ved hjelp av de fem spørsmålene som er presentert i tabellene 8.1 og 8.3 har vi konstruert en additiv indeks som er ment å skulle måle omfang av kontakt og samarbeid mellom barnehage og kommune. Det gis poeng dersom (1) barnehagen har fått kommunale midler til utviklingsarbeid, (2) barnehagen har sendt årsplanen til kommunen, (3) barnehagen har fått tilbakemelding på årsplanen fra kommunen, (4) kommunen har gitt de ansatte i barnehagen tilbud om å delta i opplæringstiltak og (5) om barnehagen har hatt tilsynsbesøk av kommunen i det siste barnehageåret. Fordelingen på indeksen, som er vist i tabell 8.4, er for alle tre undersøkelsestidspunktene tilnærmet normalfordelt. I likhet med resultatene fra undersøkelsene i 2002 og 2004, befinner i 2008 to av tre barnehager seg midt i fordelingen ved å oppfylle to eller tre av de fem kriteriene. Andelen barnehager som oppfyller fire eller fem av kriteriene har sunket med tre prosentpoeng fra 2004 til 2008.

Tabell 8.4 Barnehagene fordelt på sammensatt mål for samarbeid og/eller kontakt mellom barnehage og kommune (horisontal prosentuering).

	Ingen	Ett	To	Tre	Fire	Fem
2002	2	11	32	32	18	5
2004	3	13	32	28	21	4
2008	3	10	33	32	16	6

I tabell 8.5 har vi presentert sammenhengen mellom det sammensatte målet og barnehagens størrelse og eierform. I 2002 var det en tendens til at det blant de private barnehagene var mer samarbeid og kontakt mellom kommunen og små barnehager enn mellom kommunen og store barnehager. Den tendensen fant vi ikke igjen i dataene fra 2004. Da fant vi den største forskjellen mellom store kommunale og private barnehager, der 31 versus 13 prosent hadde minst fire indikatorer på plass. Gjennomgående hadde flere kommunale barnehager minst fire indikatorer på plass. Denne tendensen ser vi også i 2008, det er en tydelig forskjell mellom de kommunale og private barnehagene uansett størrelse. De kommunale barnehagene ligger åtte til ti prosentpoeng høyere enn de private når vi slår sammen de to høyeste skårene.

Tabell 8.5 Barnehagenes fordeling på et sammensatt mål for samarbeid/kontakt mellom barnehage og kommune etter barnehagens størrelse og eierform. Prosent. 2008.

	< 26		26–50		> 50	
	Kommunal	Privat	Kommunal	Privat	Kommunal	Privat
Ingen	5	4	1	2	2	3
Ett	12	20	8	8	8	10
To	34	34	30	37	28	36
Tre	27	28	38	37	33	30
Fire	17	9	17	12	20	16
Fem	6	6	6	3	10	5
Antall:	(89)	(91)	(109)	(92)	(171)	(140)

I 2008 har opplæringstilbudet til både kommunale og private barnehager økt. Men når det gjelder omfanget av kontakt og samarbeid mellom den enkelte barnehage og kommunen i rollen som lokal barnehagemyndighet, er det en liten tilbakegang å spore fra 2002 og 2004 til 2008. I 2008 var det langt under halvparten av barnehagene som fikk årlig tilsynsbesøk fra

kommunen, og barnehagene fikk i mindre grad tilbakemeldinger på årsplaner fra kommunene. Flere kommunale barnehager har oppnådd målene for samarbeid med kommunene sammenlignet med private barnehager.

Det ble denne gang stilt tre nye spørsmål om samhandling mellom barnehage og kommune. 68 prosent av barnehagene svarte bekreftende på spørsmål om kommunen innkaller barnehagen til kontaktmøte minst én gang per år. Litt over halvparten, 53 prosent, svarte bekreftende på spørsmålet om barnehagen mottar veiledning fra kommunen, og samme andel svarte bekreftende på spørsmål om kommunen stiller krav om at barnehagen rutinemessig informerer om barnehagens personalsituasjon. Alle tre spørsmål måler viktige sider ved det vi kan karakterisere som helt nødvendige betingelser for at kommunen skal ivareta sin rolle som lokal barnehagemyndighet, og i dette feltet er det åpenbare mangler.

I tabell 8.6 har vi vist fordelingene på disse tre nye spørsmålene etter barnehagens eierform og størrelse. Blant de kommunale barnehager er det liten eller ingen forskjell mellom små og store barnehager. Når det gjelder det at kommunen innkaller til kontaktmøte minst én gang årlig, skjer dette i omtrent tre av fire kommunale barnehager, uansett størrelse. Nesten to tredjedeler av de samme barnehagene mottar veiledning fra kommunen eller opplever et kommunalt krav om at barnehagen informerer om sin personalsituasjon. At én av fire eller én av tre barnehager ikke har slik kontakt med den lokale barnehagemyndighet, kan kanskje vurderes som problematisk. Men kontakten er enda mindre hyppig i de private barnehagene. Uansett størrelse er forekomst av årlige kontaktmøter mindre i private enn i kommunale barnehager. Det er også mindre vanlig å få veiledning fra kommunen. Særlig gjelder dette store private barnehager der to av tre barnehager ikke har fått slik veiledning. Det samme er tilfelle når det gjelder kommunens krav om at barnehagen skal informere om personalsituasjonen. Uansett størrelse skjer dette oftest i de kommunale barnehagene, og forskjellen er størst i de største barnehagene.

Tabell 8.6 Forekomst av formalisert kontakt mellom barnehagen og kommunen etter størrelse og eierform. Prosent.

	< 26 barn		26–50 barn		Over 50 barn	
	Kommunal	Privat	Kommunal	Privat	Kommunal	Privat
Årlige kontaktmøter	70	56	77	66	76	59
Kommunal veiledning	62	50	62	50	63	35
Informerer om personalsituasjonen	63	43	62	51	64	34
	(89)	(91)	(109)	(92)	(171)	(140)

Vi har også sett nærmere på de aller største barnehagene, nemlig de med mer enn 75 barn. De største kommunale barnehagene kom alle ut med høyere andel på de tre indikatorene enn når vi setter 50 barn som grense for hva som skal være en stor barnehage. 88 prosent ble årlig innkalt til kontaktmøte, 67 prosent fikk veiledning og samme prosent rapporterte at kommunen stilte krav om rutinemessig informasjon om personalsituasjonen i barnehagen. For de to første indikatorene var det en svak nedgang for de største private, nemlig til 52 og 32 prosent. På den siste av indikatorene kom imidlertid de største private barnehagene noe bedre ut med 46 prosent som rapporterte at kommunene stilte krav om å få vite om personalsituasjonen. Det var altså i private barnehager med mellom 51 og 75 barn at slike krav forkom minst hyppig, nemlig bare i 27 prosent av slike barnehager.

Funnene fra spørsmålene om kontakt mellom barnehagene og kommunen, kan gi grunnlag for en viss bekymring. For det første har det, i motsetning til de fleste andre indikatorene som er blitt målt, ikke skjedd noen forbedring fra de første to undersøkelsene. For det andre er det klare mangler med hensyn til kontakthypighet på felter som bør være avgjørende for kommunens rolle som lokal barnehagemyndighet. For det tredje er det klare forskjeller mellom kommunale og private barnehager som kan gi grunnlag for spørsmål om kommunene likebehandler de to typer av barnehager.

9 Mobbing i barnehagen – forekomst og tiltak

9.1 Mobbing i barnehagen?

Mobbing i barnehager er et relativt nytt tema både innenfor forskningen og som begrep i praksisfeltet. Begrepet mobbing innenfor denne kontekst kom på dagsorden i 1997 i og med Pettersen og Alsakers bok 'Mobbing i barnehagen' som hevdet at mobbing også forekommer blant barna i barnehagene. Dette var en kontroversiell påstand og utløste en debatt som pågår fremdeles både blant forskere og blant barnehagepersonale, blant annet blir det diskutert om selve mobbebegrepet har noe å tilføre barnehagen. Mye av det vi i dag vet om mobbing er først og fremst basert på forskning innenfor skolekonteksten. Forskning fra skolene viser imidlertid at det er de yngste barna som er mest utsatt for mobbing (Pettersen 1997, Midtsand, Monstad og Søbstad 2004). Dette tilsier at mobbing også kan være et høyst relevant tema for forskning innenfor barnehagesektoren. Det er vanlig at små barn slåss og kranbler og at noen barn fremstår som mer aggressive enn andre, men barnehagepersonalet vegrer seg ofte for å kalle vedvarende konflikter for mobbing. Mange blant barnehagepersonalet uttrykker ubehag ovenfor begrepet og føler det fremmed, og oppfatter at det å takle konflikter inngår i den sosiale treningen (Kristensen 2008). Ved Høgskolen i Bergen foregår det nå en studie om 'små barn og konflikter' der de blant annet undersøker om hvorvidt det er riktig å snakke om mobbing når små barn har konflikter i barnehagen (<http://www.hib.no/katalog/default.asp?a=prosjektResultat&id=480>).

Det finnes flere ulike definisjoner av hva mobbing innebefatter, og dette inkluderer også ulike alvorlighetsgrader. Den mest vanlige oppfatningen er at mobbeatferd dreier seg om systematisk plaging, og ikke innbefatter vilkårlig erting eller tilfeldig aggressiv atferd. Pettersen (1997) påpeker at mobbing ikke behøver å dreie seg om verken ondskap eller kalkulert beregning. Det er tilstrekkelig at det er en ubalanse i maktforholdet, det vil si at den som plages ikke så lett kan forsvare seg. Videre vil ikke det systematiske aspektet nød-

vendigvis peke på annet enn at plagingen gjentar seg over en viss tid. Reidar Pettersen sammenfatter karakteristikken av mobbeadferd slik: 1) En person blir utsatt for fysiske eller psykiske ubehagelige handlinger fra en annen person, eller aller helst en gruppe, 2) dette gjentar seg over tid og 3) offeret er underlegen. Midler i mobbingen kan være av både fysisk og psykisk art, og kan dreie seg om både slag og spark, utestengning, erting og grimaser. En undersøkelse fra 2004 (Midtsand et al. 2004) viste på grunnlag av observasjoner, intervjuer og spørreskjemaer, at mellom 10 og 20 prosent av barn i barnehagen (intervjuobjektene var mellom fire og fem år gamle) opplever det de definerte som mobbing én gang i uken eller oftere. Over halvparten svarte at de av og til eller ofte ble avvist i leken, mens 6–8 prosent svarte at de følte seg plaget av andre barn.

I følge foreldreundersøkelsen som inngår i evalueringen av implementeringen av Rammeplanen (Østrem m.fl. 2009), svarer 54 prosent av foreldrene at barna har fortalt om negative erfaringer fra samvær med andre barn i barnehagen. I denne studien har forfatterne lagt sammen «konflikter» og «blir holdt utenfor», selv om en konflikt kan bety en jevnbyrdlig konflikt uten at noe plaging forekommer. Uansett indikerer resultatet at konflikter med andre barn er en del av erfaringene man gjør i barnehagen. Fire prosent av foreldrene rapporterte at dette, i følge hva barna fortalte fra barnehagen, var ofte forekommende, 22 prosent opplevde det noen ganger, 36 prosent av og til, og 36 prosent sjelden eller aldri. Samtidig viser en brukerundersøkelse fra Tns-gallup (2008) at 97 prosent av foreldrene er fornøyd med barnas trivsel i barnehagen, hvorav 90 prosent er meget eller svært godt fornøyd, kun tre prosent er misfornøyd. Det sosiale miljøet i barnehagen vurderes også som meget bra av foreldrene, 94 prosent sier seg fornøyd hvorav 79 prosent er meget eller svært godt fornøyd.

9.2 Forekomst av mobbing i barnehagene

I undersøkelsene både i 2004 og 2008 har vi ønsket å tallfeste kunnskap om mobbing i barnehager og har i den forbindelse spurt styrerne om forekomst av mobbing og hvilke arbeidsmetoder som brukes for å motvirke mobbing. Disse to spørsmålene verken kan eller bør regnes som en egen mobbeundersøkelse, kun et bidrag til forskningen om mobbing i barnehager.

Spørsmålet om forekomst var formulert som følger: «Har du i løpet av det siste året opplevd mobbing mellom barn i barnehagen?» Styrerne hadde tre svarkategorier å velge mellom. Tabell 9.1 viser hvordan styrerne vurderer omfanget av mobbing mellom barn i barnehagen i 2004 og 2008. De fleste har svart at mobbing har forekommet, men svært sjelden. Andelen som svarer at mobbing ikke forekommer overhode har steget fra 22 prosent til 30 prosent. Det kan indikere at forekomst av mobbing har sunket i de senere år, men det kan også indikere at oppfatningen av hva som er mobbing har endret seg. Både i 2004 og 2008 var det under ti prosent som svarte at mobbing forekommer jevnlig i barnehagen. Det at vi kun har spurt styrerne om forekomst av mobbing i barnehagen er selvfølgelig en begrensning. For å få et mer helhetlig bilde bør flere aktører rapportere. Men samtidig forutsetter vi at styrer, med lederansvar for barnehagen, kan gi oss et rimelig dekkende bilde av hvordan barnas samhandling oppfattes i den enkelte barnehage. Det er altså mer presist å forstå funnene som kunnskap om rapportert forekomst av mobbing, altså forekomst slik styrerne ser det.

Tabell 9.1 Rapportert forekomst av mobbing mellom barna i barnehagen. Prosent. 2004 og 2008

	2004	2008
Nei, aldri	22	30
Har forekommet, men svært sjelden	68	58
Forekommer jevnlig	7	9
Ubesvart	4	3
N:	(758)	(707)

Tabell 9.2 viser forholdet mellom rapportert forekomst av mobbing i forhold til barnehagens eierform og størrelse. For spørsmålet om mobbing forekommer jevnlig ligger den bekreftende svarprosenten på mellom seks og åtte prosent uavhengig av eierform og størrelse. Ett unntak er de mellomstore kommunale barnehagene hvor 15 prosent svarer bekreftende på at mobbing forekommer jevnlig. Her er det også kun 19 prosent som svarer at mobbing aldri forekommer. Dette kan sammenlignes med mellomstore private barnehager der 35 prosent av styrerne svarer at mobbing aldri forekommer, eller med små private der 45 prosent svarer at mobbing aldri forekommer. Når det gjelder de store barnehagene er det ingen forskjell mellom kommunale og

private barnehager, verken når det gjelder forekomst eller at det aldri forekommer. Når det gjelder de små og mellomstore barnehagene er forskjellene relativt store mellom eierformene. Selv om mobbing ansees å være noe som forekommer sjeldent, rapporterer små og mellomstore kommunale barnehager gjennomgående om mer mobbing enn det de private barnehagene gjør. Dersom vi splitter de største barnehagene i tabell 9.2 med 75 barn som nedre grense mot de aller største barnehagene, får vi samme tendens i de aller største som i de små og mellomstore. Mobbing har forekommet (58 prosent) eller forekommer jevnlig (4 prosent) i de aller største private, mot tilsvarende andeler på 63 prosent og 10 prosent i de aller største kommunale barnehagene.

Tabell 9.2 Rapportert forekomst av mobbing betinget av eierform og størrelse. Prosent. 2008

	< 26		26 – 50		> 50	
	Kommunal	Privat	Kommunal	Privat	Kommunal	Privat
Nei aldri	32	45	20	35	27	26
Har forekommet, men svært sjelden	56	45	63	55	63	64
Forekommer jevnlig	9	6	15	8	8	7
Ubesvart	3	4	2	2	2	2
Antall:	(89)	(91)	(109)	(92)	(171)	(140)

9.3 Bruk av arbeidsmetoder for å motvirke mobbing

Vi har undersøkt hvilke arbeidsmåter barnehagene benytter for å fremme sosial kompetanse og dermed sannsynligvis motarbeide mobbing. Skolen har etter hvert fått en god del forskningsaktivitet knyttet til fenomenet mobbing, og i dag finnes det omfattende tiltakspakker. Som sagt vet man ikke så mye om omfanget i barnehagen, men vi vet at det forekommer, og som Søbstad (2002) påpeker, at selv om mobbing ikke er noe stort og altoverskyggende problem i barnehagen, er det et alvorlig problem for dem det gjelder og det er derfor viktig at alle barnehager utvikler en strategi mot mobbing. Det finnes flere typer programmer og arbeidsmåter som med ulike vinklinger har til hensikt å fremme sosial kompetanse hos barn og motvirke mobbing. Noen er utviklet for skolebarn, mens andre er mer rettet mot førskolebarn. I spørreskjemaet fikk styrerne en liste over ulike arbeidsmetoder og programmer, og

krysset av for dem barnehagen eventuelt benyttet. Det skiller litt mellom 2004 og 2008 i henhold til hvilke programmer som står på listen. I samråd med oppdragsgiver er et program kommet til og et annet er blitt tatt bort.

Tabell 9.3 viser fordelingen av hvilke tiltak barnehagene har tatt i bruk. Både i 2004 og 2008 var det tiltaket «Du og jeg og vi to» som i størst grad ble benyttet. Det er et program utviklet for å fremme barns sosiale kompetanse samtidig som det har fokus på kompetanseutvikling for personalet (Lamer 1997). Fra 2004 til 2008 kan vi se en fordobling, fra 16 til 32 prosent, av antall barnehager som benytter «Steg for steg», et program for utvikling av sosiale ferdigheter. I år 2004 var det 40 prosent av barnehagene som benyttet seg av «Systematisk observasjon av samspill», i samråd med oppdragsgiver ble dette programmet ikke tatt med i undersøkelsen for 2008. I stedet har vi spurt om programmet «Systematisk arbeid med relasjoner», utviklet av Berit Bae, men det var kun fem prosent av barnehagene som benyttet dette programmet. Andelen barnehager som benytter Karsten Hundeides «Åtte temaer for godt samspill/ledet samspill» har gått ned fra 11 prosent i 2004 til seks prosent i 2008. Dette er et program som både er rettet mot samspillet mellom omsorgsgiver og barn, samt mot barnehagens veiledning av foreldres samspill med barna sine. Det er mulig at dette programmet kan bli for tidskrevende for de ansatte. Som vi kan se av tabellen blir programmene Olweus, Zero og MOD i svært liten grad benyttet, noe som kan forklares med at dette er programmer som i utgangspunktet er utviklet for skolesektoren. I 2004 var det 29 prosent av barnehagene som oppga at de bruker «annet». I undersøkelsen for 2008 spurte vi litt mer detaljert, og det viste seg at 16 prosent av barnehagene da benyttet seg av egenutviklede programmer og seks prosent benyttet andre eksterne tilbud.

Tabell 9.3 Bruk av arbeidsmåter for å motvirke mobbing. Prosent.

	2004	2008
Du og jeg og vi to (Lamer)	57	42
Olweus-programmet	1	1
Zero-programmet (Roland)	0,3	0,1
MOD (utdanningsforbundet)	0,1	0,6
Steg for steg (Nasjonalforeningen for folkehelsen)	16	32
Åtte temaer for godt samspill/ledet samspill (Hundeide)	11	6
Systematisk observasjon av samspill	40	*
Systematisk arbeid med relasjoner (Bae)	*	5
Annet	29	*
Annet eksternt tilbud	*	7
Egenutviklet program	*	16

* Spørsmålet ble ikke benyttet i den aktuelle undersøkelsen det året.

Tabell 9.4 viser hvordan bruken av de mest benyttede arbeidsmåtene i 2008 varierer mellom private og kommunale barnehager av ulik størrelse. I 2004 ble Lamer og Hundeide sine programmer benyttet i større grad i de kommunale barnehagene enn i de private. I 2008 er det små eller ingen forskjeller mellom kommunale og private barnehager, men størrelsen på barnehagene har desto større innvirkning på bruk av programmer. Når det gjelder «Du og jeg og vi to» viser tabellen at bruken av programmet nesten er dobbelt så høyt i de store barnehagene sammenlignet med de små, uansett om det er kommunale eller private barnehager. Bruken av denne arbeidsmåten er minst utbredt i de små private barnehagene, mens det for de store barnehagene er tilnærmet uten betydning om den er eid av kommunen eller av private. For programmet «Steg for steg» er det ikke noen entydig tendens, men blant små og mellomstore barnehager er det flere kommunale barnehager som bruker metoden. Denne tendensen er motsatt for de store barnehagene, der nesten dobbelt så mange av de private bruker programmet sammenlignet med de kommunale. Hundeides program «Åtte temaer for godt samspill» blir mest brukt i store barnehager, uavhengig av eierform. De øvrige programmene blir brukt i liten grad. Når det derimot gjelder bruk av egenutviklede program, er det en forholdsvis stor forskjell mellom kommunale og private barnehager, der har størrelse minimal betydning. Det gjelder særlig små og store private barnehager som i større grad enn kommunale barnehager av samme størrelse gjør bruk av egenutviklede program for å motvirke mobbing.

Tabell 9.4 Bruk av arbeidsmåter betinget av barnehagens eierform og størrelse. 2008.

	< 26		26–50		> 50	
	Kommunal	Privat	Kommunal	Privat	Kommunal	Privat
Du og jeg og vi to (Lamer)	28	23	43	42	53	49
Steg for steg (Nasjonalforeningen for folkehelsen)	47	33	31	23	24	40
Åtte temaer for godt samspill/ledet samspill (Hundeide)	5	0	7	4	9	9
Systematisk arbeid med relasjoner (Bae)	1	2	6	4	8	6
Annet eksternt tilbud	6	6	10	7	7	5
Egenutviklet program	12	22	13	16	14	22
	(89)	(91)	(109)	(92)	(171)	(140)

9.4 Sammenheng mellom bruk av arbeidsmetoder og rapportert forekomst av mobbing

I og med at barnehagene benytter seg av arbeidsmåter for å motvirke mobbing har vi også ønsket å undersøke hvilke forhold som finnes mellom bruk av arbeidsmåter og rapportert forekomst av mobbing. I den sammenhengen har vi slått sammen svarene «Har forekommet, men svært sjelden» (59 prosent) og «Forekommer med jevne mellomrom» (8 prosent), og har kalt dette et ja-svar – en bekreftelse av at styrer mener mobbing forekommer i barnehagen. Samlet for alle barnehagene er det 67 prosent som svarer at mobbing forekommer. Sammenhengen mellom rapportert forekomst av mobbing og bruk av arbeidsmåter for å motvirke mobbing, kommer klart frem ved å se på hvordan rapportert forekomst av mobbing er betinget av antall arbeidsmetoder som brukes. Som tabell 9.5 viser er det meget små forskjeller mellom årene 2004 og 2008, samtidig er det en klar tendens til at jo flere arbeidsmåter som benyttes, jo høyere er prosenten som rapporterer mobbing.

Tabell 9.5 Rapportert forekomst av mobbing betinget av antall arbeidsmåter. Prosent. 2004 og 2008

Mobbing rapportert	Ingen	En	To	Flere
2004	52	74	78	84
2008	47	73	74	85

Med den type data vi har til rådighet er det nærmest umulig å fastslå noe årsaksforhold mellom forekomst av mobbing og bruk av arbeidsmåter for å motvirke mobbing. På den ene side er det mulig å tolke resultatene dit hen at barnehagenes bruk av programmene har blitt motivert nettopp av at man har registrert mobbing. Samtidig er det verdt å merke seg at de programmene som brukes mest ikke handler spesifikt om mobbing, men generelt dreier seg om å fremme sosial kompetanse. En annen mulig tolkning er at bruk av slike programmer henger sammen med høyere bevissthet om mobbeproblematikk i barnehagen. Om personalet arbeider systematisk med barnas samspill og sosiale kompetanse, er det sannsynlig at styrer og det øvrige personalet også er mer disponert for å oppfatte forekomst av mobbing. Det er mulig at bruk av denne typen arbeidsmåter gir forståelsesmåter og begreper om barnas sosiale atferd som fremmer en mer nyansert opplevelse av det som skjer mellom barna.

Å snakke om mobbing i barnehager er som sagt en relativt ny måte å tenke på når det gjelder små barns samvær. Kanskje har de barnehagene som er mest orientert mot kvalitet også et begrepsapparat der mobbing inngår i forståelsesmønsteret? På bakgrunn av denne tolkningen kan man konkludere med at en barnehage av god kvalitet ikke nødvendigvis er en barnehage helt fri for mobbing, men en barnehage som tar problemet på alvor og gjør noe for å motvirke og forebygge mobbing.

10 Overgang fra barnehage til skole

I Rammeplanen er det en klar målsetting å styrke sammenhengen mellom barnehage og skole for å skape en god overgang for barn som skal begynne på skolen. Et samarbeid mellom barnehagene og skolene ansees nødvendig både for å skape en trygghet for barnet og for å gi et godt grunnlag for videre læring. Tidligere rettet man oppmerksomheten mot det individuelle barnets forutsetninger for å være klar for skolen, i senere år har man blitt mer bevisst på at det å bli klar for skolelivet må sees i sammenheng med barnets omgivelser, familie, jevnaldrende, barnehage og lærerne i skolen. Kunnskapsdepartementet har i den forbindelse utarbeidet en veileder om hvordan samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole bør fungere. I veilederen fremheves det at i overgangen fra barnehage til skole er det særlig noen forhold som ansees viktige for å legge opp til et helhetlig læringsløp som samtidig ivaretar det enkelte barns behov på best mulig måte. Det vil blant annet si at barnet bør bli kjent med skolen i god tid før første skoledag, helst gjennom fysiske besøk i skolen, og at barnet får hilse på lærere og andre elever. Det bør være sammenheng og progresjon i utdanningssystemet for barnehagen og skolen. Det vil si at barnehagene får lagt et kunnskapsgrunnlag som skolene kan bygge videre på. Barnehagetiden bør avsluttes på en god måte og skolen (og eventuelt fritidsordningen) skal på ulike måter forberede seg til å ta i mot barnet. Skolen bør få god informasjon om hvert enkelt barn før skolestart slik at skolene kan planlegge best mulige løsninger for det enkelte barn. Det anbefales at foreldrene får en aktiv rolle i overgangen, de skal ha muligheter til å delta i informasjonsutvekslingen, de skal også godkjenne informasjonsoverføring fra barnehage til skole. Deltagelse i en slik informasjonsutveksling vil ikke minst være viktig for foreldre til minoritetspråklige barn og barn med særskilte behov. Kommunen, skolen og barnehagen har et felles ansvar for at overgangen skjer på best mulig måte og det anbefales at man har felles møteplasser for forventningsavklaringer, kompetanseutvikling og felles planlegging (Kunnskapsdepartementet 2008). Det å kjenne til hverandres mål og arbeidsmetoder bidrar til å skape en konstruktiv

dialog og en felles plattform å bygge videre på. Det finnes ulike måter å overføre informasjon på, skriftlig, gjennom samtaler og dokumentasjon, og barnehagene står fritt til å velge metoder og omfang av overføringene.

Vi har spurt styrerne om hvordan deres barnehage har tilrettelagt for overgangen mellom barnehage og skole. I tabell 10.1 vises prosentandelen av barnehagene som har svart bekreftende på spørsmålene vi har stilt. Av tabellen kan vi se at det i 2008 har skjedd betydelige forbedringer av rutiner og tiltak for å underlette overgangen sammenlignet med 2004. I 2008 har nesten alle barnehager etablert skoleforberedende tiltak for 5-åringer. Mens det i 2004 var under en tredjedel av barnehagene som hadde etablert rutiner for kunnskapsoverføring mellom barnehage og skole, var det i 2008 nesten tre av fire barnehager som hadde etablert slike rutiner. Under halvparten av barnehagene har etablert felles møteplasser for lærere i barnehage og skole, det samme gjelder for etablering av rutiner som skal sikre sammenheng og progresjon i læringsinnholdet mellom barnehage og skole. Derimot virker det som at samarbeidet for å tilrettelegge for barn som har særskilte behov er etablert i de fleste barnehager, fire av fem barnehager oppga i 2008 at de hadde slike rutiner på plass. I Rammeplanen er det lagt vekt på at foreldre skal involveres og være en aktiv part i denne overgangen, 60 prosent av barnehagene har etablert rutiner for å involvere foreldrene. Kun 62 prosent hadde etablert kontakt mellom barnehage og skole. På bakgrunn av at kommunene både er lokal barnehagemyndighet og skoleeier burde man kanskje ha forventet at en større andel hadde etablert kontakt. Samlet sett er det en betydelig økning i samarbeid siden forrige undersøkelse, men samtidig finnes det store potensialer for forbedringer.

Noen av spørsmålene vi har stilt i denne undersøkelsen ble ikke stilt i forrige undersøkelse. Av tabellen kan man se at det er mindre bekreftende svar på de nye spørsmålene, grunnen er kanskje at det ikke har vært så mye fokus på akkurat disse tiltakene innen samarbeidet tidligere.

Tabell 10.1 Spørsmål om tiltak for å lette overgangen mellom barnehage og skole. Prosentandeler som svarer ja.

	2004	2008
Barnehagen har skoleforberedende tiltak for 5-åringene	72	96
Det er etablert rutiner for kunnskapsoverføring mellom barnehage og skole	31	72
Det er etablert felles møteplasser for lærere i barnehage og skole	*	45
Det er etablert rutiner/utarbeidet planer som sikrer sammenheng og progresjon i læringsinnholdet i barnehage og skole	*	41
Det er etablert rutiner for samarbeid mellom barnehage og skole på kommunalt nivå	35	62
Det er etablert rutiner for tidlig samarbeid mellom barnehage og skole dersom barn har behov for særskilt tilrettelagt omsorg	*	82
Det er etablert rutiner for involvering av foreldre	*	60
Nei, ingen spesielle tiltak	10	*

* Spørsmålet ble ikke stilt i den aktuelle undersøkelsen.

I foreldreundersøkelsen i den pågående evaluering av implementering og bruk av Rammeplanen (Østrem m fl 2009) ble foreldrene til barn med nær forestående skolestart spurt om de var enige med påstanden om at barnehagen samarbeider med skolen om overgangen mellom de to institusjonene. Blant foreldre med barn som skulle begynne på skolen til høsten (undersøkelsen var gjennomført i mai 2008) var 79 prosent helt eller delvis enige i at de to institusjonene samarbeidet. 48 prosent sa seg helt enig i påstanden, mens 31 prosent var delvis enige. Av foreldrene var det åtte prosent som ikke visste noe om hvordan samarbeidet fungerte, og 12 prosent stilte seg negative til hvordan skolen og barnehagen samarbeidet.

I tabell 10.2 viser vi forekomst av ulike former tiltak i kommunale og private barnehager av ulik størrelse. Siden så godt som alle barnehagene svarte positivt på spørsmålet om barnehagen har skoleforberedende tiltak for 5-åringer, kan det heller ikke bli noen variasjon i dette spørsmålet, slik at vi har utelatt det fra tabellen. Dette er også et spørsmål som det er opp til barnehagen å beslutte. For de øvrige spørsmålene er det mer snakk om rutiner og ordninger som fordrer aktivt samarbeid mellom barnehage, skole, kommune og foreldre. Når det gjelder det siste av spørsmålene, kan nok dette oppfattes å ha en videre referanseramme enn overgangen barnehage skole, men det ble nå en gang plassert under spørsmålsbolken med denne overskriften i spørreskjemaet.

Det er ett klart og gjennomgående funn i tabell 10.2, nemlig at de kommunale barnehagene skårer høyere på alle spørsmålene enn de private barnehagene. Nå vil dette sannsynligvis være langt lettere å få til i kommunale barnehager ettersom barnehage og skole har samme eier og ofte også kan være plassert i samme kommunale etat. Men dette forhindrer ikke at barn i private barnehager i mindre grad får nytte godt av slike tiltak, som ut fra lovens bokstav bør tolkes som en naturlig del av likebehandling og sannsynligvis også av barns rettigheter med hensyn til opplæring.

Tabell 10.2 Forekomst av om tiltak for å lette overgangen mellom barnehage og skole etter barnehagenes eierform og størrelse. 2008.

	< 26		26–50		< 50	
	Kommunal	Privat	Kommunal	Privat	Kommunal	Privat
Det er etablert rutiner for kunnskapsoverføring mellom barnehage og skole	78	57	78	61	80	72
Det er etablert felles møteplasser for lærere i barnehage og skole	63	31	55	36	49	36
Det er etablert rutiner/ utarbeidet planer som sikrer sammenheng og progresjon i læringsinnholdet i barnehage og skole	64	35	43	34	40	34
Det er etablert rutiner for samarbeid mellom barnehage og skole på kommunalt nivå	63	50	73	54	74	63
Det er etablert rutiner for tidlig samarbeid mellom barnehage og skole dersom barn har behov for særskilt tilrettelagt omsorg	74	63	91	83	91	83
Det er etablert rutiner for involvering av foreldre	60	47	67	58	68	55
	(89)	(91)	(109)	(92)	(171)	(140)

Vi har samlet de sju spørsmålene om tiltak for å lette overgang mellom barnehage og skole i en additiv indeks basert på de sju spørsmålene. I denne kan vi se hvor mange prosentandeler av barnehagene som har hvor mange tiltak på plass. Når noen svært få barnehager skårer 0 på en slik indeks, kan nok dette skyldes at også de som har ubesvart er tatt med i beregnings-

grunnlaget og fremkommer med verdi 0 på indeksen. Men uansett, viser tabell 10.3 at indeksen er sterkt høyreskjev. 28 prosent av barnehagene faller på dens fire laveste verdier, og cirka 72 prosent på dens fire høyeste verdier. En drøyt tredel, 37 prosent, har enten høyeste eller nest høyeste verdi. Det vil si at en stor andel av barnehagene har etablert flere tiltak for å lette overgangen mellom barnehagen og skolen.

Tabell 10.3 Barnehagenes fordeling på additiv indeks som måler tilstedeværelse av tiltak og rutiner som kan lette overgangen mellom barnehage og skole.

0	1	2	3	4	5	6	7
2 %	6 %	11 %	9 %	17 %	19 %	19 %	18 %

I tabell 10.4 viser vi hvordan barnehager som skårer 6 eller 7 på indeksen fordeler seg på kommunale og private barnehager av ulike størrelse. Tabellen bekrefter funnene fra tabell 10.2 om den store forskjellen mellom private og kommunale barnehager. I denne sammenheng har størrelse svært liten betydning.

Tabell 10.4 Andel barnehager som skårer 6 eller 7 på indeks som måler tilstedeværelse av tiltak og rutiner som kan lette overgangen mellom barnehage og skole etter størrelse og eierform.

< 26		26–50		> 50	
Kommunal	Privat	Kommunal	Privat	Kommunal	Privat
48 %	19 %	50 %	25 %	48 %	26 %
(89)	(91)	(109)	(92)	(171)	(140)

Når det gjelder tiltak som kan lette overgangen mellom barnehage og skole, har det skjedd store endringer siden 2004. Den gang hadde 72 prosent av barnehagene skoleforberedende tiltak for femåringene. Nå er dette på plass i så godt som alle barnehager. Det har også vært en økning i etablerte rutiner for samarbeid mellom barnehage og skole på kommunalt nivå og for kunnskapsoverføring mellom barnehage og skole. Det er problematisk at skoleforberedende tiltak er mer utbredt i kommunale enn i private barnehager.

11 Barnehagens organisering

Som tidligere nevnt, finnes det lite statistikk om barnehager. Selv om grunnlaget for det som tidligere årlig ble publisert i serien Norges offisielle statistikk var årsmeldingsdata om den enkelte barnehage, vanligvis enten aggregert til høyere nivå, som kommune, fylke eller hele Norge, eller disaggregert i form av opptellinger av personer, enten antall barn med plass eller antall ansatte (Gulbrandsen 2005).

En av de største endringer som i de siste åra har skjedd med norske barnehager, er den store veksten av antall barn under tre år. I løpet av knappe 25 år har barnehagene endret seg fra å være et sted der hovedtyngden av barna var svært nær skolestart, til å bli et sted der de helt minste barna har fått en langt større plass. Endringen er dekkende beskrevet i tabell 11.1, som viser hvor stor andel av barnehagebarna som til en hver tid var under tre år i tidsrommet fra 1980 til 2007.

Tabell 11.1 Andel av barna i barnehagen som ennå ikke hadde fylt 3 år ved utgangen av året

1980	1990	2002	2007
3,7 %	13,6 %	24,5 %	33,8 %

Vi vet lite om hvordan den enkelte barnehage har møtt denne endringen. Har man opprettholdt en organisering med faste avdelinger, eller har man forsøkt med mer fleksible organisasjonsformer i form av avdelingsfrie barnehager der barn og ansatte er knyttet til mer løse grupper, ofte kalt basebarnehage? I hvilken grad skiller barnehager barna i avdelinger og grupper etter alder, eller settes små og store barn sammen i det som ofte er blitt kalt søskengrupper?

Det første spørsmålet, om barnehagen er en avdelingsbarnehage eller en avdelingsfri (med baser) barnehage, viser at et klart flertall av barnehagene er organisert med avdelinger. For 80 prosent ble det svart avdeling, 13 prosent avdelingsfri, fire prosent svarte annet og ytterligere fire prosent hadde ubesvart på dette spørsmålet. Det er her liten forskjell etter eierform, avdelingsandelen er 82 i kommunale og 77 i private barnehager, men det er forskjell etter

størrelse. Dersom vi bruker den fininddelte størrelsesinndelingen, øker bruk av avdelinger med økende størrelse opp til barnehager med 75 barn, for deretter å avta. Sammenliknet med de nest største barnehagene er det flere av de aller største som svarer avdelingsfri, men det er også klart flere av de aller største som har ubesvart på spørsmålet. Det er altså mer vanlig at styrerne i de største barnehagene finner våre svarkategorier på dette spørsmålet mindre passende.

Tabell 11.2 Barnehagens organisering etter størrelse. 2008.

	< 26	26–50	51–75	>75
Avdeling	64 %	85 %	91 %	74 %
Avdelingsfri	25 %	11 %	5 %	12 %
Annet	9 %	2 %	2 %	3 %
Ubesvart	2 %	3 %	3 %	12 %
N:	(177)	(201)	(214)	(96)

Vi presenterer ikke noen trivariat tabell over sammenheng mellom eierform, størrelse og organisering. Dette rett og slett fordi den sammenhengen vi viser i tabell 9.2 langt på vei er den samme både i kommunalt og i privat eide barnehager.

Man skulle kanskje forvente at avdelingsfrie barnehager var en ny organisasjonsform som ofte kjennetegner helt nye barnehager. Det er ikke tilfelle. Uansett når barnehagen ble startet opp, ligger andelen som er organisert med avdelinger rundt 80 prosent.

Spørsmålet om organisering ble fulgt opp med et spørsmål om hvordan gruppene var sammensatt. For hver gruppe eller base ble styrerne bedt om å oppgi antall barn som per 1.10.2008 ikke hadde fylt tre år, antall barn som hadde fylt tre år per samme dato og antall ansatte som var knyttet til gruppen/basen. Det var anledning til å svare for åtte grupper, avdelinger eller baser.

Det er ikke helt uproblematisk å gjenskape barnehagenes avdelings- og gruppestruktur ut fra dette spørsmålssettet (se spørsmål 44 i appendix 1). Det må gjøres enten ut fra opplysningene vi finner i svarrubrikkene for antall barn, for antall ansatte eller begge deler. Et problem er om en tom rute er et uttrykk for at en gruppe ikke eksisterer, eller om styrer ikke har tilstrekkelig opplysninger til å skrive et tall i ruten. En tom rute kan altså enten være et uttrykk for at tallet faktisk er null, eller så kan det også representere ubesvart.

Vi har gått gjennom de avgitte svarene for alle åtte gruppene. Dersom det i første gruppe ikke finnes tall i noen av gruppene, har vi tolket dette som en barnehage som enten ikke har grupper eller som vi, på grunn av manglende svar fra styrers side, ikke har klart å måle på denne variabelen, Som vi ser av tabell 11.3 gjelder dette fem prosent av barnehagene. Vi går deretter gjennom spørsmålssettet og identifiserer antall grupper ut fra hvor mange av grupperubrikkene det finnes svar for enten barn under tre år, barn over tre år eller for begge grupper. Fordelingen som vi får ved å benytte denne fremgangsmåten er vist i tabell 11.3.

Tabell 11.3 Barnehagene fordelt etter antall grupper/baser. Prosent.

0*	1	2	3	4	5	6	7	8**
5	20	21	19	23	8	2	2	2

*) Enten ingen eller ubesvart

**) Kan også innebefatte barnehager med mer enn 8 grupper/baser

Tabell 11.4 viser sammenhengen mellom barnehagens størrelse og antall grupper/baser. Ikke uventet er det en meget sterk positiv korrelasjon mellom størrelse og antall grupper. Ca. 90 prosent av de minste barnehagene har én eller to grupper/baser. I barnehager med mellom 25 og 50 barn har 80 prosent av barnehagene mellom to eller tre grupper. I neste størrelseskategori har over 70 prosent tre eller fire grupper, og en like stor andel av de største har fem grupper eller mer.

Tabell 11.4 Antall grupper/baser fordelt etter barnehagens størrelse. Prosent. 2008.

	< 26	26–50	51–75	> 75
0	6	4	2	6
1	66	6	3	2
2	23	46	3	3
3	3	34	24	3
4	1	9	57	16
5	-	2	10	30
6	-	-	1	16
7	1	-	-	12
8	1	-	-	13
N:	(177)	(201)	(214)	(96)

I tabell 11.5 viser vi fordelingen av antall barn i hver gruppe, avdeling eller base, avhengig av antall grupper/baser som barnehagen er inndelt i. For hver gruppe viser vi størrelsen av de mest vanlig brukte markeringspunkter i en rangert fordeling som deciler og kvartiler. Med hensyn til spredning er denne ikke så forskjellig i gruppene. Men vi ser noen mønstre. Dersom det er to grupper/baser/avdelinger, er ofte den første gruppen mindre og den andre gruppen større enn den ene gruppen i barnehager med bare én gruppe/avdeling. Dette avspeiler sannsynligvis at slike barnehager ofte har en gruppe for små og en for store barn. Vi har i tabell 11.5 nøyd oss med kun å presentere fordelingene for barnehager med mindre enn sju grupper/avdelinger.

Tabell 11.5 Fordeling av antall barn i hver gruppe/avdeling etter antall grupper i barnehagen. 2008.

Antall grupper	Gr. nr	1. decil	1. kvartil	Median	3. kvartil	9. decil	N:
1	1	9	12	16	20	25	(137)
2	1	7	10	13	17	20	(143)
	2	10	14	18	22	27	"
3	1	9	10	13	17	21	(131)
	2	10	14	18	21	24	"
	3	9	14	18	20	23	"
4	1	9	10	14	16	19	(159)
	2	9	12	15	18	20	"
	3	12	15	18	20	23	"
	4	12	16	18	20	24	"
5	1	9	9	14	15	20	(53)
	2	8	13	14	18	21	"
	3	9	13	18	19	24	"
	4	12	14	18	20	28	"
	5	9	12	17	19	25	"
6	1	9	9	13	17	20	(17)
	2	8	10	15	18	29	"
	3	8	10	18	20	25	"
	4	10	13	18	20	24	"
	5	10	12	17	20	21	"
	6	9	10	16	18	20	"

I tabell 11.6 har vi fremstilt de samme gruppene/basene etter hvor aldershomogene gruppene/avdelingene er. Vi har valgt å inndele gruppene etter andel barn som per 1.10.2008 ennå ikke hadde fylt tre år. Vi definerer en småbarnsavdeling som en avdeling der 100 eller nær 100 prosent av barna er under tre år. En avdeling for store barn er definert som en avdeling der ingen

eller nesten ingen av barna er under tre år. Vi har operasjonalisert nær alle og nær ingen som henholdsvis 91–99 prosent og 1–10 prosent. Barnehager der mellom 11 og 90 prosent er under tre år, har vi definert som aldersblandede avdelinger/grupper. I tabell 11.6 ser vi for eksempel at i barnehager med tre grupper er 68 prosent av første gruppe småbarnsgruppe, 40 prosent av gruppe nr. 2 er aldersblandet og 59 prosent av gruppe nr. 3 er forbeholdt barn over 3 år.

Tabell 11.6. Andel av barn under 3 år i hver gruppe/avdeling/base etter antall grupper i barnehagen. 2008.

Antall grupper	Gr. Nr	0	1–10 %	11–90 %	91–99 %	100 %	N
1	1	6	5	83	1	5	135
2	1	7	2	38	-	53	141
	2	58	5	26	-	13	124
3	1	10	4	18	2	66	130
	2	36	12	40	1	12	130
	3	54	5	23	2	16	124
4	1	11	2	22	1	64	158
	2	23	4	33	-	40	157
	3	46	8	26	1	19	156
	4	49	4	24	-	23	144
5	1	16	-	17	-	67	51
	2	29	4	13	-	54	52
	3	46	8	25	-	21	53
	4	45	8	24	-	23	53
	5	45	4	21	-	30	53
6	1	-	6	31	-	63	16
	2	6	6	25	-	63	16
	3	47	-	29	-	24	17
	4	47	6	23	-	24	17
	5	53	-	12	-	35	17
	6	41	-	12	-	47	17
7	1	25	-	17	-	58	12
	2	25	-	8	-	67	12
	3	17	-	25	-	58	12
	4	33	-	17	8	42	12
	5	33	-	25	-	42	12
	6	50	8	17	-	25	12
	7	83	-	8	-	8	12
8	1	8	-	15	-	77	13
	2	17	8	25	-	58	12
	3	42	-	17	-	42	12
	4	33	17	8	8	33	12
	5	58	8	17	-	17	12
	6	42	-	25	8	25	12
	7	67	-	-	8	25	12
	8	50	-	25	-	25	12

Disse fordelingene forteller oss hvordan barnehagene har organisert sine avdelinger/grupper med hensyn til barnas alder. Dersom 100 prosent eller null prosent av barna på en avdeling, i en gruppe eller base, er under 3 år, er det klart at dette er en organisering basert på skarpe alderbestemte skiller mellom avdelingene. Det er da enten en småbarnsavdeling eller en avdeling for store barn. Nå har vi spurt om situasjonen per 1. oktober 2008, og det vil ikke bryte med en streng alderbestemt organisering dersom et begrenset antall barn på en småbarnsavdeling har rukket å fylle tre, eller et begrenset antall på en avdeling for store barn ennå ikke har fylt tre år. For å ta høyde for dette har vi definert aldersbestemt gruppe/avdeling som en gruppe der enten 10 prosent eller mindre er under tre år (avdeling for store barn) eller der 90 prosent eller flere er under tre år (småbarnsavdeling).

I tabell 11.7 er avdeling eller gruppe de enheter som er talt opp. Tabellen viser andel aldersbestemte grupper avhengig av antall grupper/avdelinger i barnehagen. I små barnehager med kun én gruppe/avdeling, er det aldersdeling som er det vanlige. Det forteller oss at det er svært sjelden at en barnehage satser enten på bare små eller bare store barn. Samtidig er det en tendens til at innslaget av det vi kan kalle alderssegregerte grupper øker med økende antall grupper. Dette gjelder dog bare opp til og med fem grupper.

Tabell 11.7 Andel av grupper/avdelinger/baser som er aldershomogene betinget av antall grupper/avdelinger/baser i barnehagen. 2008.

1	2	3	4	5	6	7	8
19	67	72	73	82	78	86	86
(139)	(284)	(393)	(640)	(265)	(102)	(84)	(104)

I tabell 11.8 viser vi tilsvarende fordelinger for private og kommunale barnehager. Opp til og med fire grupper er det ingen forskjell mellom private og kommunale barnehager. Når det gjelder barnehager med flere enn fire grupper/avdelinger, er det, med ett unntak, mer vanlig med aldershomogen organisering i private enn i kommunale barnehager.

Tabell 11.8 Andel av grupper/avdelinger/baser som er aldershomogene betinget av antall grupper/avdelinger/baser i barnehagen og barnehagens eierforhold. 2008.

	1	2	3	4	5	6	7	8
Komm.	18 (71)	67 (142)	71 (195)	71 (368)	77 (145)	81 (48)	71 (70)	75 (64)
Privat	19 (67)	66 (142)	72 (195)	75 (264)	88 (120)	76 (54)	93 (14)	100 (40)

Resultatene viser at det er mest vanlig å organisere barnehagen i avdelinger. Hele 80 prosent av barnehagene har delt opp barnehagen i avdelinger, mens 13 prosent svarer at de er en avdelingsfri barnehage. Det er mest vanlig at barnehagen er delt opp i aldershomogene grupper eller avdelinger.

12 Språk

12.1 Språkkartlegging

I barnehagen blir læring og språklig kompetanse vektlagt i stadig større grad, man er tydelig bevisst språkets betydning for barnas sosiale og mentale utvikling. I Rammepplanens fagområde «Kommunikasjon, språk og tekst» poengteres at tidlig og god språkstimulering er en viktig del av barnehagens innhold, og at barnehagen har et ansvar for at barna utvikler et godt språk. Som nevnt tidligere i rapporten er det også dette fagområdet flest barnehager prioriterte høyest. Småbarnsalderen er den grunnleggende perioden for utvikling av språk, og forskning har vist at den som har et godt ordforråd i tidlig alder med stor sannsynlighet vil ha det også i voksen alder, mens det motsatte er tilfelle for barn med dårlig utviklet ordforråd (Aukrust 2005, ref. i Borg et al. 2008: 26). Det er viktig at de barna som har sen språkutvikling, kommunikasjonsvansker eller andre språkproblemer, får tidlig og god hjelp. Språket er såpass avgjørende for en persons videre utvikling at man prioriterer å være tidlig ute med støtte og eventuelle hjelpetiltak. Språk og språkutvikling har fått ytterligere et fokus i og med at mange nye barn i barnehagen har et annet morsmål enn norsk, og dermed har norsk som andrespråk. Samtidig som personalet skal støtte barnas bruk av sine morsmål skal de også arbeide aktivt med å fremme deres norskspråklige kompetanse. Begge deler er med på å utvikle barnas begrepsforståelse og uttrykksmåte.

For å stimulere språkutviklingen er det en stor fordel at barnehagepersonalet er bevisst hvordan de bruker språket, at de tilrettelegger for meningsfull kommunikasjon, skaper et språkstimulerende miljø, oppmuntrer til språklige aktiviteter, at de påser at de barna som har språkvansker, er lite språklig aktive, eller har sen språkutvikling, får den støtte de trenger. I Østrem m.fl. (2009) rapporterte barnehagene at de synes det var lite krevende å jobbe med dette fagområdet, og at tradisjonelle metoder som bruk av rim, sang og regler ble mest brukt.

For å undersøke om et barn har problemer med språket og for å avdekke om barnet trenger ekstra hjelp, blir barnehagene oppmuntret til å

utføre språkkartlegging av barna. For å kunne gjøre dette trenger personalet kunnskap om hva som er barns normale språkutvikling, de trenger språkkartleggingsverktøy, og de trenger opplæring i hvordan man bruker verktøyene. Kommunene har det øverste ansvaret for at personalet får eller har den nødvendige kompetansen for å vurdere og eventuelt stimulere språkutviklingen.

I spørreundersøkelsen spurte vi om barnehagens rutiner for å kartlegge barns språk. Tabell 12.1 viser prosentandelene som krysset av for de ulike svaralternativene. Her kan vi se at flertallet av barnehagene kartlegger alle barn i barnehagen rutinemessig, mens en tredjedel av barnehagene velger å kartlegge barn etter observert behov. Det var meget få av barnehagene som krysset av for de andre svaralternativene.

Tabell 12.1. Forekomst av faste rutiner for kartlegging av barns språk. Prosent 2008.

Ja, alle barn kartlegges rutinemessig, også norskspråklige	60
Ja, alle barn med minoritetsspråklig bakgrunn testes, men ikke norskspråklige	1
Nei, ingen faste rutiner som gjelder alle, men barn velges ofte ut etter observasjon og behovsvurdering fra personale eller foreldre	33
Nei, ingen faste rutiner som gjelder alle, og kun sporadisk (sjelden) kartlegging av barns språk	2
Ubesvart	4
Antall:	(707)

I tabell 12.2 viser vi hvordan forekomst av rutinemessig språkkartlegging er fordelt i barnehager av ulik størrelse og ulik eierform. I små og mellomstore barnehager er slik rutinemessig kartlegging mer vanlig i kommunale enn i private barnehager. I de største barnehagene er det motsatt, men det skal understrekes at forskjellene er små.

Tabell 12.2 Andel av barnehagene som rutinemessig kartlegger språket hos alle barna etter størrelse og eierform. 2008.

Under 26		26–50		Over 50	
Komm	Priv	Komm	Priv	Komm	Priv
65 %	57 %	62 %	50 %	59 %	66 %
(89)	(91)	(109)	(92)	(171)	(140)

Det er svært viktig at barn med behov for ekstra hjelp blir oppdaget så tidlig som mulig. Resultatene i denne undersøkelsen viser at over 90 prosent av barnehagene kartla barnas språkutvikling, i hvert fall ved behov. Tabell 12.3 viser at cirka to tredjedeler av barnehagene utfører kartleggingen så pass regelmessig som én gang i året eller oftere. En fjerdedel utfører kartleggingen kun ved behov. Åtte prosent av barnehagene har krysset av at de gjør det i hvert fall én gang i løpet av tiden barna er i barnehagen. I 97 prosent av barnehagene blir kartleggingen skriftlig dokumentert. Dette tilsvarer 100 prosent av de barnehagene som kartlegger barnas språkutvikling. Med hensyn til å kartlegge så ofte som minst en gang årlig, er det ingen forskjell mellom private og kommunale barnehager, og det er heller ingen nevneverdige forskjeller etter størrelse.

Tabell 12.3. Hvor ofte gjennomføres kartleggingen? Prosent. 2008.

En gang i året eller oftere	65
Sjeldnere, men minst en gang i løpet av tiden barnet er i barnehagen	8
Kun ved behov	7
Ubesvart	3
Antall	(707)

Av tabell 12.4 kan vi se at pedagogisk leder er med og utfører kartlegging i 97 prosent av tilfellene. Over halvparten av barnehagene har også med assistenter i språkkartleggingen. En fjerdedel av barnehagene oppga at de benytter andre i barnehagen som har spesialkompetanse, men vi har ikke oversikt over hva slags kompetanse dette er. Seksten prosent oppga at det er andre med spesialkompetanse utenfor barnehagen som utfører kartleggingen. Dessverre har vi ikke opplysninger om et samarbeid mellom instanser finner sted eller hvordan dette samarbeidet eventuelt fungerer.

Tabell 12.4. Hvem utfører kartleggingen. Prosent. 2008.

Pedagogisk leder	97
Assistenter	51
Andre i barnehagen med spesialkompetanse	25
Andre utenfor barnehagen med spesialkompetanse	16
Antall	(707)

Vi kan imidlertid si noe om bredden i deltagelsen ved telle opp hvor mange som deltar i kartleggingen i tillegg til pedagogisk leder. Jo nærmere vi kommer en «fifty-fifty» fordeling på indeksen i tabell 12.5, jo mer er det slik at pedagogisk leder kun har én av de andre yrkesgruppene med seg i arbeidet, mens en større spredning vil indikere at mer enn to grupper deltar. Som vi ser av tabell 12.5, deltar personell fra minst to av de andre yrkesgruppene i kartleggingen i hver femte barnehage, mens pedagogisk leder er alene om oppgaven i hver tredje. Som vi ser av tabell 12.6 øker slik bred deltagelse med størrelse både i kommunale og private barnehager, men mest i de private. Ser vi på de aller største barnehagene, de med mer enn 75 barn, fortsetter denne tendensen for de kommunale, der 44 prosent av barnehagene med mer enn 75 barn har deltagelse fra minst tre av gruppene. Andelen faller imidlertid til 16 prosent i de største private. Her er deltagelsen bredest i barnehager med mellom 51 og 75 barn.

Tabell 12.5 Barnehagenes fordeling på indeks som viser hvor mange yrkesgrupper som deltar i språkkartleggingen. 2008.

1	2	3	4
33 %	46 %	16 %	4 %

Tabell 12.6 Andel barnehager der tre eller fire yrkesgrupper deltar i språkkartlegging etter størrelse og eierform. 2008.

Under 26		26–50		Over 50	
Komm.	Priv.	Komm.	Priv.	Komm.	Priv.
15 %	2 %	22 %	11 %	32 %	22 %
(89)	(91)	(109)	(92)	(171)	(140)

Vi har undersøkt hvilke kartleggingsverktøy som benyttes i barnehagene. Som utgangspunkt for spørsmålet har vi hatt tre ulike verktøy. TRAS, som står for «Tidlig registrering av språk i dagliglivet», er det verktøyet som klart flest bruker. Hele 90 prosent av barnehagene som utfører kartlegging benytter dette. Materialet er utviklet for å kunne vurdere barns språkutvikling i forhold til hvert alderstrinn fra to opp til fem år. En fjerdedel av barnehagene benyttet kartleggingsverktøyet Askeladden som er en språkscreeningstest for barn i alderen 2–6 år. Verktøyet skal påvise språklige avvik og teste ut noen årsaksfaktorer i forhold til avviket. SATS er et verktøy som omfatter barnas

språkforståelse, verktøyet er kun utviklet til å brukes i kartlegging av to-åringer. Undersøkelsen viser at kun fire prosent av barnehagene benytter dette. Både i to- og fireårsalderen er det også vanlig at barna blir kartlagt på helsestasjonene. 26 prosent av barnehagene oppgir at de benytter andre kartleggingsverktøy og ti prosent bruker egenutviklede verktøy. Fire prosent av barnehagene har ikke oppgitt bruk av noe språkkartleggingsverktøy.

Tabell 12.7. Hvilke språkkartleggingsverktøy brukes. Prosent 2008

Askeladden	Tras	SATS	Egenutviklede	Andre	Vet ikke
25	90	4	10	26	*

* Under 0,5 prosent

52 prosent av barnehagene oppgir at de kun bruker ett språkkartleggingsverktøy. I 46 prosent av barnehagene dreier dette seg om Tras. Tras brukes først og fremst sammen med Askeladden (24 prosent av barnehagene) eller med andre kartleggingsverktøy (22 prosent). Kombinasjonen Tras og egenutviklet verktøy finner vi i åtte prosent av barnehagene, mens så godt som alle som bruker SATS også bruker Tras.

Når barnets språkutvikling har blitt kartlagt, er det viktig å følge opp dersom det er grunn til bekymring. Hvis det er mistanke om forsinket språkutvikling eller dårlig språkforståelse, skal barnet henvises til videre utredning. Vi har spurt barnehagene om de har skriftlige rutiner for å gå videre med saken og informere eller henwise til andre hvis resultatene fører til bekymring. Nesten alle barnehagene oppga at de hadde etablert rutiner for å følge opp barn som trenger særskilt tilrettelagt tilbud, 93 prosent svarer bekreftende og kun fire prosent svarer at de ikke har etablert slike rutiner. Tre prosent av barnehagene har ikke besvart spørsmålet. Her vil vi poengtere at mangel på skriftlige rutiner ikke behøver å utelukke at barnehagene informerer foreldre eller noen av instansene som er nevnt nedenfor, men skriftlige rutiner er utvilsomt med på å sikre at slik informasjon finner sted. Tabell 12.8 viser at foreldre og PP-tjenesten er høyest prioritert, 82 prosent av barnehagene har skriftlige rutiner for å informere foreldrene og 71 prosent for å informere PP-tjenesten. Det er få barnehager som har skriftlige rutiner for å informere skole og helsestasjon, selv om de fleste barnehagene oppgir at de samarbeider med skolen før skolestart.

Tabell 12.8. Har barnehagen skriftlige rutiner for å informere noen av de følgende dersom kartlegginger og resultater fører til bekymring? Prosent som svarer ja. 2008

Foreldre	82
Skole	32
PPT	71
Helsestasjon	20
Andre	12
Nei	13
Vet ikke	1

12.2 Språkmiljø og språkstimulering

For å kunne utføre en tilfredsstillende kartlegging og kunne stimulere en eventuell forsinket språkutvikling, kreves det kompetanse hos personalet. Som tidligere nevnt vil det si at personalet må ha kunnskap om hva som er barns normale språkutvikling, hvordan man bruker kartleggingsverktøy og språkstimuleringsverktøy, og hvordan man tilpasser disse til barna. Kommunene har det øverste ansvaret for at personalet har eller får den nødvendige kompetansen for å vurdere og eventuelt stimulere språkutviklingen. Tabell 12.9 viser i hvilken grad barnehagene har deltatt i kompetansetiltak og hvorvidt dette har ført til endringer i barnehagens arbeidsmåter i forhold til språk og språkutvikling. Over to tredjedeler av barnehagene har deltatt i slike kompetansetiltak og 62 prosent oppga at dette har ført til endringer i barnehagens språkstimuleringsstilbud. Den siste andelen tilsvarer 90 prosent av de barnehager som faktisk har deltatt i slike tiltak.

Tabell 12.9 Barnehagenes deltagelse i og utbytte av kompetansetiltak knyttet til språk og språkmiljø, samt egen tilrettelegging for språkstimuleringsstilbud. Prosentandeler som svarer bekreftende. 2008.

Barnehagen har deltatt i kompetansetiltak knyttet til språk og språkmiljø	69
Kompetansetiltakene har ført til endringer i barnehagens arbeid med språkstimulering	62
Barnehagen har lagt til rette for/opprettet særskilte språkstimuleringsstilbud	76

Tabell 12.9 viser også at 76 prosent av barnehagene har lagt til rette for særskilte språkstimuleringsstilbud. På spørsmålet om hvem det er som tar del i slike tilbud, var det mest forekommende svaret ikke uventet at det er barn

som personalet vurderer har ekstra behov, se tabell 12.10. Av denne tabellen kan vi også se at hele 36 prosent oppga at de inkluderer alle barn i disse særskilte tilbudene, mens 31 prosent av barnehagene oppga at minoritetsspråklige barn deltar i disse tilbudene. Fordelingen summerer opp til mer enn 100 prosent, da det var mulig å avgi flere svar.

Tabell 12.10. Hvem deltar i disse tilbudene om språkstimulering. Prosent. 2008.

Barn som er vurdert å ha særskilt behov	56
Minoritetsspråklige barn	31
Særskilte aldersgrupper	14
Alle barn	36

Tabell 12.11 viser hvordan deltagelse og utbytte av kompetansetiltak og tilretteleggelse av særskilte språkstimuleringstiltak er fordelt ut fra barnehagens størrelse og eierform. Både når det gjelder å delta i slike kompetansetiltak og når det gjelder det å ha endret arbeidsform på grunn av tiltakene, skjer begge deler litt oftere i kommunale enn i private barnehager. I de kommunale er det også slik at deltagelse og endret arbeidsform øker med økende størrelse. Det er ingen slik klar sammenheng med størrelse i de private barnehagene. Når det gjelder tilrettelegging eller opprettelse av særskilte språkstimuleringstiltak, er det først og fremst størrelse som betyr noe. Jo større barnehager, jo oftere er slike tiltak på plass.

Tabell 12.11 Andel som har deltatt i kompetansetiltak knyttet til språk og språkmiljø (I), andel som har endret arbeidsform på grunn av slik deltagelse (II) og andel som har lagt til rette for særskilte språkstimuleringstiltak (III) etter størrelse og eierform. Prosentandeler som svarer bekreftende. 2008.

	Under 26		26–50		Over 50	
	Komm.	Priv.	Komm.	Priv.	Komm.	Priv.
I	64	55	71	71	79	66
II	55	44	65	59	77	59
III	67	67	78	73	85	79
	(89)	(91)	(109)	(92)	(171)	(140)

Åtti prosent av barnehagene svarte at de brukte særskilte metoder eller læremidler for å stimulere barns språk. I tabell 12.12 kan vi se hvilket materiale som ble benyttet. Basis for tabellen er alle barnehagene.

Tabell 12.12 Metoder/lærermidler/materiale som brukes i språkstimuleringstiltakene. Prosent. 2008.

Snakkepakke	48
BokTras	19
Språkpose	33
Egnede bøker eller lydbøker	48
Annet eksternt materiale	40
Strukturerte samtaler	16
Egenprodusert materiale	39

At det i denne sammenheng brukes et ganske bredt spekter av metoder m.m. kan for eksempel vises ved hjelp av en additiv indeks som viser hvor mange av de sju ulike muligheter som barnehagene nevner. Nesten halvparten av barnehagen nevner tre eller flere tiltak (tabell 12.13).

Tabell 12.13. Antall metoder/lærermidler/materiale som barnehagene bruker. 2008.

0	1	2	3	4	5	6	7
17 %	13 %	22 %	22 %	17 %	6 %	3 %	1 %

De ulike metodene/lærermidlene/materialet har videre det til felles at hver av dem svært sjelden brukes alene. For alle metodene som brukes, er det et klart flertall av de barnehagene som bruker hver metode som samtidig benytter seg av to eller flere andre metoder. I størst grad gjelder dette de barnehagene som bruker strukturerte samtaler. Nesten tre av fire av disse barnehagene bruker tre eller flere andre metoder (tabell 12.14).

Tabell 12.14 Ulike metoder/lærermidler/materiale fordelt etter hvor mange andre metoder/lærermidler/materiale de brukes sammen med. Horisontal prosentuering. 2008.

	Alene	1	2	3 eller fler	N:
Snakkepakke	8	20	29	43	(340)
BokTras	6	17	26	51	(134)
Språkpose	1	13	29	57	(232)
Egnede bøker eller lysbøker	1	20	31	48	(340)
Annet eksternt materiale	13	23	31	38	(282)
Strukturerte samtaler	1	10	16	73	(116)
Egenprodusert materiale	4	17	26	53	(272)

I utvalget for undersøkelsen utført i 2008 var det 62 prosent av barnehagene som oppga at de hadde minoritetsspråklige barn i barnehagen. Som vi kunne se av tabell 12.10, var det 31 prosent av barnehagene som hadde ekstra tilbud til minoritetsspråklige barn, det vil si at halvparten av barnehagene med minoritetsspråklige barn har lagt til rette for ekstra språkstimuleringsstilbud til ett eller flere barn fra denne gruppen. Vi var interessert i hvordan samarbeidet med foreldre til minoritetsspråklige barn fungerte. På spørsmålet om det i barnehagen fantes informasjonsmaterieell på de aktuelle foreldrenes morsmål, var det kun ni prosent av barnehagene, eller 15 prosent av barnehagene med minst ett minoritetsspråklig barn, som hadde dette tilbudet. Tabell 12.15 viser prosentandelen av barnehagene som involverer foreldrene til minoritetsspråklige barn i barnas språkstimulering. For 29 prosent av barnehagene er spørsmålet ikke aktuelt, mens 44 prosent svarer at de inkluderer foreldrene. Dette utgjør 71 prosent av barnehagene med minst ett minoritetsspråklig barn.

Tabell 12.15. Om foreldrene til minoritetsspråklige barn involveres i barnas språkstimulering. Prosent. 2008.

Ja	44
Nei	14
Ikke aktuelt hos oss	28
Ubesvart	14
Total	(707)

Vi har i tabell 12.10 vist hvordan barnehagene har lagt opp særskilte språkstimuleringsiltak. I forbindelse med minoritetsspråklige barn kan det være av interesse å se om tilstedeværelsen av slike barn i barnehagen har betydning for hvem tiltakene blir rettet inn mot. Tilstedeværelse av minoritetsspråklige barn kan være uttrykk for ekstra behov som kanskje best kan løses med tiltak der særskilt disse deltar. På den annen side kan det å rette tiltakene mot alle barn, også i barnehagene der det er minoritetsbarn, være et uttrykk for bevisst inkludering og fravær av eller som tiltak mot diskriminering. Hva som svares på dette spørsmålet kan i like stor grad være et uttrykk for hvordan man ønsker å omtale og konstruere en sosial virkelighet som et konkret uttrykk for hvilke barnegrupper som faktisk får ta del i språkstimulerende tiltak. Uansett vil det være av interesse hvilke svar som gis i

barnehager av ulik størrelse og ulik eierform, med og uten minoritets-språklige barn.

Tabell 12.16 viser hvordan styrerne i barnehager av ulik størrelse svarer på spørsmålet om hvem som deltar i særskilte språkstimuleringstilbud, avhengig av om det er minoritetsspråklige barn i barnehagen eller ikke. Her viser tallene også at sannsynligheten for å finne minoritetsspråklige barn øker med barnehagens størrelse. Vi ser at det å svare at minoritetsspråklige barn deltar i tiltakene øker med barnehagens størrelse i de barnehager som har slike barn. Men det samme er tilfelle med hensyn til det å svare at det er barn med særskilte behov som deltar. Det å svare at alle barn deltar er ikke bestemt av størrelse eller tilstedeværelse av minoritetsspråklige barn.

Tabell 12.16 Hvilke barn som nevnes som deltakere i språkstimuleringstiltak avhengig av barnehagens størrelse og av om det er minoritetsspråklige barn i barnehagen (M) eller ikke (- M). 2008.

	< 26 barn		26–50 barn		> 50 barn	
	M	- M	M	- M	M	- M
Barn med særskilte behov	49 %	32 %	65 %	51 %	67 %	50 %
Minoritetsspråklige barn	31 %	2 %	42 %	5 %	57 %	5 %
Særskilte aldersgrupper	7 %	12 %	12 %	16 %	15 %	13 %
Alle barn	38 %	39 %	30 %	42 %	34 %	39 %
	(72)	(108)	(115)	(80)	(243)	(66)

Tabell 12.17 viser de samme sammenhenger avhengig av om det er kommunale eller private barnehager som rommer eller ikke rommer minoritetsspråklige barn. Det kommer tydelig frem at minoritetsspråklige barn klart oftere er å finne i kommunale enn i private barnehager. Kommunale barnehager med slike barn nevner også oftere enn private at det er minoritetsspråklige barn som deltar i tiltakene. Men styrerne i barnehager med slike barn svarer oftere at tiltakene rettes mot barn med særskilte behov, uansett om barnehagen er kommunal eller privat. Uansett tilstedeværelse av minoritetsspråklige barn, nevnes alle barn oftere som deltagere i kommunale enn i private barnehager.

Tabell 12.17 Hvilke barn som nevnes som deltakere i språkstimuleringstiltak avhengig av barnehagens eierforhold og av om det er minoritetsspråklige barn i barnehagen (M) eller ikke (- M). 2008.

	Kommunal		Privat	
	M	- M	M	- M
Barn med særskilte behov	64 %	42 %	61 %	45 %
Minoritetsspråklige barn	53 %	3 %	41 %	4 %
Særskilte aldersgrupper	13 %	17 %	14 %	13 %
Alle barn	38 %	45 %	28 %	37 %
	(256)	(110)	(176)	(148)

Når det gjelder språkkartlegging og språkstimulering har vi ikke data til å sammenligne med tidligere år. Vi kan oppsummere at i 2008 har 60 prosent av barnehagene etablert faste rutiner for å kartlegge språket hos alle barna i barnehagen, mens en tredjedel ikke har faste rutiner, men velger ut etter observasjon og behovsvurdering. Det vil si at undersøkelsen viser at over 90 prosent av barnehagene kartla barnas språkutvikling, i hvert fall ved behov. Når barnehagene kartlegger, blir dette så å si alltid skriftlig dokumentert. Det er ingen nevneverdige forskjeller mellom type eller størrelse på barnehagene. Tre fjerdedeler av barnehagene har lagt til rette for særskilte språkstimuleringstilbud og 80 prosent av barnehagene svarte at de brukte særskilte metoder eller læremidler for å stimulere barns språk. Her er det først og fremst størrelse som er avgjørende, desto større barnehager, jo oftere er slike tiltak på plass. 71 prosent av barnehagene med minst ett minoritetsspråklig barn svarer at de inkluderer foreldrene til minoritetsspråklige barn i barnas språkstimulering.

13 Barn med nedsatt funksjonsevne eller ekstra behov

Barnehager blir ansett å være et viktig pedagogisk tiltak for barn med nedsatt funksjonsevne, og disse barna skal prioriteres ved opptak. Barn med nedsatt funksjonsevne trenger ofte særskilt tilrettelegging av både fysiske og personalmessige forhold i barnehagen. En slik tilrettelegging vil som regel bety at barnehagen får ekstrakostnader. Det er en statlig tilskuddsordning som skal bidra til at barn med nedsatt funksjonsevne skal kunne dra nytte av oppholdet, samtidig påligger det kommunen å yte det som er nødvendig av egne midler. I tillegg har barn med behov for spesialpedagogisk hjelp rett til slik hjelp, jf. opplæringsloven § 5.7. Det er kommunene som fordeler statstilskuddet på bakgrunn av søknader fra den enkelte barnehageeier. Det er også kommunene som har det overordnede ansvaret for å gi spesialpedagogisk hjelp til barn med nedsatt funksjonsevne.

I undersøkelsen for 2008 oppga 56 prosent av barnehagene at de hadde barn med nedsatt funksjonsevne i barnehagen. Det var oftest kommunale barnehager som hadde barn med nedsatt funksjonsevne. Det var slike barn i 62 prosent av de kommunale barnehagene mot 48 prosent i de private. Vi spurte de aktuelle barnehagene om de i den forbindelse fikk ekstra ressurser fra kommunene og i tilfelle hva de fikk ressurser til. Tabell 13.1 viser at 94 prosent av barnehagene med barn med nedsatt funksjonsevne fikk ekstra ressurser til bemanning i barnehagen. 29 prosent av barnehagene fikk ekstra ressurser til hjelpemidler og 14 prosent fikk ekstra ressurser til fysisk tilrettelegging. Det var svært få av barnehagene som fikk ekstra midler for å kunne ha reduserte barnegrupper, og tre prosent mottok ikke noen ekstra støtte. Det siste kan skyldes at det dreier seg om funksjonsnedsettelse som er oppdaget etter at barnet kom i barnehagen. Med tanke på det store opptaket av små barn, øker risikoen for at nedsatt funksjonsevne først vil oppdages etter opptak.

Tabell 13.1 Får barnehagen ekstra ressurser i forbindelse med barn med nedsatt funksjonsevne. Prosent ut i fra barnehager som har barn med nedsatt funksjonsevne. Prosent. 2008.

Hjelpemidler	29
Ekstra personell	94
Fysisk tilretteleggelse	14
Skyss	10
Støtte til reduserte barnegrupper	5
Ingen støtte	3
Antall	(394)

Vi har spurt om eventuelle ekstra ressurser til barnehagen har vært basert på enkeltvedtak eller øremerkede tilskudd. Det viser seg at de fleste former for støtte har vært basert på enkeltvedtak etter paragraf §5.7. 77 prosent av barnehagene som mottar støtte, får det på grunnlag av enkeltvedtak, mens 29 prosent av barnehagene får støtte basert på øremerkede tilskudd. Det er ikke noen motsetning mellom disse to formene for støtte, og de summerer derfor opp til mer enn 100 prosent da en barnehage kan motta tilskudd samtidig som barn kan få spesialpedagogisk hjelp.

Vi spurte også styrerne om de opplevde at tilbudet til barn med nedsatt funksjonsevne er tilstrekkelig i forhold til barnets og barnehagens behov. Flertallet av barnehagene med barn med nedsatt funksjonsevne, 55 prosent, svarte at det opplevde tilbudet som tilstrekkelig, mens 44 prosent svarte at de ikke opplevde tilbudet som tilfredsstillende.

Tabell 13.2 Er tilbudet til barn med nedsatt funksjonsevne tilstrekkelig i forhold til barnets og barnehagens behov. Prosent ut i fra barnehager som har barn med nedsatt funksjonsevne. Prosent. 2008.

Ja	55
Nei	44
Ubesvart	1
Antall	(394)

I tabell 13.3 har vi sett på om hvorvidt styrerne er tilfreds med tilbudet til barn med nedsatt funksjonsevne i ulike typer barnehager. Tabellen er basert på barnehager som har ett eller flere barn med nedsatt funksjonsevne. Uansett

størrelse er styrer mer fornøyd med situasjonen i kommunale enn i private barnehager. Forskjellen er størst i de mellomstore barnehagene. Vi ser også at de største kommunale barnehagene skiller seg ut fra andre kommunale barnehagene med færre tilfredse styrere. Disse styrerne representerer den klart største gruppen av barnehager som rommer barn med funksjonshemninger.

Tabell 13.3 Andel styrere som mener tilbudet til barn med nedsatt funksjonsevne er tilstrekkelig i forhold til barnets og barnehagens behov etter barnehagens størrelse og eierform. Basis: Barnehager som har barn med nedsatt funksjonsevne. 2008.

< 26		26-50		> 50	
Komm	Privat	Komm	Privat	Komm	Privat
72 %	60 %	71 %	43 %	53 %	48 %
(25)	(20)	(69)	(44)	(136)	(92)

For at barn som har ekstra behov skal kunne få den maksimale hjelpen, er det en fordel om flere instanser kan samarbeide for å legge forholdene mest mulig til rette og gi et helhetlig tilbud til barnet. I den forbindelse kan det være en stor fordel om det er etablert rutiner for kontakt mellom barnehagen og hjelpeinstanser i kommunen. I Rammeplanen står samarbeid i fokus hvis barnet har ekstra behov. 87 prosent av barnehagene svarer at de har etablert rutiner for kontakt med andre hjelpeinstanser i kommunen. Disse ble spurt om hvilke hjelpeinstanser det dreide seg om. Det var mulig å oppgi flere svar, og disse er gjengitt i tabell 13.4. Det dreier seg først og fremst om PP-tjenesten som nesten alle barnehager har etablert kontakt med, hvis de først har etablert noen form for rutinisert kontakt. Også helsestasjonen og barnevernstjenesten er ofte inne i bildet.

Tabell 13.4 Hvilke andre kommunale hjelpeinstanser er det etablert kontakt med. Prosent. Basis: de som har etablert rutiner for kontakt mellom barnehagen og kommunale hjelpeinstanser. 2008.

Barneverntjenesten	61
Helsestasjonen	66
PP-tjenesten	96
BUP	31
Spesialisthelsetjenesten	17
Andre	23
Antall	(617)

I tabell 13.5 viser vi hvordan kontakt er avhengig av egenskaper ved barnehagen som eierform og størrelse. Ettersom så godt som alle har tatt kontakt med PP-tjenesten, er denne kontakten utelatt fra denne tabellen.

Tabell 13.5. Andel som har etablert rutiner for kontakt med andre kommunale hjelpeinstanser etter barnehagen størrelse og eierform. Prosent. 2008.

	< 26		26-50		> 50	
	Komm.	Priv.	Komm.	Priv.	Komm.	Priv.
Barnevernstjenesten	49	52	70	52	73	54
Helsestasjonen	70	66	75	32	74	53
BUP	29	27	29	16	33	38
Spesialisthelsetjenesten	7	9	19	15	20	23
Andre	16	13	18	27	28	27
	(73)	(71)	(96)	(81)	(162)	(125)

I 56 prosent av barnehagene finnes ett eller flere barn med nedsatt funksjonsevne. Nesten uten unntak utløser dette ressurser i form av støtte til ekstra personell. Videre har 87 prosent av barnehagene etablert rutinemessig kontakt med andre hjelpeinstanser i kommunen, først og fremst med PP-tjenesten. Litt over halvparten av styrerne svarte at de opplevde tilbudet til barn med nedsatt funksjonsevne som tilstrekkelig, mens 44 prosent svarte at de ikke opplevde tilbudet som tilfredsstillende. Det er forskjeller mellom barnehagene som vi bør merke oss. Med unntak av de minste barnehagene, har kommunale barnehager klart oftere enn private etablert rutinemessig kontakt med barnevernstjenesten og helsestasjonene. Ellers er det ingen systematiske forskjeller mellom kommunale og private barnehager. Når det gjelder kontakt med Spesialisthelsetjenesten, øker slik kontakt med økende barnehagestørrelse.

14 Samlet vurdering

Helt til slutt i spørreskjemaet fikk styrerne anledning til å gi en samlet vurdering av tilstanden i barnehagen. Styrerne ble presentert for i alt sju påstander om situasjonen i barnehagen og skulle uttrykke sin enighet eller uenighet med disse. Tre av påstandene var med også i 2002 og 2004 (Gulbrandsen og Sundnes 2004: 61), mens fire påstander var nye og knyttet til tema som har fått økt aktualitet siden sist, nemlig om egnetheten av barnehagens lokaler, om språk og om de yngste barna. Vi vil først se på de tre spørsmålene som også er stilt tidligere, der eventuelle endringer siden 2004 blir viktig. Deretter vil vi se nærmere på de fire nye spørsmålene.

Tabell 14.1 Styrernes oppfatning av barnehagens rammevilkår, Horisontal prosentuering.

		Helt enig	Delvis enig	Delvis uenig	Helt uenig	Ubesvart
Barnehagen har tilstrekkelig antall ansatte	2002	47	35	11	6	2
	2004	50	33	11	5	2
	2008	40	38	13	8	1
Barnehagens materielle standard er tilfredsstillende	2002	39	37	16	6	2
	2004	42	37	13	6	1
	2008	40	39	14	7	1
Barnehagens budsjett er tilfredsstillende	2002	24	35	22	18	2
	2004	28	37	20	13	2
	2008	21	34	27	17	1

Sammenlikner vi utviklingen av styrernes syn på disse tre spørsmålene over tid, er det først og fremst den store stabiliteten som slår oss. Det er riktignok 10 prosentpoeng færre styrere i 2008 enn i 2004 som er helt enig i at barnehagen har tilstrekkelig antall ansatte, men samtidig er noen flere enn før delvis enig i påstanden. Når det gjelder styrers oppfatning av barnehagens materielle standard, er det ingen endring å spore. Sammenliknet med 2004 er litt færre styrere enig i påstanden om at barnehagens budsjett er tilfredsstillende, men det dreier seg samlet om en reduksjon på kun fire prosentpoeng av andelen som er helt eller delvis enig i denne påstanden.

Forrige undersøkelse viste at flere styrere i private barnehager var fornøyd med rammevilkårene enn styrere i kommunale barnehager (Gulbrandsen og Sundnes 2004:62). I tabell 14.2 viser vi sammenhengen mellom styrernes oppfatning av de tre påstandene og barnehagens størrelse og eierform i 2004 og 2008. Vi finner også i 2008 den samme forskjellen som i 2004 i de private barnehagers favør. Med som eneste unntak er at styrere i de minste barnehagene er enig i synet på antall ansatte uansett om barnehagen eies av private eller av kommunen, ellers er alle andeler i tabell 14.2 høyere på privat enn på kommunal side. Gjennomgående er også forskjellen mellom private og kommunale størst i de største barnehagene.

Tabell 14.2 Prosentandelen av styrerne som er helt eller delvis enig i påstander om rammevilkår etter barnehagens eierform og størrelse. Prosent.

2004:	Kommunal			Privat		
	<26	26–50	> 50	<26	26–50	> 50
Barnehagen har tilstrekkelig antall ansatte	75	77	80	90	90	93
Barnehagens materielle standard er tilfredsstillende	66	77	75	82	86	93
Barnehagens budsjett er tilfredsstillende	69	51	55	81	72	82
2008:						
Barnehagen har tilstrekkelig antall ansatte	88	73	66	88	77	81
Barnehagens materielle standard er tilfredsstillende	70	72	71	86	83	91
Barnehagens budsjett er tilfredsstillende	53	50	46	66	63	61

I tabell 14.3 viser vi svarfordelingen for styrernes oppfatning av de fire påstandene som var nye i 2008. Drøyt 80 prosent sier seg helt enig eller delvis enig med en påstand om at barnehagens lokaler er godt egnet til barnehagedrift. Det er som vi ser også en klar overvekt av styrere som er helt enige. En vel så stor andel er helt eller delvis enig i at de ansatte har tilstrekkelig kompetanse om barn under tre år, men her er de delvis enige i klar overvekt i forhold til de helt enige. Denne tvilen kommer enda klarere til syne når det gjelder språkutviklingen og språkstimulering med enda sterkere ubalanse i retning av de styrere som bare er delvis enige.

Tabell 14.3 Styrernes oppfatning av barnehagens lokaler og de ansattes kompetanse. Horisontal prosentuering. 2008.

	Helt enig	Delvis enig	Delvis uenig	Helt uenig	Ubesvart
Barnehagens lokaler er godt egnet til barnehagedrift	48	33	14	4	1
Barnehagens ansatte har tilstrekkelig kompetanse om barns språkutvikling	25	59	12	2	1
Barnehagens ansatte har tilstrekkelig kompetanse om språkstimulering	23	61	13	2	1
Barnehagens ansatte har tilstrekkelig kompetanse om barn under tre år	32	52	11	2	3

Når det gjelder barnehagens lokaler, er det først og fremst styrerne i relativt nye barnehager, de som er blitt startet etter 2003, at flest styrere oppfatter lokalene som godt egnet. Her er 69 prosent av styrerne helt enig i påstanden om at lokalene er godt egnet, og 22 prosent er delvis enig. Tilsvarende andeler i barnehager som ble startet før 2004 er 45 og 35 prosent.

Tabell 14.4 Prosentandelen av styrerne som er helt eller delvis enig i påstander om lokalenes egnethet og de ansattes kompetanse etter barnehagens eierform og størrelse. 2008.

	Kommunal			Privat		
	<26	26–50	> 50	<26	26–50	> 50
Barnehagens lokaler er godt egnet til barnehagedrift	65	73	81	78	86	95
Barnehagens ansatte har tilstrekkelig kompetanse om barns språkutvikling	73	87	89	80	80	89
Barnehagens ansatte har tilstrekkelig kompetanse om språkstimulering	73	84	90	78	84	89
Barnehagens ansatte har tilstrekkelig kompetanse om barn under tre år	68	89	88	78	89	87

I tabell 14.4 viser vi hvordan styrernes oppfatninger om de fire nye påstandene er fordelt i ulike typer barnehager. Andelen som er helt eller delvis enig i påstanden om lokalenes egnethet øker med økende barnehagestørrelse. Uansett størrelse er også styrerne i private barnehager mer fornøyd enn styrerne i kommunale. Når det gjelder vurderingen av de ansattes kompetanse med språkutviklingen og språkstimulering, ser vi ingen forskjell mellom

kommunale og private barnehager. Det er imidlertid en tendens til at styrernes tilfredshet med kompetansen om språkstimulering øker med økende størrelse, uavhengig av eierform. Når det gjelder kompetanse om de minste barna, viser tabellen kun én forskjell, nemlig en prosentdifferanse på 10 prosentpoeng mellom de minste kommunale og de minste private barnehagene.

I undersøkelsene fra 2002 og 2004 oppsummerte vi resultatene i en sammensatt additiv indeks med en variasjonsbredde fra 0 til 32, alt avhengig av hvor mange tiltak som var på plass i den enkelte barnehage. I den indeksen som ble brukt var det imidlertid tatt med to spørsmål som ikke ble stilt i 2008. Vi har gått tilbake til materialet fra 2004 og laget en ny indeks med variasjonsbredde fra 0 til 30 som det er mulig å konstruere også ved hjelp av data fra undersøkelsen i 2008. I 2004 brukte vi de kvantitative dataene for å kunne vurdere og validere styrernes subjektive oppfatninger om hvorvidt målene for kvalitetssatsingen var nådd. Denne gang er det ikke noen slike mål å vurdere resultatene opp mot. Denne gang vil vi bruke indeksene til å beskrive utviklingen fra 2004 til 2008. Vi foretar først en opptelling ut fra de 30 spørsmålene som var felles i 2004 og 2008, og kan dermed klassifisere hver barnehage etter hvorvidt hvert av de følgende 30 kriterier er oppfylt eller ikke:

1. Barnehagen gjennomfører medarbeidersamtale med sine ansatte minst én gang per år.
2. Barnehagen har interne opplæringstiltak.
3. Barnehagen har eget opplæringsbudsjett.
4. Barnehagen har nedskrevne rutiner for å informere nye foreldre om barnehagens innhold og arbeidsmåter.
5. Barnehagen har nedskrevne rutiner for å informere nye barn om barnehagens innhold og arbeidsmåter.
6. Barnehagen har nedskrevne rutiner for å informere nyansatte om barnehagens innhold og arbeidsmåter.
7. Barnehagen har nedskrevne rutiner for behandling av løpende informasjon til foreldre.
8. Barnehagen har nedskrevne rutiner for behandling av løpende informasjon fra foreldre.
9. Barnehagen har foreldresamtale minst to ganger per år.

10. Barnehagen arrangerer foreldremøte minst to ganger per år.
11. Det avholdes møte i samarbeidsutvalget minst to ganger per år.
12. Barnehagen har gjennomført brukerundersøkelse blant foreldre.
13. Barna deltar mye eller noe i vurderingsarbeidet.
14. Foreldre deltar mye eller noe i vurderingsarbeidet.
15. Barna deltar ganske mye eller noe i planleggingen av barnehagens innhold og aktiviteter.
16. Foreldre deltar ganske mye eller noe i planleggingen av barnehagens innhold og aktiviteter.
17. Barnehagens uteområder er godkjent etter Forskrift om sikkerhet ved lekeplassutstyr.
18. Barnehagens fysiske miljø er tilrettelagt for alle barn.
19. Barnehagen er godkjent etter Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler.
20. Barnehagen har utarbeidet eller holder på med å utarbeide en plan for internkontroll.
21. Barnehagen har utarbeidet en plan for systematisk ettersyn og vedlikehold.
22. Barnehagen har årlig inspeksjon fra Brannvesenet.
23. Eier har fastsatt retningslinjer for lokaltilpasning av Rammeplanen.
24. Eier har utarbeidet planer for opplæring eller etterutdanning for de ansatte.
25. Barnehagen har satt i verk tiltak for opplæring eller etterutdanning for de ansatte.
26. Barnehagen har fått kommunale midler til utviklingsarbeid.
27. Barnehagens årsplan sendes til kommunen (bydelen).
28. Barnehagen får tilbakemelding på årsplanen fra kommunen (bydelen).
29. Kommunen (bydelen) gir de ansatte i barnehagen tilbud om å få delta i opplæringstiltak.
30. Barnehagen har hatt tilsynsbesøk fra kommunen det siste barnehageåret.

Tabell 14.5 viser hvordan barnehagene er fordelt på indeksen ut fra grenseverdiene for hvert decil. Som vi ser av tabellen, er nivået i 2008 litt høyere enn i 2004. Gjennomgående ligger verdiene i 2008 ett poeng over verdiene i 2004.

Tabell 14.5 Barnehagenes fordeling på en samlet indeks for kvalitetskriterier. Øvre grenseverdi for deciler.

	1. decil	2. decil	3. decil	4. decil	5. decil	6. decil	7. decil	8. decil	9. decil
2004	16	18	19	20	21	22	23	24	26
2008	16	18	20	21	22	23	24	26	27

I tabell 14.6 viser vi fordelingen på den samlede indeksen etter eierform og størrelse, både i 2004 og 2008. Vi har her gjengitt tabellen fra 2004, uten å justere indeksen for de to spørsmålene som er tatt ut. Tallene for 2004 i tabellen viser derfor resultatene for en indeks der det er mulig å oppnå 32 poeng, og de enkelte barnehagers skåre var ganske høy på de to indikatorene som er utelatt i den indeksen som måler situasjonen i 2008 (Gulbrandsen og Sundnes 2004: 91). Likevel er ikke verdiene i 2008 vesentlig lavere enn i 2004.

Tabell 14.6 Barnehagenes fordeling på en samlet indeks for kvalitetskriterier etter størrelse og eierform.

2004*	< 26		26– 50		> 50	
	Kommune	Privat	Kommune	Privat	Kommune	Privat
1. decil (10 %)	15	14	18	15	19	18
1. kvartil (25 %)	18	17	20	18	22	20
Median (50 %)	21	20	23	21	24	23
3. kvartil (75 %)	24	23	25	24	27	25
9. decil (90 %)	26	25	27	26	28	27
Antall:	(108)	(105)	(160)	(101)	(145)	(82)
2008**	Kommune	Privat	Kommune	Privat	Kommune	Privat
1. decil (10 %)	13	12	17	17	19	18
1. kvartil (25 %)	16	15	21	19	21	21
Median (50 %)	21	19	23	22	24	23
3. kvartil (75 %)	24	23	25	25	26	25
9. decil (90 %)	25	24	27	26	27	27
Antall:	(89)	(91)	(109)	(92)	(171)	(140)

*Indeks basert på 32 indikatorer.

** Indeks basert på 30 indikatorer.

Svært mange av barnehagene skårer i 2008 like høyt eller høyere på en mindre «gavmild» indeks enn de gjorde i 2004. Slik vi har målt kvalitet, er dette en rimelig sikker dokumentasjon på at barnehagene kommer bedre ut i 2008 enn de gjorde i 2004.

15 Avslutning

Undersøkelsen som ble gjort i 2002 viste at kvalitetssatsingen i norske barnehager var kommet godt i gang. Undersøkelsen ved slutten av satsningsperioden, helt i starten av 2004, viste imidlertid at styrerne hadde vært for optimistiske i forhold til hva som var mulig å oppnå i løpet av det aktuelle tidsrommet. Hadde deres forventninger fra 2002 blitt oppfylt, skulle 64 prosent av styrerne ha svart at målet for kvalitetssatsingen var nådd. Andelen viste seg ikke å bli høyere enn 21. Selv om man ga barnehagene ett år ekstra til å få alt på plass, ville 27 prosent trenge enda lengre tid enn dette for å nå målet (Gulbrandsen og Sundnes 2004: 89).

Mellom de to undersøkelsene var det en ny sak som kom til å sette sitt preg på barnehagepolitikken og barnehagediskursen, nemlig enigheten mellom opposisjonspartiene om en ny og svært mye lavere maksimalpris for opphold i barnehage og det påfølgende politisk enda bredere barnehageforliket der man foruten maksimalpris også innen relativt kort tid skulle oppnå full barnehagedekning.

Senere har svært mye av barnehagepolitikken vært konsentrert om å nå full barnehagedekning, og det har vært en utbygging uten historisk sidestykke. Siden mye av ekspansjonen har dreid seg om å skaffe plasser til de minste barna, har utbyggingen vært svært personellkrevende generelt og skapt et stort og så langt udekket behov for førskolelærere. I alle fall i deler av landet har det vært en betydelig mangel på førskolelærere med et økende antall personer med dispensasjon fra utdanningskravene (Gulbrandsen 2007).

Et av hovedspørsmålene i denne rapporten er om man har klart å opprettholde kvaliteten sammen med en så sterk utbygging. Forskning i Nederland, basert på måleinstrumenter som ITERS og ECERS, har vist en klar nedgang i omsorgskvaliteten i nederlandske barnehager i perioden 1995-2005 (Riksen-Walraven 2008). I Nederland skjedde det i denne perioden en sterk vekst av barnehagedekningen for barn under 4 år.

Vår undersøkelse viser at kvaliteten slik vi har kunnet måle denne, ikke er dårligere i 2008 enn den var tidlig i 2004, snarere litt bedre. Siden den gang har barnehagene blitt merkbart større. Det gjelder særlig de nye

barnehagene, men også de tidligere barnehagene har tatt inn flere barn. Nå gir denne veksten ikke nødvendigvis noen grunn til bekymring. Også de to tidligere undersøkelsene viste at kvalitetsindikatorne oftere var å finne i store enn i små barnehager. Et annet spørsmål har vært om ekspansjonen har ført med seg at man har måttet ta i bruk lokaler som er uegnet til barnehagedrift. Det viser seg at styrerne gjennomgående mener at lokalene egner seg svært bra, og dette gjelder i særlig grad i de barnehager som har startet opp etter 2004. På de fleste kvalitetsindikatorer vi har kartlagt har det skjedd en svak forbedring siden 2004.

Eneste unntak synes å være forholdet mellom barnehagene og kommunen som lokal barnehagemyndighet. På dette området finner vi ikke den samme systematiske framgang som for de fleste andre områdene. Det er også i mange tilfeller en mangel på kontakt som gir grunn til å stille spørsmål både om kommunene makter å ivareta sin rolle som lokal barnehagemyndighet, og om de makter å gi sine egne og de privateide barnehagene en lik behandling.

Dette ene ankepunktet forhindrer oss likevel ikke i å kunne konkludere med at den sterke veksten i barnehagesektoren har funnet sted uten at det har gått på bekostning av kvaliteten av barnehagene.

Summary

The Government White Paper on day care provision presented in December 1999 announced a three-year program to improve quality. Starting in 2001, all Norwegian day care centres were to establish tools and systems designed to further develop and safeguard the quality of day care centres. The program was to be finalised by 2003.

A survey conducted at the end of the period showed that only one in five managers felt that their day care centre had attained the goals. The program to improve quality coincided with an increasing focus on strong price reductions in child care services and a commitment to make day care centres available to all families who wanted this type of child care.

Since 2003, there has been a vast expansion in child care coverage rates in Norway. At the end of 2003, 205 000 children were enrolled in day care centres. By January 2008 about 265 000 children were enrolled. The biggest increase was seen for children below three, and during 2008 almost 40 000 one-year olds were enrolled in day care centres. We have compared the results from 2004 and 2008 in order to explore whether this expansion has happened at the expense of quality.

On average, there are more children per day care centre in 2008 compared to 2004. This is especially true for the new centres that started up after 2004, but also the older ones have expanded.

Day care centre managers are typically stable employees. More than half had managed the same day care centre for more than five years, and almost 40 percent had been in the same position for more than eight years. Since 2004 there has been a small increase in turnover of employees. In 2004, half of the day care centres reported that none of their employees had left their position within the last 6 months, while in 2008 this was reduced to 40 percent. As in 2004, the small day care centres reported the lowest turn over rates. A smaller portion of those who were educated as pre-school teachers had ended their position compared with those without such education.

Ninety percent of the managers are women, and 92 percent are educated pre-school teachers. Approximately two percent have additional

education. Three percent of the day care centres have managers who do not meet the educational requirement. In 14 percent of the child care centres there is at least one employee who is undertaking education to become a preschool teacher. In every fourth day care centre there is more than one preschool teacher per unit. In 16 percent of the day care centres there are at least one male pre-school teacher, and 34 percent of the day care centres had at least one male assistant. The number of day care centres with at least one male employee has increased from 33 percent in 2002 to 51 percent in 2008.

The percentage of educated preschool teachers in day care centres varies a lot. In one in four day care centres 27 percent, or fewer, of the staff had preschool teacher education. In another fourth of the day care centres 43 percent, or more, were educated preschool teachers. Compared to 2004 there has not been any decrease in the proportion of preschool teachers. The proportion of preschool teachers has increased more in the private day care centres than in municipal day care centres.

Nine out of ten day care centres have annual appraisal talks with their staff. Eight out of ten employ internal vocational training schemes for their staff, and more than half of the day care centres have a separate budget for such training. In this area there has been a small increase since the last evaluation in 2004. The size of the day care centre is the most decisive factor determining whether all three measures to improve the staff are set.

Norwegian day care centres operate within the framework of a national curriculum (Rammeplanen). Since last survey in 2004 the number of subjects to be covered according to the national curriculum have been expanded from five to seven. In 2008 most day care centres emphasised the area "Communication, language and texts". Emphasis on this subject has increased steadily since 2002. Similar to what has been reported in earlier periods there was least interest for the area "Ethics, religion and philosophy". In 2008 fewer day care centres work with all areas compared to 2004, but we observed a tendency that bigger private day care centres work with more areas.

The vast majority of day care centres have established formal routines for informing parents and new employees. This applies above all to what we define as «start-up information». Since 2004 the day care centres have increased their formal routines for writing down information to and from

care givers. At least eight out of ten day care centres have routine parent-staff conversations, parent-staff meetings and liaison committee meetings twice a year. More day care centres employ user surveys, but not as frequent as in 2004. The existence of formal information routines depends heavily on a day care centre's size, bigger centres have more formal routines.

Children's well-being and development are commonly evaluated in a traditional manner, i.e. by observation, followed by educational documentation. About half of the day care centres make little or no use of methods such as systematic conversations or interviews with children. There is however a small increase in the use of child interviews. The number of day care centres where children participate in assessment work has increased since 2002, in 2008 59 percent of the day care centres involved children in the assessment work. Children are also being drawn more and more into the process of planning the day care centre's activities, and children are now participating more than their parents in such planning. Even though participation has increased considerably there are still a high number of day care centres where there is little or no child or parental participation.

The general opinion among managers is that the physical environment such as buildings and outdoor areas are satisfactory and suitably adapted for all the children in the day care centre. In 2002 every third day care centre achieved top score on this measure. In 2008 half of the day care centres did the same. This is especially true for the biggest and newest day care centres.

In half of the day care centres the owners have made plans for training or post-qualifying education facilities for their staff, and two out of three are already providing such training. Municipal day care centres are still ahead of their private counterparts both in terms of planning and providing training and post-qualifying education facilities for their staff.

As regards the extent of contact and collaboration between the individual day care centre and the municipality in its role as local day care centre authority, no positive change can be seen from 2002 to 2008. The contact between them is slightly lower than in earlier surveys, and we find this problematic as contact is decisive for the municipal authority in order to have control. Our survey for 2008 revealed that the municipal authority have more intensive contact with municipal day care centres than with private day care centres, which makes us question their equal treatment.

Compared to 2004 there are slightly more managers who report that bullying never occurs in their day care centre in 2008. Still the majority of day care centre managers report instances of bullying during last year, but at the same time they state that this happens only very rarely. The most common method to reduce bullying is the programme entitled «You and I and the two of us», which is used by half of the day care centres. The program that has increased most since 2004 is «Step by step», this program is now used in one third of the day care centres.

The measures and routines for preparing the transition between day care centres and schools have been considerably improved since last survey. Such preparations for five-year olds are now established in almost every day care centre. However, it is problematic that more measures are in place in municipal day care centres than in private day care centres.

It is most common to organize day care centres in units. 80 percent of the day care centres are organised in this way, while 13 percent are not divided into units. It is most common to have units divided by age.

60 percent of the day care centres have established formal routines for assessing all the children's language development, while a third has no regular routine for doing this. Those without formal routines report they assess only children who appear to have special needs in this area.

56 percent of the day care centres have at least one child with reduced functional ability. Almost all of these get additional support in order to employ extra staff. 87 percent have established formal contact with other municipal authorities to be able to give the child maximum support.

As in the two earlier surveys the day care centre managers are generally satisfied with their framework conditions. We could also find that private day care managers are more satisfied with the conditions in which they operate than the managers of municipal day care centres. Most managers state that the localities are suitable for the children and for the purpose to which they are used. This opinion is especially strong among managers of new day care centres, for big day care centres, and is even more common in private than in municipal day care centres.

A joint comparison of 30 different quality indicators in 2004 and 2008 indicate that day care centres in 2008 on average get a higher score than in 2004.

Litteratur

Barne- og familiedepartementet (2005): Klar, ferdig, gå. Tyngre satsing på de små. Rapport fra arbeidsgruppe om kvalitet i barnehagesektoren. BFD. Mars 2005.

Bjørklund, Tor (2001): Det første stortingsvalg i det 21. århundre. Nytt norsk tidsskrift 18(4). s. 343–356.

Borg, Elin, Inger-Hege Kristiansen og Elisabeth Backe-Hansen (2008): Kvalitet og innhold i norske barnehager. En kunnskapsoversikt. NOVA-rapport nr 6/08

Gulbrandsen, Lars (2002): Kvalitetssatsing i norske barnehager. Statusrapport midtveis. Oslo: NOVA. Temahefte 2/02.

Gulbrandsen, Lars og Anita Sundnes (2004): Fra best til bedre? Kvalitetssatsing i norske barnehager. Statusrapport ved kvalitetssatingsperiodens slutt. NOVA-rapport 9/04.

Gulbrandsen, Lars (2005): Data og statistikk i barnehagesektoren. I: Klar, ferdig, gå! Tyngre satsing på de små! Rapport fra arbeidsgruppe om kvalitet i barnehagesektoren. BFD. Mars 2005.

Gulbrandsen, Lars (2007): Full dekning, også av førskolelærere. Nova-skriftserie 4/07

Gulbrandsen, Lars (2007b): Barnehageplass – fra unntak til regel. I Utdanning 2007 – muligheter, mål og mestring, Statistisk sentralbyrå, Statistisk analyser, 90: 50-67

Gulbrandsen, Lars (2008): Hva med de andre? Barnehageansatte som ikke er førskolelærere. NOVA-notat 1/08

Gulbrandsen, Lars (2009): The Norwegian Cash-for-Care Reform. Changing behaviour and stable attitudes, Nordisk Barnehageforskning. Volum 2, nr 1: 17–25.

Gulbrandsen, Lars (2009b): Førskolelærere og barnehageansatte. NOVA Notat 4/09 (under utgivelse).

Hundeide, Karsten (1996): Åtte temaer for godt samspill. Oslo: Pedagogisk Forum.

Lamer, Kari (1997): Du og jeg og vi to! Oslo: Universitetsforlaget.

Løge, Inger Kristine, Inge Bø, Heidi Omdal, Arlene Arstad Thorsen. 2003. Hva skjer ved overgangen barnehage – skole? "Tverrfaglig samarbeid rundt skolestart"

teori og evaluering. Stavanger: Senter for atferdsforskning, Høgskolen i Stavanger. Rapport 2/03.

Kristiansen, Marit Økland (2008) Kampen om mobbebegrepet: En diskursanalyse av begrepet mobbing i barnehagen. Bergen: Det psykologiske fakultetet, Universitetet i Bergen.

Kunnskapsdepartementet (2008) Fra eldst til yngst. Samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole. Veileder.

Midtsand, Margrethe, Brit Monstad og Frode Søbstad (2004): Tiltak mot mobbing starter i barnehagen. Trondheim: Dronning Mauds Minnes Høgskole. DMMHs publikasjonsserie nr. 2/2004.

Nilsen, Bernhard og Morten Halvorsen (1998): Tvers gjennom kvalitet. Om forståelse av og arbeid med kvalitet i barnehagen. Oslo: Barne- og familiedepartementet. Q-0965.

Pettersen, Reidar J. (red.) (1997): Mobbing i barnehagen. Oslo: SEBU forlag.

Retvedt, Ole, Tove Skoug og Solveig F. Aasen (1999): Erfaringer med innføring av Rammeplan for barnehagen. 1999: Oplandske Bokforlag.

Riksen-Walraven, Marianne (2008): Child care from 0 to 3 in The Netherlands: recent empirical research. Working paper for the Conference Research on children under 3 in Early childhood care and education in Europe, Paris, June 23–24

Sandve, Anne Ma (2001): Vi har en plan. Om barns plass i kvalitetsdiskursen. Kritisk analyse av styringsdokumenter på 90-tallet. HiO-hovedfagsrapport nr. 1.

Statistisk sentralbyrå (2005): Barnehager 2003. NOS D 328

St. meld. nr. 27 (1999–2000): Barnehage til beste for barn og foreldre

Søbstad, Frode (2002): Jaktstart på kjennetegn ved den gode barnehagen. Første rapport fra prosjektet «Den norske barnehagekvaliteten». Trondheim: Dronning Mauds Minnes Høgskole. DMMHs publikasjonsserie nr. 2/2002.

Tns-gallup (2003) Gallupmagasinet, nr. 2.

Tns-gallup (2008): Tilfredshet med barnehagetilbudet. Spørreundersøkelse blant foreldre med barn i barnehage

Utdannings- og forskningsdepartementet (2002): Manifest mot mobbing. Oslo.

Østrem, Solveig, Harald Bjar, Line Rønning Føsker, Hilde Dehnæs Hogsnes, Turid Thorsby Jansen, Solveig Nordtømme, Kristin Rydjord Tholin (2009): Alle teller mer. En evaluering av hvordan Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver blir innført, brukt og erfart. Rapport 1/2009

Appendiks 1: Følgerev og spørreskjema

Til
Barnehagen ved styrer/daglig leder

UNDERSØKELSE AV KVALITET I BARNEHAGER

Du har nå mottatt et spørreskjema om kvalitet i barnehager. Barnehagesektoren har opplevd en sterk vekst i de senere år, og målet om full dekning er nå på det nærmeste nådd. Det store spørsmålet er om denne veksten har skjedd på bekostning av barnehagenes kvalitet. Den forrige landsdekkende undersøkelsen om kvalitet ble foretatt tidlig i 2004. Siden den gang har mer enn 50 000 flere barn fått plass, og veksten har vært særlig sterk for de minste barna.

Kunnskapsdepartementet skal neste vår utarbeide en stortingsmelding om kvalitet i barnehagen, og har i den forbindelse engasjert forskningsinstituttet NOVA for å gjennomføre en undersøkelse av kvaliteten i barnehagene. Undersøkelsen bygger på to tilsvarende undersøkelser som NOVA gjennomførte i 2002 og 2004. De fleste spørsmålene fra disse blir nå gjentatt, men det er også tatt inn nye spørsmål om språkmiljø og språkkartlegging, om barn med nedsatt funksjonsevne og om barn fra utsatte familier. NOVA samarbeider denne gang med TNS-Gallup som har ansvaret for den praktiske gjennomføringen av undersøkelsen.

Din barnehage er en av 1000 andre som er trukket ut til å delta i undersøkelsen. Barnehagene er valgt ut helt tilfeldig fra Pedlex's databaser over barnehager. Skal resultatene bli pålitelige er det viktig at så mange som mulig avgir svar. Benytt derfor anledningen til å informere oss, og i neste omgang Kunnskapsdepartementet, om hvilke sider ved norske barnehager hvor kvaliteten er god, og om hvilke områder der ting kan bli bedre. En best mulig dekkende beskrivelse av dagens situasjon er en forutsetning for å kunne avgjøre hvor det skal satses mer i årene som kommer.

Vi håper derfor du finner tid til å fylle ut skjemaet slik at også forholdene i din barnehage teller med når helhetsbildet skal tegnes opp. **Svarfrist!** Det er fint om du returnerer det utfylte skjemaet i den vedlagte svarkonvolutt så snart som mulig, helst innen 7 dager. Rapporten skal være ferdig i mars 2009, og du vil da kunne lese den på NOVA hjemmeside: <http://www.nova.no/>. **Du er garantert full anonymitet!** De ansatte ved NOVA og TNS Gallup som skal innhente og analysere data har full taushetsplikt, og data vil bli anonymisert straks TNS-Gallup har registrert at en barnehage har svart. Opplysninger om den enkelte barnehage vil verken tilflyte departementet eller andre.

Har du spørsmål om undersøkelsen, kontakt Roar Hind i TNS Gallup (tlf. 480 44 130, e-post: roar.hind@tns-gallup.no) eller Aina Winsvold (tlf. 974 80 907, e-post: awi@nova.no) eller Lars Gulbrandsen (tlf. 22 54 12 84, e-post: lgu@nova.no) ved NOVA.

På forhånd takk for hjelpen!

Vennlig hilsen

Aina Winsvold
Prosjektleder NOVA

Lars Gulbrandsen
Forsker ved NOVA

UNDERSØKELSE AV KVALITETSARBEID I DEN ENKELTE BARNEHAGE

Skjema fylles ut av barnehagens styrer (daglig leder).

OM BARNEHAGEN OG DENS ANSATTE

1 Antall barn i barnehagen?

--	--	--

2 Hvilket år ble barnehagen startet? Skriv årstall med fire siffer:

--	--	--	--

 Årstall med fire siffer

3a Hvem eier barnehagen?

Merk: Bare ett kryss

- Kommunen
 Privat eier
 Annen eier

3b Hvis det er private eller andre eiere, hvordan er barnehagens eierform?

Merk: Bare ett kryss

- Forening
 Aksjeselskap
 Stiftelse
 Ansvarlig selskap
 Samvirke/andelslag
 Eneeierforetak
 Annet

Spørsmål om styrer

4.1.a Styrers kjønn

Merk: Kun ett kryss mulig

- Mann
 Kvinne

4.1.b Har styrer fullført førskolelærerutdanning?

Merk: Bare ett kryss

- Ja
 Nei

4.1.c Har styrer annen pedagogisk utdanning enn førskolelærerutdanning?

Merk: Bare ett kryss

- Ja
 Nei

Hvis styrer ikke har en fullført førskolelærerutdanning

4.2.a Er styrer under utdanning for å bli førskolelærer?

Merk: Bare ett kryss

- Ja
 Nei

4.2.b Har styrer dispensasjon fra utdanningskravene?

Merk: Bare ett kryss

- Ja
 Nei

Spørsmål om pedagogiske leder (e)

4.3.a Antall kvinner og menn

--	--

 Kvinner (ett tall i hver rute)

--	--

 Menn (ett tall i hver rute)

4.3.b Antall med fullført førskolelærerutdanning

--	--

 Kvinner (ett tall i hver rute)

--	--

 Menn (ett tall i hver rute)

4.3.c Antall med annen utdanning og videreutdanning i barnepedagogikk

Kvinner (ett tall i hver rute)

Menn (ett tall i hver rute)

4.3.d Antall som er under utdanning for å bli førskolelærer

Kvinner (ett tall i hver rute)

Menn (ett tall i hver rute)

4.3.e Antall med dispensasjon fra utdanningskravene

Kvinner (ett tall i hver rute)

Menn (ett tall i hver rute)

Spørsmål om assistenter

4.4.a Antall kvinner og menn

Kvinner (ett tall i hver rute)

Menn (ett tall i hver rute)

4.4.b Antall med fullført førskolelærerutdanning

Kvinner (ett tall i hver rute)

Menn (ett tall i hver rute)

4.4.c Antall som er under utdanning for å bli førskolelærer

Kvinner (ett tall i hver rute)

Menn (ett tall i hver rute)

Spørsmål om annet personale

4.5.a Antall kvinner og menn

Kvinner (ett tall i hver rute)

Menn (ett tall i hver rute)

4.5.b Antall med fullført førskolelærerutdanning

Kvinner (ett tall i hver rute)

Menn (ett tall i hver rute)

4.5.c Antall som er under utdanning for å bli førskolelærer

Kvinner (ett tall i hver rute)

Menn (ett tall i hver rute)

Spørsmål om ansatte totalt

5.a Hvor mange ansatte har sluttet i løpet av forrige barnehageår (dvs. 2007-2008)?

(ett tall i hver rute)

5.b Hvor mange av de som sluttet hadde førskolelærerutdanning?

(ett tall i hver rute)

6 Hvor lenge har du vært styrer i denne barnehagen?

Merk: Bare ett kryss

- Mindre enn ett år
- Ett til to år
- To til fire år
- Fem til åtte år
- Mer enn åtte år

7 Gjennomfører barnehagen medarbeidersamtale med sine ansatte minst en gang per år?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
 Nei

8 Har barnehagen noen former for interne opplæringstiltak?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
 Nei

9 Har barnehagen eget opplæringsbudsjett?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
 Nei

OM BARNEHAGENS INNHOLD (OPPFØLGING AV RAMMEPLANEN)

10 Har dere i inneværende år arbeidet systematisk med ett eller flere av disse seks temaområdene fra kapitlet om Omsorg, lek og læring?
Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Arbeidet lite med	Arbeidet noe med	Arbeidet ganske mye med
Omsorg og oppdragelse	☐	☐	☐
Lek	☐	☐	☐
Læring	☐	☐	☐
Sosial kompetanse	☐	☐	☐
Språklig kompetanse	☐	☐	☐
Barnehagen som kulturen	☐	☐	☐

11 Har dere i inneværende år arbeidet systematisk med ett eller flere av de syv fagområdene i Rammeplanen?
Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Arbeidet lite med	Arbeidet noe med	Arbeidet ganske mye med
Kommunikasjon, språk og tekst	☐	☐	☐
Kropp, bevegelse og helse	☐	☐	☐
Kunst, kultur og kreativitet	☐	☐	☐
Natur, miljø og teknikk	☐	☐	☐
Etikk, religion og filosofi	☐	☐	☐
Nærmiljø og samfunn	☐	☐	☐
Antall rom og form	☐	☐	☐

OM BARNEHAGENS ARBEIDSMÅTER

12 Har barnehagen nedskrevne rutiner for å behandle informasjon til nye brukere og ansatte?
Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Ja	Nei
Barnehagen har nedskrevne rutiner for å informere nye foreldre om barnehagens innhold (som for eksempel velkomstskriv, årsplan) og arbeidsmåter	☐	☐
Barnehagen har nedskrevne rutiner for å informere nye barn om barnehagens innhold og arbeidsmåter (som for eksempel velkomstskriv, primærkontakt)	☐	☐
Barnehagen har nedskrevne rutiner for å informere nyansatte om barnehagens innhold og arbeidsmåter	☐	☐

13 Hva foreligger av formalisert kontakt mellom barnehagen og foreldrene?
Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Ja	Nei
Barnehagen har foreldresamtale minst to ganger per år	☐	☐
Barnehagen arrangerer foreldremøte minst to ganger per år	☐	☐
Det avholdes møte i samarbeidsutvalget minst to ganger per år	☐	☐
Barnehagen har nedskrevne rutiner for løpende informasjon til foreldre	☐	☐
Barnehagen har nedskrevne rutiner for behandling av løpende informasjon fra foreldre	☐	☐

14 Hva slags metoder benytter barnehagen for å kartlegge barnas trivsel og utvikling?
Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Brukes ganske mye	Brukes en del	Brukes lite	Brukes ikke
Observasjon	☐	☐	☐	☐
Barneintervju	☐	☐	☐	☐
Praksisfortellinger	☐	☐	☐	☐
Systematiske samtaler	☐	☐	☐	☐
Pedagogisk dokumentasjon	☐	☐	☐	☐
Annet	☐	☐	☐	☐

15 Gjennomfører barnehagen brukerundersøkelse blant foreldre?
Merk: Bare ett kryss

- Ja, hvert år
- Ja, hvert annet eller tredje år
- Ja, men på ad hoc basis
- Nei, ikke løpet av de siste 3 – 4 årene

16 Har barnehagen gjennomført brukerundersøkelse i 2008?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
- Nei

17 Har barnehagen planer om å gjennomføre brukerundersøkelse i 2009?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
- Nei

18 Årsplanen skal gi informasjon om hvordan barnehagelovens bestemmelser om innhold skal følges opp, dokumenteres og vurderes. Hvem deltar i vurderingsarbeidet?
Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Deltar mye	Deltar noe	Deltar lite	Deltar ikke
Barn	☐	☐	☐	☐
Foreldre	☐	☐	☐	☐
Personale	☐	☐	☐	☐
Barnehageeier	☐	☐	☐	☐
Kommunal myndighet	☐	☐	☐	☐

19 Har barnehagen skriftlige rutiner eller regler for hvordan resultatene fra vurderingene skal brukes i den påfølgende årsplan?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
- Nei

20 Deltar foreldre og barn i planlegging av barnehagens innhold og aktiviteter?
Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Deltar mye	Deltar noe	Deltar lite	Deltar ikke
Foreldre	☐	☐	☐	☐
Barn	☐	☐	☐	☐

21 Er barnehagens uteområder godkjent etter Forskrift om sikkerhet ved lekeplassutstyr?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
- Nei
- Vet ikke

22 Er barnehagen godkjent etter Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
- Nei
- Vet ikke

23 Er barnehagens fysiske utemiljø tilrettelagt for alle barn og aldersgrupper?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
- Nei
- Vet ikke

24 Er barnehagens fysiske innemiljø tilrettelagt for alle barn og aldersgrupper?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
- Nei
- Vet ikke

25 Har barnehagen utarbeidet eller holder på med å utarbeide en plan for internkontroll?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
- Nei
- Vet ikke

26 Har barnehagen utarbeidet en plan for systematisk ettersyn og vedlikehold?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
- Nei
- Vet ikke

27 Er det siste år foretatt eller planlagt større forbedringer/påkostninger utover normalt vedlikehold?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
- Nei
- Vet ikke

28 Har barnehagen årlig inspeksjon fra Brannvesenet?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
- Nei
- Vet ikke

OM SAMARBEID MELLOM BARNEHAGEN OG BARNEHAGENS EIER

29 Har eier fastsatt retningslinjer for lokal tilpasning av rammeplanen?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
 Nei
 Vet ikke

30 Har eier et felles system for kvalitetssikring av barnehager?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
 Nei
 Vet ikke

31 Har eier et felles system for kvalitetssikring av alle sine tjenester?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
 Nei
 Vet ikke

32 Har eier utarbeidet planer for opplæring eller etterutdanning for de ansatte?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
 Nei
 Vet ikke

33 Har barnehagen satt i verk tiltak for opplæring eller etterutdanning for de ansatte?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
 Nei
 Vet ikke

OM SAMARBEID MELLOM BARNEHAGEN OG KOMMUNEN (BYDELEN) SOM BARNEHAGEMYNDIGHET

34 Har barnehagen søkt om kommunale midler til utviklingsarbeid?
Merk: Bare ett kryss

- Ja, og har fått midler
 Ja, men har ikke fått midler
 Nei, har ikke søkt

35 Sendes barnehagens årsplan til kommunen (bydelen)?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
 Nei

36 Hvis ja på spørsmål 34: Får barnehagen noen tilbakemelding fra kommunen (bydelen)?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
 Nei

37 Gir kommunen (bydelen) de ansatte i barnehagen tilbud om å få delta i opplæringstil-tak?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
 Nei

38 Har barnehagen hatt tilsynsbesøk fra kommunen det siste barnehageåret?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
 Nei

39 Hva foreligger av formalisert kontakt mellom barnehagen og kommunen /bydelen?
Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Ja	Nei
Kommunen innkaller barnehagen til kontaktmøte minst en gang pr. år	☐	☐
Barnehagen mottar veiledning fra kommunen	☐	☐
Kommunen stiller krav om at barnehagen rutinemessig informerer om barnehagens personalsituasjon	☐	☐

MOBBING OG FOREBYGGING AV MOBBING

40 Har du i løpet av siste år opplevd mobbing mellom barn i denne barnehagen?
Merk: Bare ett kryss

- Nei, aldri
 Har forekommet, men svært sjelden
 Forekommer med jevne mellomrom

41 Det er utviklet program for å motvirke mobbing. Har barnehagen benyttet noen av disse?
Merk: Bare ett kryss

- Du og jeg og vi to (Lamer)
 Steg for steg (Nasjonalforeningen for folkehelsen)
 Åtte tema for godt samspill (Rye og Hundediede)
 Systematisk arbeid med relasjoner (Bae)
 MOD (Utdanningsforbundet)
 Olweus-programmet
 Zero (Roland)
 Annet eksternt tilbud
 Egenutviklet program

42 Er det iverksatt tiltak for å lette overgangen fra barnehage til skole?

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Ja	Nei	Vet ikke
Barnehagen har skoleforberedende tiltak for 5-åringene	☐	☐	☐
Det er etablert rutiner for kunnskapsoverføring mellom barnehage og skole	☐	☐	☐
Det er etablert felles møteplasser for lærere i barnehage og skole	☐	☐	☐
Det er etablert rutiner/utarbeidet planer som sikrer sammenheng og progresjon i læringsinnholdet i barnehage og skole	☐	☐	☐
Det er etablert rutiner for samarbeid mellom barnehage og skole på kommunalt nivå	☐	☐	☐
Det er etablert rutiner for tidlig samarbeid mellom barnehage og skole dersom barn har behov for særskilt tilrettelagt omsorgs- eller læringsmiljø.	☐	☐	☐
Det er etablert rutiner for involvering av foreldrene	☐	☐	☐

OM BARNA I BARNEHAGEN

Organisering av barnegruppene

43 Er barnehagen en avdelingsbarnehage eller en avdelingsfri (med baser) barnehage?

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

Avdeling	Avdelingsfri	Annet
☐	☐	☐

44 Hvordan er gruppene sammensatt? Oppgi antall barn og ansatte i hver gruppe/base. Ett tall i hver rute, hvis flere enn 9 barn i gruppen. (Hvis det er flere grupper enn 8, kan opplysningene om disse skrives ned på eget ark)

Merk: Ett tall i hver rute

	Antall barn som ikke har fylt 3 år per 01.10.08	Antall barn som har fylt 3 år per 01.10.08	Antall ansatte
Gruppe 1	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Gruppe 2	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Gruppe 3	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Gruppe 4	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Gruppe 5	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Gruppe 6	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Gruppe 7	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Gruppe 8	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Språkkartlegging

45 Er det etablert faste rutiner for kartlegging av barns språk?

Merk: Bare ett kryss

- Ja, alle barn kartlegges rutinemessig, også norskspråklige
- Ja, alle barn med minoritetsspråklig bakgrunn testes, men ikke norskspråklige
- Nei, ingen faste rutiner som gjelder alle, men barn velges ofte ut etter observasjon og behovsvurdering fra personale eller foreldre
- Nei, ingen faste rutiner som gjelder alle, og kun sporadisk (sjelden) kartlegging av barns språk
- Vet ikke

46 Benyttes noen av følgende språkkartleggingsverktøy?

Merk: Flere kryss mulige

- Askeladden
- Tras
- SATS
- Egenutviklede
- Andre
- Vet ikke

47 Hvor ofte gjennomføres kartleggingen?

Merk: Bare ett kryss

- En gang i året eller oftere
- Sjeldnere, men minst en gang i løpet av tiden barnet er i barnehagen
- Kun ved behov
- Vet ikke

48 Hvem utfører kartleggingen?

Merk: Flere kryss mulige

- Pedagogisk leder
- Assistenten
- Andre i barnehagen med spesialkompetanse
- Andre utenfor barnehagen med spesialkompetanse
- Vet ikke

49 Blir kartleggingen skriftlig dokumentert?

Merk: Bare ett kryss

- Ja
- Nei
- Vet ikke

50 Har barnehagen skriftlige rutiner for å informere noen av de følgende dersom kartlegginger og resultater fører til bekymring?

Merk: Flere kryss mulige

- Foreldre
- Skole
- PPT
- Helsestasjon
- Andre
- Nei
- Vet ikke

51 Er det etablerte rutiner for å følge opp barn som trenger særskilt tilrettelagt tilbud?

Merk: Bare ett kryss

- Ja
- Nei
- Vet ikke

Språkmiljø og språkstimulering

52 Har barnehagen deltatt i kompetansetiltak knyttet til språk og språkmiljø?

Merk: Bare ett kryss

- Ja
- Nei
- Vet ikke

53 Hvis ja i spm 52: Har dette ført til endringer i barnehagens arbeid med språkstimulering?

Merk: Bare ett kryss

- Ja
- Nei
- Vet ikke

54 Har barnehagen lagt til rette for/opprettet særskilte språkstimuleringstilbud?

Merk: Bare ett kryss

- Ja
- Nei
- Vet ikke

55 Hvis ja i spm 54: Hvem deltar i disse tilbudene? (flere svar mulig)

Merk: Flere kryss mulige

- Barn som er vurdert å ha særskilt behov
- Minoritetsspråklige barn
- Særskilte aldersgrupper
- Alle barn

56 Brukes særskilte metoder/læremidler/materiale i språkstimuleringstilbudet?

Merk: Bare ett kryss

- Ja
- Nei
- Vet ikke

57 Hvis ja i spm 56: Hvilke metoder/læremidler/materiale benyttes?

Merk: Flere kryss mulige

- Snakkepakke
- BokTras
- Språkpose
- Egnede bøker eller lydbøker
- Annet eksternt materiale
- Strukturerte samtaler
- Egenprodusert materiale

58 Finnes det minoritetsspråklige barn i barnehagen?

Merk: Bare ett kryss

- Ja
- Nei

59 Hvis ja i spm 58: Finnes det informasjonsmaterieell på foreldrenes morsmål?

Merk: Bare ett kryss

- Ja
- Nei

60 Involveres foreldrene til minoritetsspråklige barn i barnas språkstimulering?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
 Nei
 Ikke aktuelt hos oss

61 Finnes det i dag barn med nedsatt funksjonsevne i barnehagen?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
 Nei

62 Får barnehagen i den anledning ekstra ressurser fra kommunen?
Merk: Flere kryss mulige

- Hjelpemidler
 Ekstra personell
 Fysisk tilretteleggelse
 Skyss
 Støtte til reduserte barnegrupper
 Ingen støtte

63 Er eventuell støtte basert på enkeltvedtak eller øremerket tilskudd?
Merk: Bare ett kryss

- §5.7 enkeltvedtak
 Øremerket tilskudd
 Annet

Til slutt

67 Vi vil at du for hver påstand skal si om du er enig eller ikke enig sett i forhold til situasjonen i din barnehage.
Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Helt enig	Delvis enig	Delvis uenig	Helt uenig
Barnehagen har tilstrekkelig antall ansatte	☐	☐	☐	☐
Barnehagens materielle standard er tilfredsstillende	☐	☐	☐	☐
Barnehagens budsjett er tilfredsstillende	☐	☐	☐	☐
Barnehagens lokaler er godt egnet til barnehagedrift	☐	☐	☐	☐
Barnehagens ansatte har tilstrekkelig kompetanse om barns språkutvikling	☐	☐	☐	☐
Barnehagens ansatte har tilstrekkelig kompetanse om språkstimulering	☐	☐	☐	☐
Barnehagens ansatte har tilstrekkelig kompetanse om barn under tre år	☐	☐	☐	☐

64 Mener du tilbudet til barn med nedsatt funksjonsevne er tilstrekkelig i forhold til barnets og barnehagens behov?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
 Nei

65 I rammeplanen står samarbeid i fokus hvis barnet har ekstra behov. Er det etablert rutiner for kontakt mellom barnehagen og hjelpeinstanser i kommunen?
Merk: Bare ett kryss

- Ja
 Nei

66 Hvis ja i spm 65: I tilfelle hvilke hjelpeinstanser?
Merk: Flere kryss mulige

- Barneverntjenesten
 Helsestasjonen
 PPT-tjenesten
 BUP
 Spesialisthelsetjenesten
 Andre
 Vet ikke

Takk for at du deltok i undersøkelsen !

Appendiks 2: Purrebrev

Til <Navn>
Ved styrer/daglig leder
<Postadresse>
<Postnummer>

PÅMINNELSE – UNDERSØKELSE AV KVALITET I BARNEHAGER

Du skal for kort tid siden ha mottatt et spørreskjema om kvalitet i barnehager. Undersøkelsen er sendt ut fra TNS Gallup på oppdrag fra NOVA. Vi kan ikke se å ha mottatt skjema i retur fra din barnehage og minner om undersøkelsen. **Det er ikke for sent å svare.**

Formålet med undersøkelsen

Kunnskapsdepartementet skal neste vår utarbeide en stortingsmelding om kvalitet i barnehagen, og har i den forbindelse engasjert forskningsinstituttet NOVA for å gjennomføre en undersøkelse av kvaliteten i barnehagene. Undersøkelsen bygger på to tilsvarende undersøkelser som NOVA gjennomførte i 2002 og 2004. De fleste spørsmålene fra disse blir nå gjentatt, men det er også tatt inn nye spørsmål om språkmiljø og språkkartlegging, om barn med nedsatt funksjonsevne og om barn fra utsatte familier. NOVA samarbeider denne gang med TNS-Gallup som har ansvaret for den praktiske gjennomføringen av undersøkelsen.

Din barnehage er en av 1000 andre som er trukket ut til å delta i undersøkelsen. Barnehagene er valgt ut helt tilfeldig fra Pedlex's databaser over barnehager. Skal resultatene bli pålitelige er det viktig at så mange som mulig avgir svar. En best mulig dekkende beskrivelse av dagens situasjon er en forutsetning for å kunne avgjøre hvor det skal satses mer i årene som kommer.

Vi håper derfor du finner tid til å fylle ut skjemaet slik at også forholdene i din barnehage teller med når helhetsbildet skal tegnes opp. **NY svarfrist!** Det er fint om du returnerer det utfylte skjemaet i svarkonvolutt som var vedlagt utsendelsen, så snart som mulig, **og helst innen 7 dager.** Rapporten skal være ferdig i mars 2009, og du vil da kunne lese den på NOVA hjemmeside: <http://www.nova.no/>. **Du er garantert full anonymitet!** De ansatte ved NOVA og TNS Gallup som skal innhente og analysere data har full taushetsplikt, og data vil bli anonymisert straks TNS-Gallup har registrert at en barnehage har svart. Opplysninger om den enkelte barnehage vil verken tilflyte departementet eller andre.

Har du spørsmål om undersøkelsen, kontakt Roar Hind i TNS Gallup (tlf. 480 44 130, e-post: roar.hind@tns-gallup.no) eller Aina Winsvold (tlf. 974 80 907, e-post: awi@nova.no) eller Lars Gulbrandsen (tlf. 22 54 12 84, e-post: lgu@nova.no) ved NOVA.

På forhånd takk for hjelpen!

Vennlig hilsen

A handwritten signature in blue ink that reads 'Roar Hind'.

Roar Hind
Avdelingsleder
TNS Gallup

Til
Barnehagen ved styrer/daglig leder

Oslo, november2008

ANDRE GANGS PÅMINNELSE: UNDERSØKELSE AV KVALITET I BARNEHAGER

For cirka en måned siden mottok barnehagen et spørreskjema om kvalitetsarbeid i barnehagen. Vi kan ikke se å ha mottatt skjema fra din barnehage, og minner på nytt om denne undersøkelsen og om betydningen av at dere svarer. Vi vedlegger også skjema på nytt. **NY svarfrist!** Det er fint om du returnerer det utfylte skjemaet i vedlagte svarkonvolutt så snart som mulig, **og helst innen 7 dager.**

Barnehagesektoren har opplevd en sterk vekst i de senere år, og målet om full dekning er nå på det nærmeste nådd. Det store spørsmålet er om denne veksten har skjedd på bekostning av barnehagens kvalitet. Den forrige landsdekkende undersøkelsen om kvalitet ble foretatt tidlig i 2004. Siden den gang har mer enn 50 000 flere barn fått plass, og veksten har vært særlig sterk for de minste barna.

Kunnskapsdepartementet skal neste vår utarbeide en stortingsmelding om kvalitet i barnehagen, og har i den forbindelse engasjert forskningsinstituttet NOVA for å gjennomføre en undersøkelse av kvaliteten i barnehagene. Undersøkelsen bygger på to tilsvarende undersøkelser som NOVA gjennomførte i 2002 og 2004. De fleste spørsmålene fra disse blir nå gjentatt, men det er også tatt inn nye spørsmål om språkmiljø og språkkartlegging, om barn med nedsatt funksjonsevne og om barn fra utsatte familier. NOVA samarbeider denne gang med TNS-Gallup som har ansvaret for den praktiske gjennomføringen av undersøkelsen.

Din barnehage er en av 1000 andre som er trukket ut til å delta i undersøkelsen. Barnehagene er valgt ut helt tilfeldig fra Pedlex's databaser over barnehager. Skal resultatene bli pålitelige er det viktig at så mange som mulig avgir svar. Benytt derfor anledningen til å informere oss, og i neste omgang Kunnskapsdepartementet, om hvilke sider ved norske barnehager hvor kvaliteten er god, og om hvilke områder der ting kan bli bedre. En best mulig dekkende beskrivelse av dagens situasjon er en forutsetning for å kunne avgjøre hvor det skal satses mer i årene som kommer.

Vi håper derfor du finner tid til å fylle ut skjemaet slik at også forholdene i din barnehage teller med når helhetsbildet skal tegnes opp. Rapporten skal være ferdig i mars 2009, og du vil da kunne lese den på NOVA hjemmeside: <http://www.nova.no/>. **Du er garantert full anonymitet!** De ansatte ved NOVA og TNS Gallup som skal innhente og analysere data har full taushetsplikt, og data vil bli anonymisert straks TNS-Gallup har registrert at en barnehage har svart. Opplysninger om den enkelte barnehage vil verken tilflyte departementet eller andre.

Har du spørsmål om undersøkelsen, kontakt Roar Hind i TNS Gallup (tlf. 480 44 130, e-post: roar.hind@tns-gallup.no) eller Aina Winsvold (tlf. 974 80 907, e-post: awi@nova.no) eller Lars Gulbrandsen (tlf. 22 54 12 84, e-post: lgu@nova.no) ved NOVA.

På forhånd takk for hjelpen!

Vennlig hilsen

Aina Winsvold
Prosjektleder NOVA

Lars Gulbrandsen
Forsker ved NOVA